

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**PEYZAJ TASARIM KRİTERLERİ AÇISINDAN, AÇIK MEKANLARDA
İNSAN-ÇEVRE ETKİLEŞİMİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şehir Plancısı Özdil BAŞTÜRK

(502970602011)

101145

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 5 Haziran 2000

Tezin Savunulduğu Tarih: 21 Haziran 2000

101145

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ahmet Cengiz YILDIZCI

Diğer Jüri Üyeleri: Doç. Dr. Handan TÜRKOĞLU

Doç. Dr. Adnan UZUN (İ.Ü.)

Haziran 2000

ÖNSÖZ

Açık mekanlarda insan-çevre etkileşimini kapsayan bu çalışmamın her aşamasında yardımları ile beni yönlendiren hocam, sayın Prof. Dr. Ahmet Cengiz Yıldızcı'ya ve anket sorularının hazırlanması ve değerlendirilmesi konularında yardımlarını esirgemeyen hocalarım sayın Doç. Dr. Gülden Erkut ve sayın Doç. Dr. Handan Türkoğlu'na teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca, tercümeler sırasında ve tezin geneli hakkında fikirleri ile bana yardımcı olan arkadaşlarım Nihan Esen ve Erkan Şahin'e, Ayçim Türer'e ve beni her zaman destekleyen aileme teşekkürler...

Haziran 2000

Özdil Baştürk
Şehir Plancısı

İÇİNDEKİLER

Sayfa no

ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TABLO LİSTESİ.....	v
ŞEKİL LİSTESİ.....	vi
ÖZET.....	ix
SUMMARY.....	xi
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi.....	2
2. ÇEVRE VE MEKAN KAVRAMLARI.....	4
2.1. Çevre Kavramı.....	4
2.1.1. Fiziksel Çevre.....	8
2.1.2. Toplumsal Çevre.....	8
2.2. Mekan Kavramı.....	9
2.2.1. Mimari Mekan.....	12
2.2.1.1. Mimari Mekanın Tanımı.....	12
2.2.1.2. Mimari Mekan Kavramının Gelişim Süreci.....	13
2.2.2. Kentsel Mekan.....	16
2.2.2.1. Kentsel Mekanın Anlamı.....	16
2.2.2.2. Kentsel Mekan Kavramının Gelişim Süreci.....	18
2.2.2.3. Kentsel Mekanın 'Sosyal' Boyutu.....	22
2.2.3. Açık (Dış) Mekan.....	23
2.2.3.1. Açık (Dış) Mekanın Tanımı ve İşlevi.....	23
2.2.3.2. Açık (Dış) Mekanın 'Psikolojik ve Sosyal' Boyutları ve Özellikleri.....	24
3. PSİKOLOJİK SÜREÇLER VE AÇIK MEKANLARDA İNSAN-ÇEVRE ETKİLEŞİMİ.....	28
3.1. Görsel Algılama ve Kavrama Süreçleri.....	28
3.1.1. Görsel Algılama Süreci ve Özellikleri.....	28
3.1.1.1. Algılamanın Niteleyici Safhası.....	30
3.1.1.2. Algılama Sürecinde Beklentiler.....	32
3.1.1.3. Algılamanın Duygusal Ögesi.....	33
3.1.1.4. Algılamada Beklentiler, Duygular ve Çevre İlişkisi.....	34
3.1.1.5. Algıda Seçici Dikkat ve Algısal Seçimi Etkileyen Faktörler.....	35
3.1.2. Mekansal Kavrama ve Özellikleri.....	36

3.2. Kültürel Farklılıklar ve Bireylerin Mekansal Davranış Mekanizmaları.....	39
3.2.1. Mahremiyet.....	40
3.2.2. Kişisel Alan.....	43
3.2.3. Bölgesel Davranış (Egemenlik Alanı).....	46
3.2.4. Davranış Mekanizmalarının Tasarımda Kullanılması.....	48
3.3. Açık Mekanlarda İnsan Davranışları ve Tercihler.....	50
3.3.1. Açık Mekanın Fiziksel Değişkenleri ve Birey Üzerindeki Etkileri.....	50
3.3.1.1. Çizgi, Form, Tekstür, Renk.....	51
3.3.1.2. Mekansal Açıklık-Kapalılık.....	58
3.3.2. Mekansal Değerlendirme ve Tercihler Konusunda Önemli Araştırmalar-Kuramlar.....	63
3.3.2.1. Tasarım Kriterleri Açısından Mekansal Değişkenler.....	66
4. YILDIZ VE GÜLHANE PARKLARINDA KONU İLE İLGİLİ ANKET ÇALIŞMASI.....	71
4.1. Yıldız ve Gülhane Parklarının Özellikleri.....	71
4.1.1. Parkların Tercih Ediliş Amaçları.....	77
4.1.2. Anket Çalışmasında Kullanılan Yöntem.....	78
4.2. Anketlerin Değerlendirilmesi ve Sonuçları.....	78
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	99
KAYNAKLAR.....	104
EKLER.....	107
ÖZGEÇMİŞ.....	120

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa no</u>
Tablo 4.1. Yıldız ve Gülhane Parklarında parka geliş amacının yüzdesel.....85 olarak seçeneklere göre dağılımı.	
Tablo 4.2. Yıldız ve Gülhane Parklarında mekansal tercihlerin yüzdesel.....86 olarak seçeneklere göre dağılımı.	

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa no</u>
Şekil 2.1.	Çevresel bir model (3, s.13).....7
Şekil 2.2.	Negatif ve pozitif mekan gösterimleri (6, s.11).....10
Şekil 2.3.	Negatif mekan ve pozitif mekan (7, s.46-47).....11
Şekil 2.4.	Mimari mekanın elemanları (10, s.4).....12
Şekil 2.5.	Binalardaki açı ve simetri ile oluşturulan doğrusal çekim, Campidoglio Meydanı, Roma. (8. s.65-66).....14
Şekil 2.6.	Koridor mekan-kapalı mekan (meydan) (12, s.55).....16
Şekil 2.7.	Piazza del Compo, Siena. Mekan, gücünü etrafındaki binaların yoğunluğuyla, mekanın açıklığı arasındaki kontrasttan alıyor. (8, s.63).....17
Şekil 2.8.	Yunan Agora'sı. (12, s.4).....18
Şekil 2.9.	Roma dönemine ait meclis binasının merkez alındığı Cumhuriyet Forumu ve binaların geniş düzenli mekanlar oluşturmak için tasarlandığı İmparatorluk Forumu. (12, s.6).....19
Şekil 2.10.	Ortaçağ meydanlarından Piazza del Compo, Siena, İtalya. Tüm şehir için bir dış yaşama mekanı. (12, s.10).....19
Şekil 2.11.	Bir Rönesans meydanı, Piazza Campidoglio , Roma. (12, s.17).....20
Şekil 2.12.	Piazza San Pietro, Roma, 1656, Bernini. (8, s.68).....20
Şekil 2.13.	'Modern şehir'in özgürlük ve harekete olanak sağlayan şehir merkezi, Le Corbusier, 1924. (14, s.336).....21
Şekil 2.14.	Şehir meydanı, Stevanage, Hertfordshire. (15, s.121).....21
Şekil 2.15.	Kentsel mekanda kültür-aktivite ilişkisi (3, s.20).....23
Şekil 3.1.	Algılamada bütünlük ve öncelik: 15 nokta ya da 1 daire (23, s.32)....30
Şekil 3.2.	Algılamada sınıflandırma. (23, s.32).....31
Şekil 3.3.	Algılamada çevresel faktörler. (23, s.34).....32
Şekil 3.4.	Çevresel algılama, kavrama ve değerlendirmenin sürekliliği. (3, s.37).....37
Şekil 3.5.	Algılamada kişisel ve kültürel filtreler. (3, s.38).....37
Şekil 3.6.	Kamu mekanlarında mahremiyet, istenmeyen iletişimlerden kaçınmak anlamındadır; bunu başarmak için, tanımadıklarımıza arkamızı dönmek gibi birtakım sözsüz davranış mekanizmaları kullanırız. (24, s.187).....42
Şekil 3.7.	Bir kişisel alan ölçümü (25, s.22).....44
Şekil 3.8.	Bireyler arasındaki boşlukları tutarlı kullanan insanlar ve kuşlar gözlemlenerek yapılan bir kişisel alan çalışması. (24, s.97).....45
Şekil 3.9.	Peyzajda tasarım öğeleri (32, s.37).....52
Şekil 3.10.	Düz hatlar ve yatay formlar (34, s.37-38).....53
Şekil 3.11.	Dikey hatlar (34, s.38).....53
Şekil 3.12.	Zigzag hatlar ve eğrisel hatlar (34, s.38).....53
Şekil 3.13.	Sütun formu bitkiler (35, s.95).....54

Şekil 3.14.	Küresel formlu bitkiler (35, s.97).....	54
Şekil 3.15.	Piramidal formlu bitkiler (35, s.97).....	54
Şekil 3.16.	Sarkık formlu bitkiler (35, s.98).....	55
Şekil 3.17.	Pitoresk form (35, s.98).....	55
Şekil 3.18.	Sert tekstürlü yüzeyler ve ince tekstürlü yüzeyler (34, s.39).....	56
Şekil 3.19.	Kaba-orta-ince tekstürlü bitkiler (35, s.109).....	56
Şekil 3.20.	Barınak (7, s.72).....	58
Şekil 3.21.	Sınırsız mekan (7, s.68).....	59
Şekil 3.22.	Açık mekandan kapalı mekana doğru mekan durumları (7, s.82-87).....	60
Şekil 3.23.	Statik Mekan (34, s.41).....	61
Şekil 3.24.	Lineer Mekan (34, s.41).....	61
Şekil 3.25.	Açık (özgür) mekan (34, s.42).....	62
Şekil 3.26.	Alçak bir tepe çatısı tarafından sağlanan samimi bir mekan (34, s.42).....	63
Şekil 3.27.	Jasper Ulusal Parkı, Alberta, Kanada. Alt zemindeki ağaçlar, güçlü bir sığınak etkisini yaratırken, uzaktaki zirveler bunu, manzaranın baskın olduğu bir görüntü haline getirmektedir. (48, s.37).....	67
Şekil 3.28.	Brownsea Adası, Dorset, İngiltere. Kıvrılan yol merak uyandırıyor ve bireyi beklemeye teşvik ediyor. (48, s.31).....	68
Şekil 4.1.	Yıldız Korusu'nun yerleşim planı.....	72
Şekil 4.2.	Gülhane Parkı'nın yerleşim planı.....	73
Şekil 4.3.	Doğal özelliğe sahip Yıldız Parkı ve dinlenmek için kuytu köşeleri tercih eden insanlar.....	74
Şekil 4.4.	Yıldız Parkı'nda, ağacın tepe çatısı altından manzara sağlayan gölet çevresindeki oturma birimleri.....	75
Şekil 4.5.	Yıldız Parkı'nda kıvrılarak giden, ilgi ve merak uyandıran (gizem öğesi) patikalar.....	75
Şekil 4.6.	Gülhane Parkı'nda, sık ağaçların koruması altındaki piknik ve oturma alanları.....	76
Şekil 4.7.	Gülhane Parkı'nda, ağaçların altındaki çim alanları ve oturmak için bu alanları tercih eden insanlar.....	76
Şekil 4.8.	Gülhane Parkı'nda tarihi çınarlarla sınırlandırılmış olan ve her iki tarafında da parka hareketlilik sağlayan aktivitelere sahip olan ana yol.....	77
Şekil 4.9.	Yaş.....	78
Şekil 4.10.	Cinsiyet.....	79
Şekil 4.11.	Medeni durum.....	79
Şekil 4.12.	Semt adı.....	80
Şekil 4.13.	Araç adı.....	80
Şekil 4.14.	Eğitim durumu.....	81
Şekil 4.15.	Meslek.....	81
Şekil 4.16.	Aylık ortalama gelir.....	82
Şekil 4.17.	İstanbul'da yaşama süresi.....	82
Şekil 4.18.	Parka geliş sıklığı.....	83
Şekil 4.19.	Park kullanım saatleri.....	84
Şekil 4.20.	Parka birlikte gelinen kişiler.....	84
Şekil 4.21.	Parka geliş amacı.....	85
Şekil 4.22.	Park içerisinde oturmak ve dinlenmek için mekan tercihleri.....	86

Şekil 4.23.	Kalabalık ortam-tenha ortam tercihi.....	87
Şekil 4.24.	Üstü açık-üstü kapalı oturma birimi tercihi.....	87
Şekil 4.25.	Mevsim tercihi.....	88
Şekil 4.26.	Park içerisinde bireyleri yönlendiren öge.....	89
Şekil 4.27.	Park içerisinde aynı yol-farklı yol kullanımları.....	89
Şekil 4.28.	Park içerisinde ana yol-tali yol kullanımları.....	90
Şekil 4.29.	Park içerisinde gezip görülmek istenmeyen alan.....	91
Şekil 4.30.	Park içerisindeki rahatsızlık verici öge.....	91
Şekil 4.31.	Etkileyici ve dikkat çekici öge.....	92
Şekil 4.32.	Yıldız Parkı için gündüz ve gece güvenlik hissi.....	92
Şekil 4.33.	Gülhane Parkı için gündüz ve gece güvenlik hissi.....	93
Şekil 4.34.	Güven hissettiren alanlar.....	93
Şekil 4.35.	Güven hissettirmeyen alanlar.....	94
Şekil 4.36.	Güvenlik hissettiren fotoğraf tercihi.....	94
Şekil 4.37.	Huzur ve dinlendiricilik hissettiren fotoğraf tercihi.....	95
Şekil 4.38.	Parkta özgürlük hissi.....	96
Şekil 4.39.	Parkın hissettirdiği duygular: hoş giden-gitmeyen.....	97
Şekil 4.40.	Parkın hissettirdiği duygular: canlandırıcı-uyku getirici.....	97
Şekil 4.41.	Parkın hissettirdiği duygular: heyecanlı-kederli.....	98
Şekil 4.42.	Parkın hissettirdiği duygular: dinlendirici-sıkıntı verici.....	98

ÖZET

İstanbul gibi metropoliten kentler için, insanların boş zamanlarını geçirebileceği ve günlük yaşamdan bir ölçüde uzaklaşıp rahatlayabileceği açık mekanların, yeşil alanların ya da parkların varlığı, sağlıklı kent yaşantılarının ve sağlıklı kentli bireylerin oluşması açısından büyük önem taşır. Parklar gibi kamusal açık mekanlar, kentsel davranış biçimlerinin belirlenmesine, kent kültürüne geçişe yardımcı olacağından, tasarımları iyi yapılmalıdır.

İnsan doğadan gelen bir varlıktır ve yeşil alanlar, insanlar için vazgeçilmez birer sosyal ve psikolojik ihtiyaçtır; fakat hareketli kent yaşamı içerisinde, gittikçe doğadan uzaklaşan bireyler karşımıza çıkmaktadır.

Bu noktada, yeşil alan büyüklüğünün taşıdığı önem kadar, bu parkların toplumsal ve kültürel özelliklerden, bireylerin toplumsal ihtiyaçlarından ve tercihlerinden ne kadar uzak ya da yakın olarak tasarlandığının da önemi vardır. Çünkü, oluşturulan mekanların fiziksel özellikleri, parkların kullanılma düzeylerini etkilediği kadar, kullanıcıların psikolojileri üzerinde de olumlu ya da olumsuz etkiler bırakmaktadır.

Açık mekanlarda insan psikolojisinin incelendiği bu tez çalışmasında, farklı kültürel düzeylerdeki park kullanıcılarının tercihlerinin bağlı olduğu bireysel faktörler, Gülhane ve Yıldız Parkları'nda yapılan anket, gözlem ve diyaloglarla saptanmaya çalışılmıştır. Ayrıca, bu çalışma ve yurt dışında bu konularda yapılmış çalışmaların sonuçlarına bağlı olarak da, insanların temel ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayan ve en çok tercih edilme özelliği gösteren parkların, tasarım kriterleri ortaya konmuştur. Her ne kadar kültürler farklı olsa da, park içerisinde, güvenlik ve mekan (barınak) hissi gibi temel bireysel ihtiyaçları karşılayan öğeler bulunmalıdır; fonksiyonlar farklılık gösterebilir.

Birinci bölümde, konuya genel bir giriş yapılarak, tezin problem alanı tanımlanmış ve belirlenen bu problemin çözümü kapsamında, çalışmanın amacı ve hazırlanış yöntemi ortaya konulmuştur.

İkinci bölümde, çevre ve mekan kavramları açıklanmış, çevre ve insan etkileşimi ile mekan kavramının gelişim süreci içerisinde mimari mekan, kentsel mekan ve tezin esas konusunu oluşturan açık mekan kavramları, sosyal ve psikolojik boyutları ile ele alınmıştır.

Üçüncü bölüm, üç temel kısma ayrılabilir. Bunlardan ilkinde, bir mekanda bireyden bireye farklılık gösteren ve bir oranda bireyin mekansal davranışları ile tercihlerini belirleyecek olan, algılama ve kavrama süreçleri ele alınmıştır. İkinci kısımda, mekandaki toplumsal davranışları belirleyen, mahremiyet, kişisel alan ve egemenlik alanı gibi mekansal davranış mekanizmaları açıklanmıştır. Üçüncüsünde ise, açık mekanın insan psikolojisini etkileyen çizgi, form, tekstür, renk ve mekansal açıklık-kapalılık gibi fiziksel özelliklerine değinilmiş, tercihler konusunda daha önce

yapılmış çalışmalar ile tüm bunların peyzaj tasarım kriterleri açısından değerlendirilmesi yapılmıştır.

Dördüncü bölümde, inceleme alanı olarak seçilen Yıldız ve Gülhane Parkları'nda yapılan anketlerin ve diyalogların sonuçları değerlendirilmiş, kullanıcıların tercihleri ile ilişkili olan bireysel değişkenler ortaya konmuştur.

Beşinci bölüm ise, tez kapsamında yapılan tüm araştırma ve analiz sonuçları ile önerilerin yer aldığı bölümdür.

MAN-ENVIRONMENT INTERACTION IN OPEN SPACES, IN TERMS OF THE LANDSCAPE DESIGN CRITERIA

SUMMARY

The presence of open spaces, green areas or city parks, in which provide people with the opportunity of relaxing and spending leisure time, is an essential subject in terms of an ideal city living and healthy city residents for metropolitan cities such as Istanbul. In order to determine urban behavior patterns, parks and other public spaces help us to have urban culture, therefore it should be well-designed.

Green areas are one of the social and psychological requirements for human being; however people who go away from nature started to appear in tiring and active city lifes.

At this point, it is essential that not only the size of green areas in a city, but also how parks have been designing according to human needs, social characteristics, and personal preferences. Because, the usage level of a park and the psychology of users have been influenced by physical features of spaces.

In this research, it is emphasized that human psychology in open spaces, in connection with user's preferences depending on their personal characteristics in Yıldız Park and Gülhane Park. Moreover, depending on the results of this research and the other researchs deal with similar issues, landscape design criteria of parks which respond to basic personal needs and which is preferred more than others, were emerged. Even though, the cultures of park users are different, it is clear that some elements should take place in a park space which support basic personal needs, such as sense of safety and sense of shelter; but, park functions should be different from culture to culture.

In the first chapter, the problem is described by explaining the reasons why this subject is choosen. In the extent of solving the problem, the purpose and the method of the research are explained.

In the second chapter, the concepts of environment and space are explained. In man-environment interaction and the development process of the concept of space, architectural space, urban space and open space are examined, related to their social and psychological dimensions.

The third chapter can be divided three main section. In the first section, it is emphasized the spatial perception and cognition processes which can change from person to person and which determine spatial behaviors and preferences. In the second section, spatial behavior mechanisms such as privacy, personal space and territoriality which determine social behavior in a space are explained in terms of their contributions to the design. In the third section, the physical features of open

space influences human psychology such as, line, form, texture, colour, spatial openness-closeness take place. These characteristics and the result of other researchs similar to this issue are evaluated in terms of the landscape design criteria.

In the forth chapter, the results of questionnaires, observations and conversations applied on Yıldız Park and Gülhane Park as research areas, is evaluated thus, it is proved and confirmed that age and sex factors as personal features have influenced personal preferences in these open space.

In the fifth chapter the conclusions and suggestions are made.

1. GİRİŞ

İnsan ile çevresi arasındaki ilişkilerin birbiri içine girmiş, çevrenin insan davranışlarını, insanın da çevreyi etkilemekte olduğu ve insan ile çevresi arasında karşılıklı etkileşimlerden oluşan bir süreç yaşandığı bir gerçektir.

İnsanlar sosyal anlamda, aileleri, arkadaşları ve yakınlarından oluşan kişisel çevreleriyle, sosyal normların, örf, adet ve geleneklerin etkilediği, belirli kurumları içeren sosyal çevrelerden etkilenmektedirler. Farklı çevreler farklı yaşam tarzlarını, farklı yaşam tarzları da farklı insan ihtiyaçlarını doğurmaktadır. Aynı şekilde, insan ihtiyaçlarının kaynağını, bireylerin yaşam tarzları, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik özellikleri oluşturmaktadır.

İnsanların yaşadığı şehirler içerisinde yer alan açık ortak kullanım alanları, o toplumun kültürünü, inançlarını, toplumsal değerlerini yansıtan, toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik değişimlerinin dışı vurulduğu alanlardır. Bu açık ortak kullanım alanlarından parklar (açık mekanlar) ise, monoton şehir yaşantısı içerisinde nefes almak ve farklı aktiviteler içerisinde yer almak isteyen bireylere, çeşitli fonksiyonlar yaratır. Sosyal açıdan bireylerin diğer bireylerle olan iletişimlerine yardımcı olurken, psikolojik açıdan ise dinlenme ve rahatlama sağlarlar ve bu açıdan açık mekanlar, içinde bulunulan toplumun özelliklerine göre, doğru olarak tasarlanmalıdır.

Bu noktada, toplumun genel özellikleri yani mekansal davranış mekanizmalarının yanı sıra, o topluluğu oluşturan bireylerin tercihlerinin bilinmesi de önem taşımaktadır. Mahremiyet ihtiyaçları, toplumda yaşayan bireylerin kişisel alanları ve bölgesel davranışları, toplumların mekansal davranış mekanizmalarını oluşturur ve bu özellikler toplumlar arasında değişiklik gösterdiği gibi, bireyler arasında da farklılıklar gösterebilir. Bireysel tercihler ise, kişiler arasındaki farklılıkları ortaya koyar; farklı yaş, cinsiyet, etnik köken, meslek, eğitim ve gelir düzeyine sahip olan bireylerin mekan algılamaları farklı olacağından, mekansal tercihleri de farklı

olabilmektedir. Bu noktada, mekansal beklentiler ve amaçlar ile bireyin eğilimleri ve geçmiş yaşantıları da önem taşır.

İnsanların daha fazla yararlanacağı parkların tasarlanması, İstanbul gibi büyük metropoller için özellikle önem taşır. İnsanların, içinden geldikleri doğayı tanımadan ve ondan uzaklaşmadan yaşamaları için, büyük şehirlerde yaşayan bireylerin boş zamanlarını, bireylerin ihtiyaçları, o toplumun özellikleri ve farklı bireylerin farklı tercihleri yönünde tasarlanmış açık mekanlar içerisinde daha fazla geçirmeleri, sosyal ve psikolojik açıdan yabancılaşmayı önleyerek, sağlıklı toplumların oluşmasını sağlamaktadır.

Tez kapsamında Yıldız ve Gülhane Parkları'nın kullanıcıları, örneklem olarak seçilerek, birbirine göre farklı kültürel seviyelerdeki bireylerin yer aldığı düşünülen bu parkları kullanan bireylerin, yaş, cinsiyet, eğitim durumu vb. özellikleri ile tercihleri arasındaki ilişkiler saptanmış, karşılaştırılmış; bu sonuçların tasarım süreçleri içerisinde nasıl birer veri olarak değerlendirilebileceği ortaya konmaya çalışılmıştır.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bu tezin hazırlanmasındaki amaç, farklı niteliklere sahip olan bireylerin parklar (açık mekanlar) içerisinde, mekanı algılamadaki ve değerlendirerek mekana tepki göstermelerindeki, yani davranışları ile mekansal tercihlerindeki farklılıklar ile bu farklılıklara sebep olan faktörleri ortaya koymaktır. Önem sırasına göre, yaş ve cinsiyetten başlayarak, farklı kültürel yapı, etnik köken ve eğitim düzeyine sahip olan bireylerin, mekanı algılama düzeyleri ile, buna bağlı olan mekansal tercihleri de farklı olabilmektedir; tezin birincil amacı, mekansal tercihlerin hangi bireysel faktörlerle ilişkili olduğunun saptanmasıdır.

Bu çalışmada ayrıca, açık mekanlardaki insan-çevre etkileşiminin, peyzaj tasarımları için nasıl bir veri teşkil ettiği ortaya konmuştur. Tezin ikincil amacı, toplumsal uyumu daha iyi sağlanmış, insanların daha fazla ilgi gösterdiği parklar yaratabilmek için, ihtiyaç duyulan tasarım kriterlerinin, daha önce bu konuda yapılmış çalışmalar da göz önünde bulundurularak ve tercihler açısından değerlendirilerek saptanmasıdır.

Açık mekanlarda bireyin mekanla olan etkileşiminin, peyzaj tasarım kriterleri açısından incelendiği bu çalışmada yöntem, bu konuda daha önce yapılmış yabancı kökenli çalışmalar ile Yıldız ve Gülhane Parkları'nda 50'şer kişilik örneklemeler seçilerek yapılan anket ve gözlem ile kullanıcılarla olan diyaloglara dayanmaktadır. İki park arasındaki fiziksel ve toplumsal farklılıklar, çekilen fotoğraflar, yapılan anketler ve kullanıcılarla olan diyaloglar ile açıklanmaya çalışılmıştır.

2. ÇEVRE VE MEKAN KAVRAMLARI

2.1. Çevre Kavramı

Çevre kavramının günlük kullanıma girmesi henüz çeyrek yüzyılı doldurabilmiştir. Konunun boyutlarının derinliği, yayıldığı alanın sınırlarının belirsizliği, konuyu bütüncül algılama ve güçlüğü, kavramı kolay tanımlanabilir olmaktan uzaklaştırmıştır. Bu nedenlerle çevre, bu sözcüğü kullanan kimse çevreyi nasıl görmek istiyorsa, o anlama bürünmüştür.

Çevre kavramı ilk bakışta ne kadar açık ve kolay anlaşılabilir görünmekte ise de, kavram incelendikçe ve ilgi alanı belirlenmeye çalışıldıkça, kavramın o denli karmaşık ve sınırlarının çizilmesinin güç olduğu ortaya çıkmaktadır.

Genel bir tanımla çevre, insan faaliyetleri ve canlı varlıklar üzerinde hemen ya da süreç içinde dolaylı ya da dolaysız bir etkide bulunabilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal etkenlerin belirli bir zamandaki toplamıdır. Bu açıdan bakılırsa, çevrenin kapsamadığı hiçbir alan ve süreç kalmamaktadır. Kavramı belirgin kılmak için, şu temel öğelerin altı çizilebilir:

- İnsanla birlikte tüm canlı varlıklar,
- Cansız varlıklar,
- Canlı varlıkların eylemlerini etkileyen ya da etkileyebilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik, toplumsal nitelikteki tüm etkenler. [1, s.21]

Bu öğeler göz önünde bulundurulursa çevre, canlı ve cansız varlıkların karşılıklı etkileşimlerinin bir bütünüdür. Çevrenin canlı (biyotik) öğeleri, nüfus türleri yani insanlar, bitki örtüsü, hayvan topluluğu ve mikroorganizmalardan oluşur. Cansız (abiyotik) öğeler ise, iklim, hava, su ve yerkürenin yapısıdır. Cansız öğeler canlıları etkileyip, onların eylemlerini güçlendirirken, canlılar da cansızların konumlarını ve

yapılarını belirleyen etkilere sahip olmaktadır. Buna göre tanım açılacak olursa, çevre:

- İnsanın diğer insanlarla olan karşılıklı ilişkilerini, insanların bu ilişkiler sürecinde birbirini etkilemesini,
- İnsanın kendi dışında kalan tüm canlı varlıklarla, yani bitki ve hayvan türleriyle olan karşılıklı ilişkilerini ve etkilemesini,
- İnsanın canlılar dünyası dışında kalan, ama canlıların yaşamlarını sürdürdükleri ortamdaki tüm cansızlarla, yani hava, su, toprak, yer altı zenginlikleri ve iklimle olan karşılıklı ilişkilerini ve bu ilişkiler çerçevesindeki etkileşimini anlatır.

Çevre sözcüğü 1970'li yıllara gelene dek, hem Türkçe'de hem de başlıca batı dillerinde, 'ortam', 'dolaylarında', 'bulunulan yerin çerçevesi' gibi anlamlara gelirken, 1970'li yıllar boyunca sözcüğün içeriğinin değişimine tanık olunmuştur. Çevre, kaba bir tanımlamayla bile, insan yaşamını koşullandıran doğal ve yapay öğelerin tümü anlamına gelmeye başlamıştır.

Bir başka tanıma göre çevre, evrensel değerler bütünüdür. Bitki ve hayvan toplulukları, cansız varlıklar, insanın tarih boyunca yarattığı uygarlık ve bunun ürünleri tüm insanların ortak varlığıdır.

Türk çevre mevzuatının temelini oluşturan Çevre Yasası'nda çevreye verilen anlam da, sıralanan tanımlarla paralellik göstermektedir. Yasaya göre çevre, bütün vatandaşların ortak varlığı olup, hava, su, toprak, bitki ve hayvan varlığı ile doğal ve tarihsel zenginlikleri içermektedir. [1, s.22]

Başka bir tanıma göre çevre, insanın içinde yaşadığı koşulların toplamı veya varlığın içinde olduğu ortam olarak da kabul edilebilir. Oluşma yasasında çevre, herhangi bir varlığın iç çelişmelerini gerçekleştirmek, yavaşlatmak ya da hızlandırmak doğrultusunda etkilidir, fakat çevrenin dışsal çelişmeleri, oluşmanın ana etkeni olmayıp, oluşmanın ana etkeni iç çelişmelerdir. [2, s.48] Böylece çevre, insanı biçimlendiren en önemli belirleyicilerden biri olmaktadır.

Son yıllarda ortaya konan ekolojik düşünceler, 'canlılar ve çevre' den daha çok, 'çevre içindeki canlılar' kavramının ihtiyacını vurgulamaktadır. Çevreyi bu yolla ayırt

etmek alışıldık bir yöntemdir. Bunlardan biri (Ittelson, 1960) çevreyi, ekolojik bir sistem olarak yedi ögesiyle birlikte açıklamaktadır:

- 'Algılanabilen' _ İnsanlar ile çevreyi birleştiren başlıca mekanizma olan, bireylerin dünyayı tecrübe etme yöntemi olarak.
- 'Etkileyen' _ Şekillerin, renklerin, dokuların, kokuların, seslerin ve sembolik anlamların insanlar üzerindeki etkisi olarak.
- Tüm değerler sahasına ve özellikle de kültürel açıdan 'estetik değerler' e sahip olma açısından.
- 'Uyabilen' _ Oluşmasına yardımcı olduğu ya da bunu engellediği aktivitelerin kapsamına uyum sağlama açısından.
- 'Bütünleyen' _ Ortaya çıkmalarını kolaylaştırdığı ya da engellediği çeşitli sosyal grupları bütünleme açısından.
- 'Faydalı' _ Sağladığı imkanların kapsamı açısından.
- Bu öğeler arasındaki 'genel ekolojik karşılıklı ilişkiler' açısından.

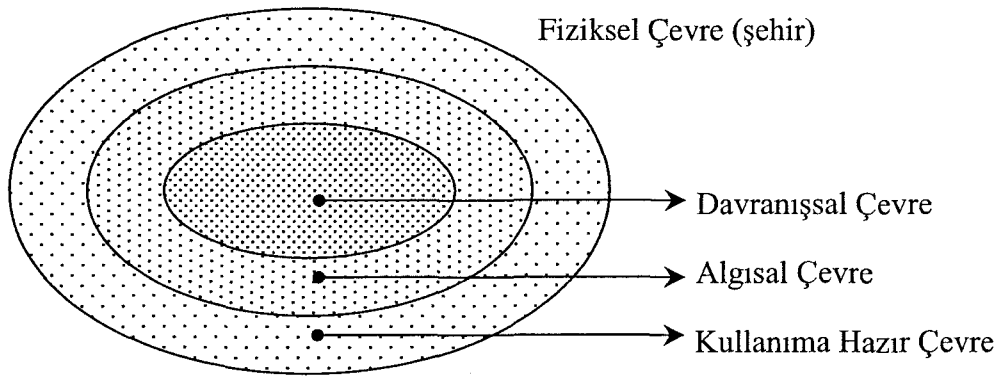
Farklı bir formülasyon (Lawton, 1970) ise çevreyi, bir ekolojik sistem olarak beş ögesiyle birlikte açıklamaktadır:

- 'Kendine özgü' olma.
- Davranışları sınırlandıran ve kolaylaştıran insan-yapımı özellikler ile iklim ve coğrafya gibi doğal özellikleri içeren 'fiziksel çevre'.
- Bireyler açısından, aile, arkadaşlar ve otoriter kişilikler gibi davranış kontrolünün önemli kaynaklarını içeren 'kişisel çevre'.
- Yaş, sınıf, etnik köken, yaşam tarzı ve diğer özel karakteristikler tarafından gruplandırılması nedeniyle, maliklerin kişisel özelliklerinden kaynaklanan çevresel karakteristikleri kapsayan 'kişiler üstü çevre'.
- Sosyal normlar ve yerleşmiş geleneklerden oluşan 'sosyal çevre'.

Bunlar ve diğer modeller genelde iki ana unsura sahiptir: Birincisi, sosyal, kültürel ve fiziksel olarak, çevrenin çeşitliliğini ileri sürmeleri, ikincisi de, psikolojik, sosyal vb. alanlardaki değişimler ile tasarımcının ortaya koyduğu ve insan için bir yaşama ortamı sağlayan fiziksel çevredeki değişimler arasında bir bağlantının olduğunu belirtmeleridir.

Çevre, elementler ile insanlar arasındaki bir ilişkiler dizisidir ve bu ilişkilerin, düzenli bir biçimde kalıpları, modelleri vardır. Çevre bir yapıya sahiptir ve bu yapı, rasgele olarak bir araya gelmiş bir nesneler topluluğu değildir. Bu yapı, dünyadaki fiziksel öğeler ile insanlar arasındaki ilişkilere yansır ve bu ilişkilere imkan tanır. Fiziksel çevredeki bu ilişkiler, öncelikle mekansaldır ve temel olarak mekan içerisindeki ve mekan tarafından yaratılan ayrılma sayesinde, nesneler ve insanlar ilişkisi halindedir. [3, s.8-9]

İnsanın var olduğu çevrenin bölümlendirilmesine ait modellerden bir tanesine göre (Sonnenfeld in Saarinen, 1969), fiziksel çevre içerisinde, insanların çalıştığı ve onları etkileyen 'kullanıma hazır çevre' vardır. Bunun içerisinde, insanların bilinçli olarak sembolik anlamlar verdikleri 'algısal çevre' bulunur. Bunun da içerisinde ise, insanların farkında olmadıkları ama, onların bazı davranışsal tepkiler vermelerini sağlayan 'davranışsal çevre' yer alır. [3, s.13]

Şekil 2.1. Çevresel bir model (3, s.13)

Çevre kavramının bu kadar geniş olması, kavramın sınırlandırılması açısından çeşitli bölümlere ayrılmasını getirmiştir. Burada, çevre niteliğine göre incelediğinde, fiziksel çevre ve toplumsal çevre olarak ikiye ayrılabilir.

2.1.1. Fiziksel Çevre

İnsanın içinde yaşadığı, varlığını, özelliğini ve niteliğini fiziksel olarak algıladığı ortama fiziksel çevre denir. Yaşanılan mekan, kırsal ya da kentsel bir yerleşme olabilir. Bu yerleşmeler, dağ, ova, deniz kıyısı ya da orman içi gibi farklı fiziksel özellikler gösterebilirler. Bu doğal özellikler ise, yerleşme ve yapılaşma biçimleri üzerinde farklılıklara sebep olurlar. Fiziksel çevre, oluşumu bakımından ikiye ayrılabilir:

a)Doğal Çevre: İnsanın oluşumuna katkıda bulunmadığı fakat onun bir parçası olduğu ve hazır bulduğu çevredir. Doğal çevrenin, yaşayabilmek için birbirlerine ihtiyaç duyan canlı ve cansız öğeleri vardır. Doğal çevrenin temel özelliği, insan elinden çıkmamış olmasıdır. Fakat insan elinden çıkmış doğal çevreden de söz etmek olasıdır; ağaçlandırma sonucu ortaya çıkan ormanlar, korular, yeşil alanlar, göletler ve baraj gölleri vb.

b)Yapay Çevre: İnsanın bilgi ve kültür birikimine dayanarak, doğal çevresinde bulmuş olduğu yer altı ve yer üstü zenginliklerini kullanarak yarattığı çevreye yapay çevre denir. Temel özelliği, tümüyle insan elinden çıkmış olmasıdır.

Yapay çevre, oluşturulduğu dönemdeki toplumların bilgi, teknoloji ve toplumsal değerlerini yansıtır. Bu nedenle, ortak kültürel mirasın da kaynağıdır. Yapay çevre, üretildiği zamanın toplumsal gereksinimlerine ve sosyo-ekonomik sistemine göre biçimlenir; kentleri süsleyen anıtlar, gecekondular, köy evleri, yollar, her biri ayrı ayrı, yapay çevrenin bir parçasıdır. Tarihi çevre, yapay çevrenin bir parçası olmakla birlikte, niteliği gereği özel bir yere sahiptir ve kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılmasında temel öğedir.

2.1.2. Toplumsal Çevre

Bir fiziksel çevre içinde bulunan insanların ekonomik, toplumsal ve siyasal sistemleri gereği yarattıkları ilişkilerin tümü toplumsal çevreyi oluşturur. En basit

komşuluk ilişkilerinden başlayarak alışverişe, eğitime, çalışma koşullarına, yöneten-yönetilen ilişkilerine kadar uzanan ve toplumsal yaşam koşullarını belirleyen bu resmi ve resmi olmayan ilişkiler, davranışlar toplumsal çevrenin bir ifadesidir.

Fiziksel çevre ve toplumsal çevre birbirlerini tamamlayan iki kavramdır. Her fiziksel çevrenin içinde bir toplumsal çevre yer almakta ve fiziksel çevresinden etkilenmeyen bir toplumsal çevre söz konusu olmamaktadır. Aynı şekilde toplumsal yapıdan bağımsız bir fiziksel çevre de düşünülemez. [1, s.23-24]

Çevre, mekan boyutunda ele alındığında ise karşımıza yerleşme yerlerine göre kırsal ve kentsel çevre, ölçeklerine göre ise, yerel, bölgesel, ulusal çevre gibi kavramlar çıksa da, insan ile karşılıklı iletişim halinde olan mekanın insan ölçeğine daha yakın olduğu düşünülerek, 'mekan' kavramı üzerinde durulmalıdır.

2.2. Mekan Kavramı

Zaman içinde her kültür sistemi, yaşama biçimini görülür veya saklı bir semboller dizgesiyle yansıtmıştır ve bu sembollerin başında da mekan anlayışı ve onun kullanışı gelir. Farklı kültür ve yaşama biçimine sahip olan insanlar arasında, mekansal düşüncede ve mekan kullanımında şaşırtıcı farklılıklar olduğu ortaya çıkmıştır. Her devrin sanat bakımından genellikle ortak sayılabilecek bir mekan anlayışı görülmekle birlikte, yine de bireylerin kendisinin ve ait olduğu kültürün buna ekledikleri yeni görüşler ya da kendilerine özgü yaratma çabaları sergiledikleri mekanlar her zaman ortaya konmuştur. Tarih boyunca, muhtelif çağlarda, birbirlerinden bu kadar farklı mekanlar yaratılmasının altında da bu gerçek yatmaktadır. Dolayısıyla mekan sözcüğü, mutlak ve değişmez bir anlam taşımamaktadır. [4, s.5]

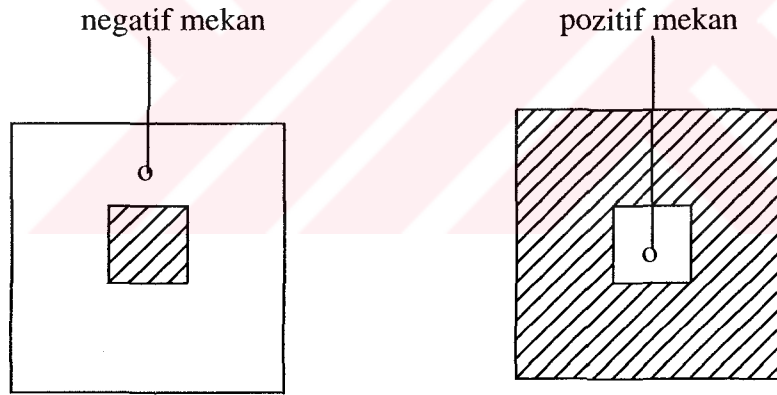
Mekan kavramını daha iyi anlayabilmek için kendimizi, üç farklı ortamda bulunduğumuzu kabul ederek bir gözlem yapmak yerinde olacaktır: Birincisinde, her yönde açık, göz alabildiğine uzanan, hudutsuz, sonsuz görünen bir tabiatın ortasında olduğumuzu, ikinci olarak kısmen ağaç ve çalı gruplarının ve kısmen de değişik yüksekliklerde çalılarla kuşatılmış bir ortamda, üçüncü olarak da ağaç gövdelerinin çok sık olduğu bir ormanda bulunduğumuzu düşünelim. İşte ağaç ve çalılarla çevrelenmiş ikinci ortam, ilk olarak mekan kavramını düşünmemizi sağlar. Bu

sebeple mekan hissi bir anlamda korunmuşluk ve çevrenlenmişlik duygularıyla ortaya çıkmaktadır. [4, s.2]

Bazı genel mekan tanımlarına bakacak olursak:

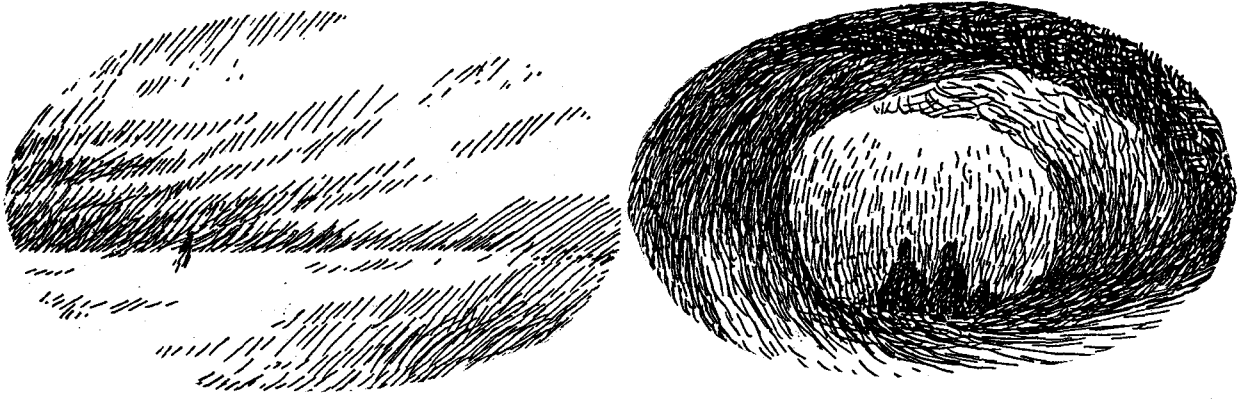
- Mekan, varlıkların birbirlerine göre olan konumlarının kurduğu ilişkiler bütünüdür.
- Mekan, çevrenin yaşanan, algılanan çok boyutlu bir görünümüdür.
- Mekan, davranışların, kuvvetli bir biçimde işaretlenmesidir. [5, s.40]

Kapalılık ile ilişkili olarak mekan, genelde iki ana grupta incelenebilir: 'Pozitif mekan' ve 'negatif mekan'. Negatif mekan, belirli bir biçimi olmayan, binalar inşa edildikten sonra geriye kalan hacim olarak; pozitif mekan da, belirgin ve keskin bir biçimi olan mekan olarak tanımlanır. Bu iki mekan türünde plan geometrileri tümüyle farklı değerlerde olup, bu mekan türleri en açık olarak mekanların şekil-zemin ilişkisinde görülebilirler.

Şekil 2.2. Negatif ve pozitif mekan gösterimleri (6, s.11)

Pozitif ve negatif mekanlarla ilgili en önemli farklılık işlevlerindedir. Öyle ki, pozitif mekanlar insanların kendilerini içinde rahat hissettikleri ve kullandıkları, negatif mekanlar ise göreceli olarak rahatsız hissettikleri ve kullanma eğilimi göstermedikleri mekanlardır. [4, s.12]

Şekil 2.3. Negatif mekan ve pozitif mekan (7, s.46-47)

Pozitif mekan ölçülebilir; kesin ve algılanabilir sınırlara sahiptir, kapalı ve statiktir. İlkesel olarak devamlılığı olmamasına rağmen, kompozisyon içinde bir serilik söz konusudur. Negatif mekan ise biçimsiz ve sürekli, algılanabilir form ve kenarlardan yoksundur.

Başka bir sınıflandırmaya göre ise mekan kavramı iki ana gruba ayrılabilir: 'Sert mekan' ve 'yumuşak mekan'.

Sert mekanlar büyük ölçüde duvarlarla tanımlanmışlardır ve genellikle etkinlikler üreten ana mekanlar olarak işlevlerini sürdürürler. Sert mekanların sahip olduğu en önemli özelliklerden biri, kapalılık faktörüdür. Yumuşak mekanlar ise doğal çevrenin egemen olduğu mekanlardır. Kentsel çevrede rekreasyonu olanaklı kılan parklar, bahçeler ve doğrusal yeşil eksenler bu kapsama girerler. [8, s.61]

En yalın biçimiyle, uzayın insan eliyle sınırlanmış parçası olarak tanımlanabilen mekan kavramı, farklı sanat dallarında farklı nitelik ve ağırlıkta yer tutmaktadır. Dolayısıyla, genel bir mekan tanımı yapma çabası aydınlatıcı olamaz ve bu sebeple mekan kavramı farklı ölçeklerde incelenmelidir.

Mekanı sınırlandıran öğelerin farklılığına göre, mekan kavramı farklı şekillerde bölümlendirilebilir. Eğer bu öğeler duvarlar, tavanlar ve döşemeler, sütunlar, kolonlar ve kirişler ise, 'mimari mekan' söz konusudur. Bu öğeler, yeryüzü, gökyüzü, ufuk, çalılık, ağaçlar ve bulutlar ise, doğal ya da 'açık mekan' lardan söz edilebilir. Mimari mekanın veya doğal yada açık mekanın özel bir durumu olan 'şehrsel mekanlar' ise, sokaklar, binalar ve bunlarla birlikte yeşil alanlar , ağaçlar vb.

sınırlanır. [3, s.2] Burada esas olarak vurgulanacak olan nokta, insan-çevre-davranış etkileşim sistemi açısından incelenecek olan açık mekanlardır. Açık mekanları ve gelişim süreçlerini anlayabilmek açısından, bu mekanların kentsel mekanda ilişki içinde bulunduğu mimari ve kentsel mekanlara da değinmekte fayda vardır.

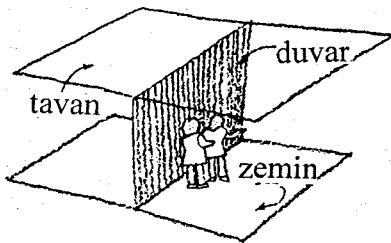
2.2.1. Mimari Mekan

2.2.1.1. Mimari Mekanın Tanımı

Mekan, bir mimari ürünün vazgeçilmez tek niteliği, bir mimari ürünü var eden temel koşuldur. Ayrıca mekan, bir mimari ürünün dördüncü boyutudur. Bir yapıyı üç boyutlu bir kitle olmaktan çıkaran özellik, bir mekana sahip olmasıdır. Yapı onun sayesinde, en, boy ve yüksekliğin ötesinde bireyin devingenliğinden kaynaklanan, anlık yaşantılarla edinilen bir mekan boyutu kazanır. [9, s.157]

Her bina, toplumun belirli bir gereksinimine cevap vermek üzere, çağın inşaat tekniğine dayalı olarak bazı malzemelerle belirli bir fiziksel mekanın etrafının çevrilmesiyle oluşmuştur. İşte insanın fiziksel mekana yönelip orada belli bir kesimi belirginleştirmesi ve sınırlandırması ile mimari mekan oluşur. Başka bir deyimle, mimari mekan özellikle hissedilir duruma gelir. [4, s.2]

Mimari mekan temel olarak, duvarlar ve çatılar tarafından doğadan ayrılmış, bir iç mekana sahip olan yapıları kapsar. İç mekan, yapay elemanlar karşısında insanlara bir barınak imkanı sağlayan ve insanları düşmanların tehditlerinden veya baskılarından koruyan bir 'içsel' fonksiyon yaratır.

Şekil 2.4. Mimari mekanın elemanları. (10, s.4)

Mimari mekan fiziksel açıdan, bir zemin, bir duvar ve bir tavan olmak üzere üç sınırlayıcı eleman tarafından ayrılan bir alan olarak tanımlanabilir. (Şekil 2.4) İç mekan, bu üç elemanın somut varlığı tarafından doğaya şekil verilmesidir. Bu yolla iç ve dış mekanın, bir mekansal dizisi oluşturulur. Sınırlar, mekanlar dizisini oluşturur ve tanımlanan mekanın kalitesini ortaya koyarlar.

Mimari mekanın en önemli elemanı olan duvarlar, görüntüye engel olan bir düzlemden çok, doğası gereği iç mekanın kalitesinden sorumludur. Duvarın kalınlığı yalnızca, taşıma gücü, ısı iletimi ve ses yalıtımı tarafından değil, arzu edilen iç mekanın kalitesi tarafından da belirlenir. Bu anlamda duvarlar, kültürden kültüre değişen bir durumun, insani şartların belirleyici bir faktörüdür. [10, s.3-4]

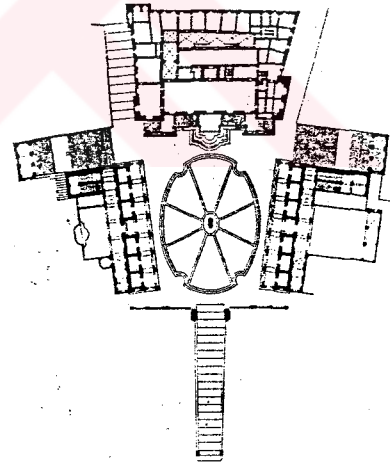
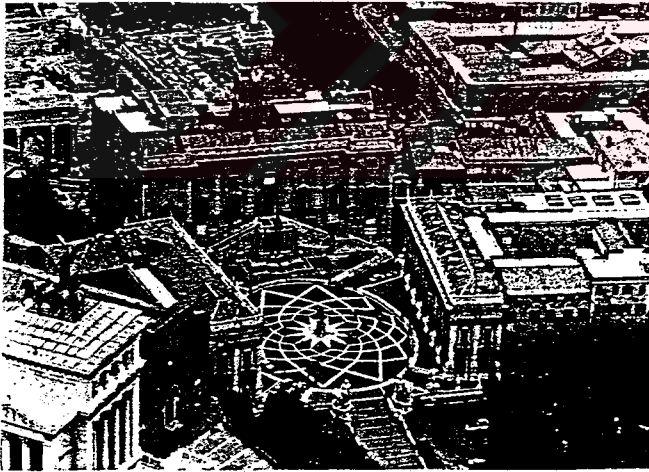
Mimaride mekandan söz edilince, öncelikle, üstten, alttan ve yanlardan kapatılmış bir yapı akla gelmektedir. Bu anlamda mimari mekanın en önemli özelliği, bu mekanı algılamakta olanlara, kapalılık hissini vermesidir.

Her mimarlık yapıtı, bir iç mekana sahiptir ve tek başına ya da başka yapılarla birlikte bir dış mekanın oluşmasına katkıda bulunur. Bu nedenle mimarlık, bir mekan yaratma sanatı olarak da kabul edilebilir. Ancak bu mekan yaratma etkinliği her dönemde farklı sonuçlar vermiştir. Bu farklı mimari ürünlerin sebebi, her dönemin kendine ait kültür, yaşayış tarzı, iklim özellikleri, teknolojik gelişim, ekonomik ilişkiler ve toplumsal baskı mekanizmalarına sahip olmasıdır.

2.2.1.2. Mimaride Mekan Kavramının Gelişim Süreci

Mimarlık ürününün mekansal değeri üzerinde ağırlıklı bir biçimde ilk duran, Antik Yunan dünyası olmuştur. Tapınak, Antik Yunan'ın mekan anlayışını en iyi örnekleyen yapı türüdür. Bu anlayış iç mekandan çok dış mekan yaratma sorununa eğilen bir tutum olarak tanımlanabilir. Roma mimarlığı ise, Yunan'ın bu yönelimini tümüyle değiştirmiştir. Bu dönemden başlayarak 15.yy'a değin hem doğuda hem de batıda, artık iç mekanı biçimlendirme kaygısı ön plana geçmiştir. Özellikle Roma'da yapının dış mekana bir kütle olarak katılımından bile pek söz edilemez. İç mekansa, genellikle tonoz, kubbe gibi tek bir örtü türünün egemenliği altındadır ve istenen mekan etkisinin elde edilmesi amacıyla strüktürel birleşimler yapılması yoluna seyrek olarak başvurulur.

Rönesans, batı kültürünün tüm alanlarında olduğu gibi, mekan yaratma sorununa yaklaşımı açısından da bir dönüm noktası sayılır. Uygulamaya ender olarak dökülebilsede, merkezi iç mekan kavramının belirişi Rönesans'ın getirdiği en önemli yeniliktir. Bu merkezi iç mekan ülküsünü gerçeğe dönüştüren en ilginç örneklerden biri olarak Todi'deki S. Maria de Constellazione Kilisesi verilebilir. Burada, merkezde yer alan bir kubbeye dört yandan dört yarım kubbe eklenmektedir. Rönesans mimarları merkezi mekanın yanı sıra, dış mekan sorununa da yeni çözüm arayışları içinde olmuşlardır. Örneğin, Bramante'nin Tempietto di S. Pietro in Montorio'su Antik Yunan'dakine yaklaşan bir heykelcilik gösterir. Ancak bu bir istisnadır; asıl Rönesans dış mekanı, Tempetito'daki gibi yapının tekil olarak var edebildiği bir mekan olmamış, kentsel tasarım ölçeğinde ortaya çıkmıştır. Özellikle meydan planlamalarında gözlenen simetri anlayışında, yapılar kentsel mekanı simetri eksenini üstündeki bakış noktasından algılanabilen bir perspektif oluşturacak biçimde, simetrik bir konumlandırma ile yaratmışlardır. Ama, tek tek yapılar özgürlüklerini korumaktadırlar. Michelangelo'nun Roma'daki Campidoglio Meydanı'yla (Şekil 2.5) başlayan ve Barok kent tasarımında doruğa ulaşacak olan tam simetri kaygısı ortaya çıkmıştır.

Şekil 2.5. Binalardaki açı ve simetri ile oluşturulan doğrusal çekim, Campidoglio Meydanı, Roma (8, s.65-66)

16.yy'ın sonlarına kadar, kentsel mekanı oluşturan her yapının kendi bağımsız anlatımını koruyacağı kabul edilmiştir. Oysa ki daha sonraları Barok döneminde kentsel mekanın tümel ifadesi ağır basacaktı. Bu dönemde, mekanda bir süreklilik ve bir bütünlük söz konusudur. Barok'un mekan sürekliliği yaratma çabası, özellikle iç

mekanlarda farklı katları birbirine bağlamada ilginç sonuçlar vermiştir. Merdiven, ilk kez düşey sirkülasyonu sağlamak olan temel işlevini de aşarak, iki kat arasında bir mekansal süreklilik sağlamak amacıyla Barok mimarlıkta kullanılmıştır. 19.yy sonrasında modern mimarlığın ortaya çıkışından sonra yeni bir mekan anlayışı oluşmaya başlamıştır. Bu alanda iki önemli gelişmeden söz edilebilir: Birincisi, 'çok boyutlu mekan' kavramının ortaya çıkışı, ikincisi ise, yapıların iç ve dış mekan değerlerinin aynı ağırlıkta ele alınmaya başlanmasıdır. Diğer sanat yapıtlarından farklı olarak mimari yapının algılanmasında algılayanın devinimi olanaklı, hatta gereklidir. Dolayısıyla, algılayıcının sürekli değişen konumuna bağlı olarak sayısız mekan yaşantıları elde edilebilir. Bu mekanda, mekanın dördüncü boyutu kabul edilen zaman boyutu da söz konusudur. Mimari yapının belirli ve tek bir bakış noktasından değil, sonsuz sayıda noktadan algılanacağı gerçeğini ilk kez Wright göz önüne almış ve yapılarını bu doğrultuda tasarlamıştır.

Yalnız tasarımsal yaklaşım biçimleri değil, teknolojik gelişmeler de, mimaride esnekliği yaratan ve her an değişen gereksinmelere göre gerektiğinde örgütlenebilir nötr bir iç mekan yaratma amacıyla olan tümel mekan anlayışını ortaya koymuştur. Tümel mekan anlayışıyla gerçekleştirilen bir yapıda ana taşıyıcı strüktür ve ısıtma-havalandırma gibi donatılar sabittir; işlevin gerektirdiği bölüntüler hafif ve hareketli panolarla yapılır.

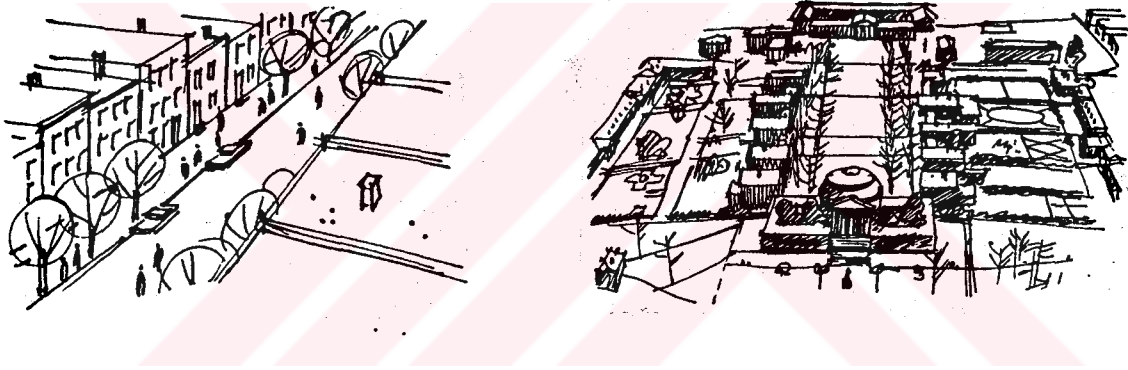
1970 sonrasında iyice yaygınlaşan Post-Modern eğilimler, bazı örneklerde statik ve her yönden kesin görsel ve yapısal engellerle sınırlanmış bir mekan anlayışını yeniden canlandırmaya çalışmakta, Modernist mekan kavramını güçlü bir biçimde sorgulamayı denemektedir. [11, s.1194-1195]

Her ne kadar teknoloji ve yaratıcılığın sınırlarını tahmin edemesek de, bulunduğumuz noktada hiçbir kavram, mimari evrimin sonuç noktası olarak görülemez. Fakat bu noktada önemli olan, mimari yapıların, kendi iç mekanlarında olduğu kadar, içinde bulundukları ve dış cepheleriyle formunu oluşturdıkları kentsel mekanla uyumlu bir bütünlük oluşturmalarının gerekliliğidir.

2.2.2. Kentsel Mekan

2.2.2.1. Kentsel Mekanın Anlamı

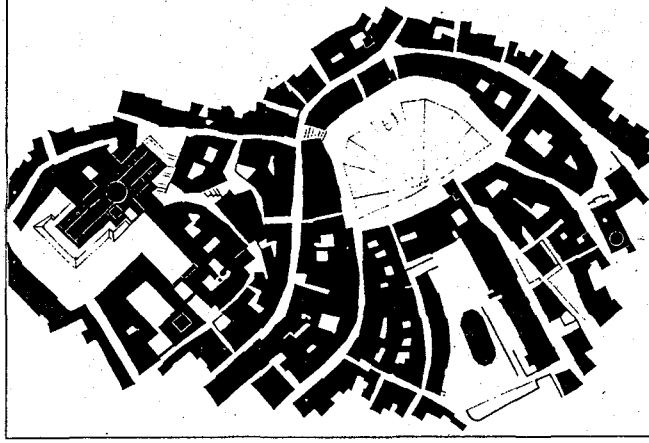
Kentsel mekan, öz anlamı ile kentin, binalarla tanımlanan fakat binaların dışında kalan bölümüdür. Bu açıdan kentsel mekana büyük ölçüde şekil veren ve onu tanımlayan, mimari mekandır. Geçmişte kentsel ve mimari mekan, aralarındaki süreklilik nedeniyle aynı anlamda mekanlar olmasına karşın, modernizm ile birlikte mimari mekan, yapısal ve algısal olarak yalıtıma uğramış ve birbirinden bağımsız binaların mekanı karakterine bürünmüştür. Bu bağımsız binalara gösterilen ilgiye karşın, binalar arasında kalan mekanların nitelik ve organizasyonu büyük ölçüde şansa bırakılmış, sonuçta kent mekanları, 'planlamadan arta kalan mekanlar' haline gelmiştir. [4, s.10]

Şekil 2.6. Koridor mekan-Kapalı mekan(meydan) (12, s.55)

Şehrsel mekanlar çoğunlukla, etrafındaki binaların cepheleri ve şehrin zemini (döşeme) ile belirli bir form alarak ortaya çıkarlar. Bir şehrsel mekan temel olarak, kapalılık kalitesi, mekan organizasyonunun kalitesi ve içinde oluşan aktiviteler gibi hakim karakteristikler tarafından ayırt edilmelidir. Etrafını çevreleyen duvarlar tarafından kapatılmış olmalı, belirli bir amaca hizmet etmeli ve bu amaca uygun bir döşemeye sahip olmalıdır. Eğer bir mekan için, bu özelliklerden herhangi biri yeterli derecede güçlü ise, bu özellik tek başına 'şehrsel mekan hissi'ni oluşturabilir. Ne fiziksel bir kapalılığa, ne de uygun bir döşemeye sahip olmadığı halde, önemli bir aktivite merkezi olarak bir işleve sahip olan, New York'taki Times Square, bu tip bir örnektir. Bu şekildeki kentsel mekanlara rastladığımız gibi, doğrusal bir karaktere sahip olan lineer koridorlarla da karşılaşabiliriz. (Şekil 2.6) Eğer caddeler, iki

yanlarından kapalı iseler ve tek tip binalar ve ağaçlarla değişmez bir karakterleri varsa, bunlar lineer kentsel mekanları oluştururlar. Lineer kentsel mekanlar, doğrusal bir harekete olanak tanırırlar. Meydanlar ve lineer kentsel mekanlar kesişerek bir araya gelirler ve gerçekte bütün bir şehrin mekansal yapısı, bu kentsel mekan türlerinin düzenlenmesi sonucunda ortaya çıkar. [12, s.55-56]

Şekil 2.7. Piazza del Compo, Siena. Mekan, gücünü etrafındaki binaların yoğunluğuyla, mekanın açıklığı arasındaki kontrasttan alıyor. (8, s.63)

Başarılı bir kentsel mekanın karakteristiklerini üç ana grupta toplayabiliriz:

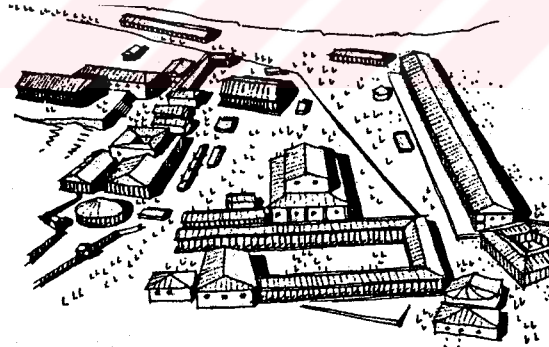
- 'Üç boyutlu çerçeve', mekanın kenarları, kapalılık derecesi, sınırlayıcı duvarların özelliği tarafından tanımlanır. Mekanın şeffaflığı, donukluğu, açıklığı ve süslemeleri -yatay mekanla, üzerindeki düşey kütleler arasındaki ilişki gibi- mekanın karakteri üzerinde önemli etkiye bulunur. İnsan ölçeğiyle ilişkili olarak duvar ölçeği ve yer düzlemiyle birleşen bu yapı, mekanda üçüncü boyutun tanımlanmasındaki temel faktörlerdir.
- 'İki boyutlu model', yer düzleminin biçimlendirilmesi ve çok parçalı olarak düzenlenmesi; malzeme, doku ve kompozisyonunu içerir.
- 'Nesnelerin mekan içinde yerleştirilmesi', heykel, su elemanı, ve ağaçlar gibi vurgulama sağlayan ya da odak noktası özelliği gösteren ve mekanı hatırlanabilir yapan öğeleri içerir. Bu öğeler, meydana odaklanmayı ortaya koymak ve mekana hayat vermek için kullanılabilir.

Mekandaki en canlı öge ise, mekanı kullanan ve mekanı yaşayarak değiştiren insandır. [8, s.61-62] Kentsel mekanlar, insanların iletişim ve etkinliklerine zemin oluşturmak açısından, bu işlevlerin gerçekleştirilmesini sağlayan en önemli araçlardır.

2.2.2.2. Kentsel Mekanın Gelişim Süreci

Kentsel mekanın insanlarla etkileşimi açısından en önemli özelliği, kent meydanlarında ortaya çıkmaktadır. Meydan mekanı, bireylere, istemli ve istemsiz gelişigüzel bir hareketlilik sağlayan, içinde sürekli ve yönlendirilmiş bir hareket düzeninden çok, durma imkanı veren ve hareketliliğe zorlamayan mekanlardır.

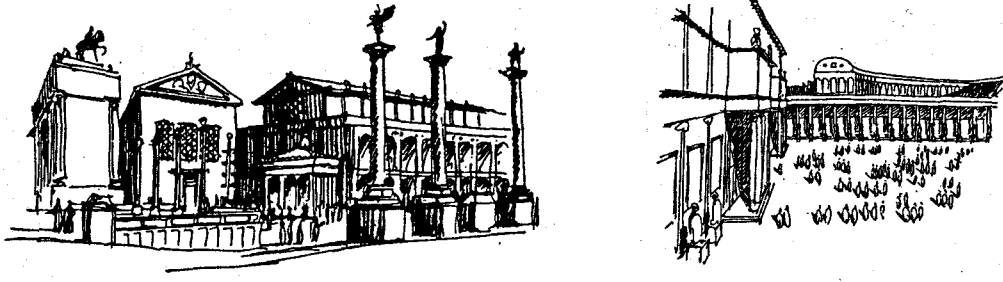
Kentsel sistemde mekan, yapılarla sınırlanan, kentlilerin algıladığı ve tüm kentsel olayların ilişkilendiği bir bütündür. Kentsel mekanlar içerisinde yer alan meydanların kullanımındaki amaç, insanlar arası ilişki ve bilgi alışverişi sağlamaktır. Kentsel mekanların düzen ve uygulamasındaki amaç da, en önemli öge olan insan gereksinimleri ve niteliklerinin amaca, işlevlere uygun olarak yorumunun yapılabilmesi ve bu yorumun mekansal düzene kavuşturulabilmesidir. Fakat bu biçimlendirme, tarihin her döneminde, o dönemin özelliklerine bağlı olarak farklı şekillerde karşımıza çıkmıştır:

Şekil 2.8. Yunan Agora'sı. (12, s.4)

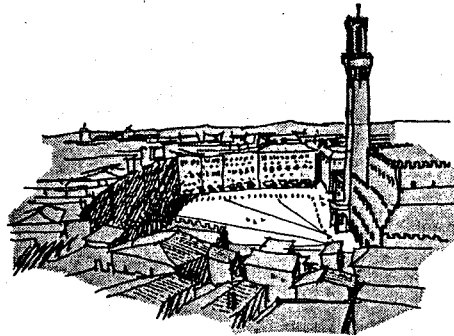
- Meydanın ilk örneğini, eski Yunan şehirlerinde 'agora' olarak görmekteyiz. Başlangıçta tamamıyla geniş bir yol mekanı biçiminde olan ve insanların toplanmasına imkan veren bu mekanlar, M.S. 5.yy'da ticaret ve imalat serbestisinden sonra, 'pazar olma' niteliğine kavuşmuştur. İlk zamanlarda meydana cephesi olmayan binalara sonraları, altında dolaşılabilen kolonatl bir dolaşma yeri yapılmıştır. [13, s.48-49] Mekanda binalara dayalı bir kapalılık

sağlanmıştır. Agora, insanların buluştuğu, hareket ettiği, sohbet ettiği ya da sadece orada bulundukları bir mekandı. [12, s.4]

Şekil 2.9. Roma dönemine ait, meclis binasının merkez alındığı Cumhuriyet Forumu ve binaların geniş düzenli mekanlar oluşturmak için tasarlandığı İmparatorluk Forumu. (12, s.6)

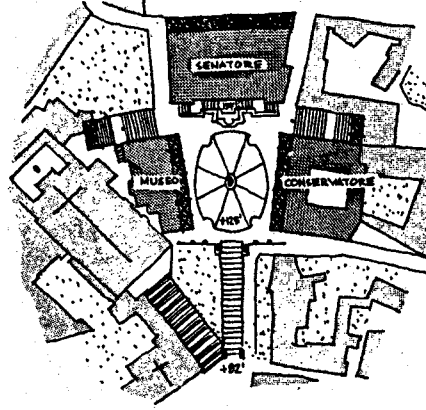
- Roma döneminde meydan, 'forum', sadece kullanıcı gereksinimi, bireysel ilişkiler ve ticaret gereksinimine yeterli olacak bir açık alan olmaktan çok, kendisini çevreleyen binaların izlenmesi ve algılanmasına olanak sağlayabilecek bir ön alan niteliğini ve işlevini üstlenmiştir. Romalılar döneminde insan, meydan mekanlarında anlam ve önem olarak arka planda yer almıştır. Önemli olan, meydan mekanı ve onu çevreleyen öğelerin mimari ve otorite değerlerinin vurgulanması olmuştur. [13, s.50]

Şekil 2.10. Ortaçağ meydanlarından Piazza del Campo, Siena, İtalya. Tüm şehir için bir dış yaşama mekanı. (12, s.10)

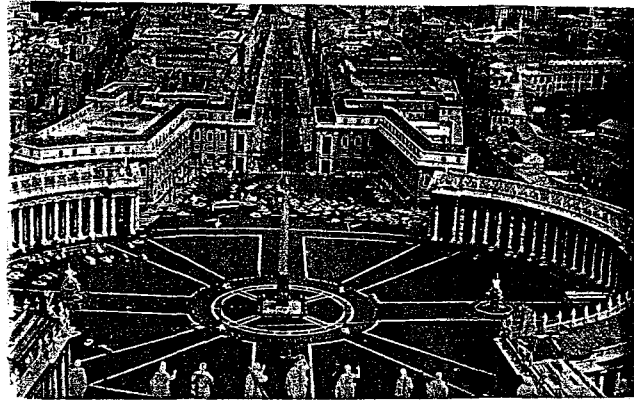
- Ortaçağ dönemi şehirlerinde, kentsel mekanların sahip olduğu anlam ve içerik kaybolmuş, daha mütevazı ve düzensiz, kendiliğinden biçimlenen, insanın hakim

öge olabileceği pazar meydanları, kilise yakınında oluşmuştur. Böylece meydan, dünya ve din işlerinin görüldüğü, gereksinimlerin karşılandığı toplantı alanları özelliği kazanmıştır.

Şekil 2.11. Bir Rönesans meydanı, Piazza Campidoglio, Roma. (12, s.17)

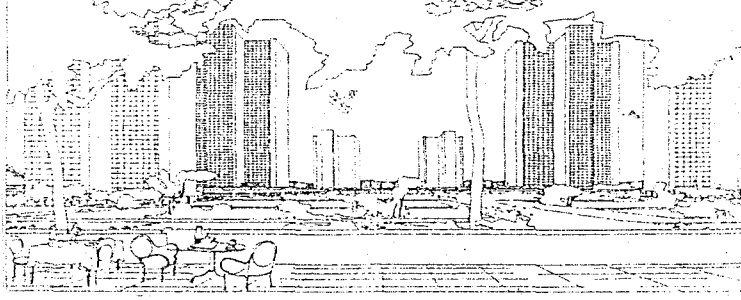
- Rönesans döneminde meydan mekanında, önceki dönem meydanlarında görülen işlevlerin yanı sıra, meydanı çevreleyen yapılar arasında yönetim, otorite ile ilgili yapılar da yer almış, böylece bu mekanlarda, ticaret, dini merasimler ve yönetimle ilgili olarak insanlar bir araya gelmişlerdir. Rönesans meydanlarında form olarak geometrik düzen esas olmuş, simetri, belirli bir aksa bağlı geometrik düzen, kurguyu yönlendirmiştir. Bu dönem meydanları, yaşam aktivitelerinin cereyan ettiği, insanların bir araya geldiği, haberleştiği ve sosyal ilişkilerin kurulabilmesinde önemli rol oynayan açık mekanlar olarak görev üslenmişlerdir.

Şekil 2.12. Piazza San Pietro, Roma, 1656, Bernini. (8, s.68)

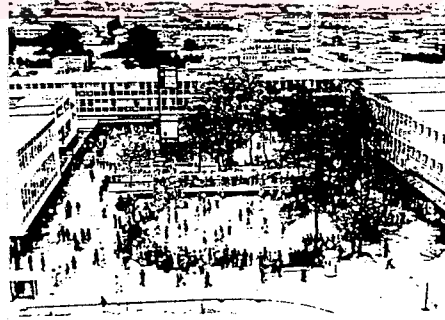
- Barok ve Rokoko döneminde, meydan mekanında ölçü ve işlevsel değişim, yine sosyal yapı ve yönetim biçiminin vurgulandığı bir boyuta ulaşmıştır. Mekanın,

sosyal ilişkiler kurma amacıyla bir karşılaşma mekanı olma niteliğinde bir azalma söz konusudur. Meydanlarda çeşitli figürlerin yer aldığı heykeller ve süsleyici öğeler kullanılmıştır.

Şekil 2.13. 'Modern şehir'in özgürlük ve harekete olanak sağlayan şehir merkezi, Le Corbusier, 1924. (14, s.336)

- 20.yy. içinde şehrsel alanlardaki işlevsel değişimler, meydan mekanlarının da değişik biçim ve işlevlere cevap veren mekanlar olarak düzenlenmesine neden olmuştur. Böylece, pazar meydanları, oyun meydanları, toplantı meydanları, trafik meydanları, dini meydanlar, ticaret meydanları gibi farklı işlevlerin gerçekleştirildiği açık ortak kullanım alanları ya da kentsel mekanlar oluşturulmuştur.

Şekil 2.14. Şehir meydanı, Stevanage, Hertfordshire. (15, s.121)

Buradaki amaç, sosyal, psikolojik, ve kültürel bütünleşmenin gerçekleştirilmesinde önemli rolü olan bu alanların kaybettikleri değerleri ve kullanıcı yoğunluğunu arttırmak olmalıdır. [13, s.50-51] Ayrıca kentsel mekanın, insanlar arasındaki algı

farklılıklarını içeren ve insanlar arası ilişkilere olanak tanıyan 'sosyal çevre' kapsamında değerlendirilmesi de, bu mekanların tasarlanmasında temel ilkedir.

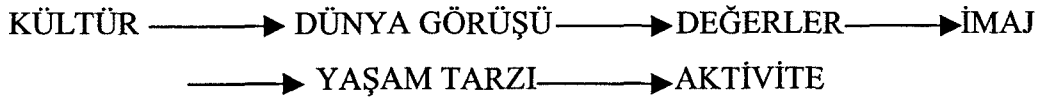
2.2.2.3. Kentsel Mekanın 'Sosyal' Boyutu

Kentsel mekanın niteliği söz konusu olduğu zaman ilk hatırlanması gereken, kentin insanlar tarafından ve insanlar için varolduğudur. İnsanların iletişim ve etkinliklerine zemin oluşturması açısından kentsel mekanlar, bu konuda çeşitli işlevlerin gerçekleşmesi sağlayan en önemli araçlardır.

Bir kent, kentsel mekanlarının niteliğiyle kolayca ölçülebilir; bu mekanlar kent halkına ayna tutar ve yerel kültürü, yaşanan zamanı yansıtır, kentlilerin sosyal ve ekonomik durumlarıyla ilgili ipucu verir. Kentsel mekanlar aynı zamanda, yerel kimliğin ve toplumsal gururun önemli bir bileşenidir; bu mekanlar eğitici bir rol ve ekolojik bir anlam da yüklenirler. Fakat, günümüzdeki kentlerimize baktığımızda, özellikle merkez bölgelerdeki ortak mekanlar, kentin kalbi olma özelliğini yitirmiş, ticari işlevlerin ağırlık kazandığı bir görünüm kazanmışlardır. [16, s.54]

Kentsel mekan içerisinde, organize edilmesi gereken dört ana kavram vardır: Mekan, anlam, iletişim ve zaman.

Bir bölgenin peyzaj düzenlemesinden bir odanın içindeki mobilyaların dizaynına kadar, farklı amaçlar için ve bireylerin ya da grupların isteklerini, ihtiyaçlarını ve değerlerini yansıtan farklı kurallara göre tasarlanan mekan, bir 'mekan organizasyonu' olarak, sosyal ve fiziksel mekan arasındaki benzeşimi ya da bunun eksikliğini ortaya koyar. Mekan organizasyonu, kentsel mekan içerisinde insanlarla insanların, insanlarla nesnelerin, nesnelerle nesnelerin arasındaki mesafelerin ve ilişkilerin oluşma yöntemidir ve bunları anlama, analiz etme ve kentsel mekanların karşılaştırılmasındaki esas noktadır. Bu anlamda, kentsel mekana niteliğini veren, ve aynı zamanda onun oluşmasına da sebep olan, insanlar ve nesneler arasındaki bu ilişkidir. Mekana, fiziksel açıdan ifade kazandıran malzemeler ve diğer karakteristikler ise, daha çok mekanın sahip olduğu 'anlam' ile ilgilidir. [17, s.11]

Şekil 2.15. Kentsel mekanda kültür-aktivite ilişkisi (3, s.20)

İnsanların yaptıkları tercihler ve mekan içerisindeki davranışları, yaşam tarzları içerisinde temsil ettikleri kültür, değerler ve dünya görüşünün bir yansımasıdır. (Şekil 2.15) Aktiviteler, insanları yaşam tarzlarını ve kentsel mekan içerisindeki etkileşimlerini anlamada yardımcı olabilirler. Kentsel mekan içerisinde, mekan, zaman, anlam ve iletişimin organizasyonunu etkilemede yaşam tarzı, temel değişkenlerden biri olarak görülmektedir. Farklı kültürlerin ve alt kültürlerin aksettirdiği farklı yaşam tarzları ile farklı ırk, etnik köken, din, sınıf ve gelir düzeyi gibi karakteristiklere sahip olan farklı grupları bir araya getiren şehirselsel mekanlar, bu grupların mekan içerisindeki etkileşimini de sağlaması açısından önemli bir misyona sahiptir. [3, s.20]

2.2.3. Açık (Dış) Mekan

2.2.3.1. Açık (Dış) Mekanın Tanımı ve İşlevi

Şehirlerin planlanmasında ve insanları bir araya getirmesi açısından, açık mekanlar çokça anlama sahiptir. Bu alanlar, spor ve oyun için kullanılan alanları, kamu mülkiyetine ait büyük arazileri, üzerinde yapılaşma olmayan arsalari, 'doğal' alanları ve manzaraya açık boş alanları içerir. Bu belirsiz yerler topluluğu, benzer bir amaçlar demetine bağlıdır: Koruma, rekreasyon, doğayla ilişki kurma, sosyal ve zihinsel sağlık.

Bu yeşil alanların çoğu, insanlar üzerinde açık bir keyif alma ve hoşnutluk duygusu meydana getirirler. Fakat konunun daha iyi anlaşılabilmesi açısından, daha kesin bir tanımlama ve daha açık bir amaçlar grubu seçmek gerekir.

Doğrudan doğruya 'açık'ın tanımından yola çıkılırsa; girişi ve kullanışı bedava, engellenmemiş, sınırsız, erişilebilir, kullanışlı, sergilenmiş, uzayıp giden, serbest gibi kavramlarla karşılaşılabılır. Bu anlamda açık mekanlar, insanların kendiliğinden olan ya da içten gelen hareketlerine ve özgürce seçimlerine açık olan, çevre içerisindeki halka ait yeşil alanlar ve parklar ile etrafı çitle çevrilmemiş boş araziler ve

terkedilmiş su kenarları gibi bölgelerdir. Bu alanlardan kumsal ve eğimli çim alanları, harekete olanak tanıyan çeşitli aktivitelere; büyük çayırlar ve görüşü engellemeyen ağaçlık alanlar da manzara ve açık gökyüzünü seyretme gibi aktivitelere olanak sağlayabilir.

Eğer bir mekan, insanların özgürce hareketine izin veriyorsa, o mekan açıktır ve bu, davranışsal bir tanımlamadır. Bu durumda mekanın mülkiyeti, büyüklüğü, kullanım tipi ya da peyzaj karakterinin ne olduğunun pek önemi yoktur. Ayrıca bir bölge, çalılıkların temizlenmesi ve manzaraya açıklık kazandırılması gibi küçük fiziksel değişiklikler ile ya da idari bir hareket tarafından açık bir mekan haline getirilebilir.

Açık mekan kavramı, bir metropoliten bölge üzerinde uzanan, üzerinde baskın bir yapılaşma bulunmayan ve insanların sık sık iletişim halinde bulundukları şehrsel açık mekanları kapsamaktadır. Bu anlamda açık mekan, önemli bir sayıdaki insanın özgürce seçim, kendiliğinden aktivite ve hareketine, görsel olarak çevreyi incelemesine olanak tanıyan, metropoliten bölgelerdeki dış alanlardır. [18, s.396]

Açık mekanlar, fonksiyonel açıdan farklı şekillerde sınıflandırılabilir. Bir sınıflandırmaya göre açık mekanlar, insanlara sundukları fonksiyonlar açısından dört şekilde değerlendirilebilir: Yaratıcı, himaye edici, çekici ve dinlendirici. Şehrsel işlevlere hizmet eden pasif açık alanlar(yeşil güvenlik zonları, mezarlıklar vb.) dışında kalan aktif açık mekanlar ise, üç temel fonksiyona hizmet eder:

- Dolaşma imkanı veren geniş bir rekreasyonel aktiviteler dizisi için 'kullanılır'.
 - Evden, yoldan ya da herhangi bir noktadan 'incelenir'.
 - Verdiği mahremiyet ve izolasyon ile enginlik ve ölçek hissi sayesinde 'hissedilir'.
- [15, s.58]

2.2.3.2. Açık (Dış) Mekanın 'Psikolojik ve Sosyal' Boyutları ve Özellikleri

İnsanların ulaşabildiği parklar ve açık doğal mekanlar, her zaman psikolojik anlatımları haklı çıkarmıştır. Dış rekreasyon alanları, 1800'lü yılların kalabalık endüstri şehirleri için olduğu kadar, günümüzün nüfusları hızla artan şehirleri için de kritik bir ihtiyaçtır. Bu açıdan parklar -psikolojik bir ihtiyaç olarak-, park planıcıları ve kuramcılarının da ifade ettiği gibi, insanların sınırlarını yatıştırmak ve onları

dinlendirmek açısından önemli bir rol üstlenirler. Psikologlar, insanların yeni çevreler aradığını ve ilk gelişmemizde çevreden gelen değişik ve çeşitli uyarıcılara ihtiyaç duyduğumuzu ispatlamışlardır. Parklar ve açık mekanlar, günlük yaşantısını yapılaşmış çevrelerde geçirmeye alışkın olan çoğumuz için, bu ihtiyacı karşılarlar. Fiziksel ve psikolojik sağlık açısından birincil ihtiyaçlarımızın enerji, barınak, sosyal ilişki ve güvenlik olduğunu düşünürsek, bu ihtiyaçlarımızın karşılanmasında parklar ve açık mekanlar bir fon olarak karşımıza çıkar. Zamansal ve mekansal zorunluluklar, insanların bu tip çevrelerde yaşamasına imkan tanımadığı için insan toplulukları, hayat kalitelerinin belirlenmesinde park kullanımını değişmez bir şekilde tercih ederler. Araştırmalar, insanlar arasındaki sınıf ve medeni durum farklılıkları ne olursa olsun, parkların insanlar için yüksek bir değere sahip olduğunu ortaya koymuştur. [19, s.15]

Açık mekanlar için, tercih, otorite, uyarıcı, zıtlık, sosyal deneyim, yönlendirme ve esneklik, önemli özelliklerdir. Bir şehirdeki açık mekanları değerli kılan da, mekanın bu nitelikleridir.

- Pek çok kullanım amacına açık ve bağımsız araziler olarak açık mekanlar, bireylerin 'tercih'ler dizisini büyütür ve sosyal ya da ekonomik zorlama olmaksızın bireylere rahat bir ortam sağlar.
- Açık mekanların yüksek oranda azaltıldığı ve sosyal yatırımların düşük olduğu yerlerde, korunmuş ve pahalı bir şehirselleşmiş çevrede, bireyler çoğunlukla kendilerini inkar eden sisteme aktif olarak katılmak ve kendi 'otorite'lerini ispatlamak için bir şans sahibi olmak isterler. Açık mekanlar, bu imkanı sağlar.
- Bireyler açısından dinlenme özelliğine sahip bu alanlar, şehrin geri kalan bölümlerinde karşılaşılan, mekanla olan şiddetli ve anlam-yüklenmiş iletişime 'zıt' olarak, 'uyarıcı'ların (dürtü) serbest bırakıldığı yerlerdir. Ayrıca, algısal işaretler, sosyal olarak saptanmış kalıplara oturmaz, insanlar sosyal normlar ve ipuçlarının aracılığı olmaksızın, yeni manzaralar ile daha doğrudan karşılaşır.
- Bu mekanlar, tanıdıklarla buluşmak için uygun alanlardır ve özel ilgilere sahip insanları birleştirici özelliğe sahiptir. Dinlendirici ve geçici bir ortamda, ciddi hayatın çizgisinden uzak, bazı sosyal bariyerleri kırma fırsatı vardır. Bu

ortamlarda yapılan kamp ve gezintiler, 'sosyal deneyim' açısından insanlar için yeni rollerin denenmesine fırsat verir.

- Açık mekanlar, çevresel ve bireysel anlayışımızı geliştirirler. Gündelik yaşamdaki olağan aktivitelerden uzaklaşarak, dünya ile yeni ve daha doğrudan bir ilişki kurmamıza yardımcı olurlar. Şehre doğru 'yönelme', açık ve kapalı mekanlar arasındaki zıtlık (oran) ve manzaraya açıklığı sağlanmış bu tip dinlenme alanları ile tarafından geliştirilebilir.
- Geniş bir zaman ölçeği üzerindeki bu fikirlere ilave olarak açık mekanlar, toplumsal ve bireysel gelişim ve değişim için bir oda görevi görmelerinden dolayı, toplumun kontrol edilmesine katkıda bulunurlar.

Tasarımdan iyi bir sonuç almak için, bir açık mekan tasarımının, bu değerleri elde edebilmek için nasıl geliştirilmesi gerektiği üzerine yoğunlaşılmalıdır. Özgürlük ve meydan okuma gibi iki ortak özelliğe sahip olan bu değerler sadece, açık mekanın toplam şehirselle ortam içerisinde düşünülmesiyle anlam kazanır.

Bu değerlerin hiç biri, bu mekanı kullanmayı bekleyen kişiler ve gruplarla ilişkili olmaksızın anlaşılamaz. Mekanda bulunması arzu edilen aktivite, bir sınıftan diğerine değişkenlik gösterecektir. Örneğin, açık mekan içerisindeki bir uyarıcı, biri üzerinde davet edici bir etki gösterirken, bir diğerine korkutucu bir tehlike olarak görünmektedir.

Açık mekanlar, alışılmış günlük yaşamın birçok zorunluluğundan uzak, yeni ve görülmemiş sosyal ilişkiler için bir yer olarak insanlara hizmet edebilirler. Bir yandan, benzer tercihlere sahip insanlar -bu tercih uçurtma uçurma ya da anarşizm olabilir- geçici olarak toplanıp bir araya gelebilir, diğer yandan da yüzme, kayıkla gezinti ya da yürüyüş gibi popüler aktivitelerin yer aldığı alanlarda insanlar, geçici ve yüzeysel de olsa, bazı sosyal bariyerleri kırma fırsatına sahiptir. İnsanlar en azından diğer çeşit insanları gözlemlerler ve onlarla karşı karşıya, benzer aktivitelerin içinde yer alabilirler.

İnsanların bir açık mekanda görmek istedikleri seçeneklere bakarak, boş zamanlarını geçirme yöntemlerine işaret etmek mümkündür: Yüzme, piknik yapma, araba kullanma, yürüyüş, gezinti yapma, spor yapma, balık tutma, kayık gezintisi vb.

Tasarımcı, bu seçeneklere olabildiğince objektif yaklaşmalı ve kendi tercihlerini önyargılarını bundan uzak tutmalıdır. Burada önemli olan bir diğer konu ise, kumar, içki içme, araba yıkama gibi birtakım istenmeyen aktivitelere imkan tanımayacak açık mekanlar oluşturmaktır.

Tercihlerin bilinmesi önemlidir. 'Ortalama bir aile'nin ne yapmak istediğini bilmek kadar, bu alanda yaşayan ve bu özel açık mekanı kullanabilecek olan İtalyan kökenli, yaşlı, çalışan erkekler sınıfının ne yapmak istediğini bilmek de gereklidir. Toplum içindeki özel gruplar, özel olarak göz önünde bulundurulmalıdır: Etnik azınlıklar, gençler, bekar kadınlar ve erkekler ve yaşlılar. Bu grupların ne yapmak istedikleri ve hangi fiziksel formun onlara bu imkanı yaratacağı bilinmelidir. Kişisel farklılıklar, sınıfsal farklılıklardan daha geniş olsa da, iyi bir açık mekan sistemi, fonksiyonlar açısından büyük bir dizi olasılığı içerecektir.

Açık mekanların tasarımında da sosyal hareketliliğe değer verilmesi ve insanlar ve gruplar arasında fark gözetilmemesi ön koşul olduğundan, aktif olarak kullanılacak açık mekanları, farklı sosyal grupların eşit olarak erişebileceği şekilde yerleştirmek, tasarımcıların ilkeleri arasında yer almalıdır. [18, s.397-399,405]

Buraya kadar, çevresel ve mekansal hiyerarşi ile mekanların insanları etkileyen 'sosyal' boyutları üzerinde duruldu. Bir sonraki bölümde ise, açık mekan ile ilişkili olarak insanların mekanı algılama, anlama ve değerlendirmesi ve açık mekanlarda insan psikolojisi üzerinde durulacaktır.

3. PSİKOLOJİK SÜREÇLER VE AÇIK MEKANLARDA İNSAN-ÇEVRE ETKİLEŞİMİ

İnsan davranışlarını, kültür, toplumsal grup üyeliği, kişilik ve organizma ile birlikte fiziksel çevre de etkiler. İnsan psikolojisi ile fiziksel çevre arasındaki ilişkileri inceleyen 'çevre psikolojisi', psikolojinin gelişmekte olan ilgi alanlarını içeren ve bilimsel araştırmanın sosyal gereklilikten doğan bir dalıdır.

Fiziksel çevrenin insana rahatlık, huzur, mutluluk, gibi olumlu duygular verebileceğine, buna karşılık iyi tasarlanmamış ise, rahatsızlık ve huzursuzluk duyulmasından başlayarak, önemli davranış karışıklıklarına, ruh hastalıklarına kadar varan etkileri olabileceğine işaret edilmektedir. İnsanlar toplumsal çevrenin olduğu kadar fiziksel çevrenin de ürünüdürler. Doğal ya da yapay, fiziksel çevre, insanın sözlü davranışları dışında kalan davranışlarını değiştirir ve bilinçliliğini arttırır. Çevre ile davranışlar arasında yakın ve birbiriyle bütünleşmiş ilişkiler vardır; birey, çevresi ile karşılıklı etkileşim süreçleri incelenmedikçe tamamen anlaşılamaz. İnsan çevreyi algılayıp kavradıktan sonra, bunu değerlendirerek çeşitli davranış biçimlerinde tepki gösterir. [20, s.44]

3.1. Görsel Algılama ve Kavrama Süreçleri

3.1.1. Görsel Algılama Süreci ve Özellikleri

Dünyamız sürekli bir değişim içindedir. Hareket halinde bulunduğumuz her an, içinde yaşadığımız dünya üzerinde birtakım değişikliklere sebep oluyoruz. Buna bağlı olarak, duyularımızda kayıtlı olan ve beyinde kaydedilen fiziksel dürtülerin ve hislerin kalıpları da, süregelen bir değişiklik durumu içindedir.

Algılama, dış dünyadan alınan uyarıcıların (dürtü), insan beyinde yorumlanması olarak tanımlanabilir. Bu süreç, yeni bir nesneyle karşılaşıldığı zaman, tecrübelerin beyindeki anlamlı yorumlarının bulunmasını da içerir. Gözlemciler olarak bizim

görevimiz, geçmiş deneyimlerimiz ışığında bu bilgileri yorumlamak ve onlara anlam kazandırmaktır.

Algılama aynı zamanda, işlevsel bir özelliğe sahiptir: İşlenmemiş girdileri, yararlı bilgilere dönüştürür. Dış dünyada ve vücudumuzun içerisinde neler olduğunu bilmemize yardımcı olur. Hedeflerimiz ve kaçındığımız korkularımızın takibinde yararlı olabilecek olan çevremiz hakkında bilgi verir. Böylece algılama, dürtülerimiz açısından çevre ile daha etkili bir iletişim kurmamızı sağlamaktadır.

İnsan, çevreden birçok ipucunu yakalama konusunda, mükemmel bir model tanıyıcıdır. İpuçları gerekenden fazla ya da detaylı olduğu zaman, nesnelerin tanımlanması kolaylaşır. Algılanan uyarıcılar beyinde bilgi halinde şifrelenir. Öğrenilmiş kavramlar ise, yeni bilgi yığınlarının şifrelenebilmesi için anlamlara hizmet ederler.

Algılama, uyarıcıların durumu ile algılayıcının duyguları, dürtüleri, tavırları ve beklentilerinin birleşmiş bir fonksiyonudur. Bu sebeple neyin algılandığı, kişiye (algılayıcı) bağlı olduğu kadar, algılanmakta olan nesneye (uyarıcı) de bağlı olmaktadır. [21, s.283-284]

Algılama anında beyin, bireyin içinde bulunduğu durumdan beklentilerini, geçmiş yaşantılarını, diğer duyu organlarından gelen başka duyuları, toplumsal ve kültürel etkenleri hesaba katar. Gelen duyuları seçme, bazılarını ihmal etme, bazılarını kuvvetlendirme, arada olan boşlukları doldurma ve beklentilere göre anlam verme bu aşamada gerçekleşir. Duyu organlarının beyne ilettikleri duyular basittir, algılama ise geçmiş öğrenme ve deneyimlerimizin de işin içine girdiği son derece karmaşık bir süreçtir. [22, s.119]

Her an algılanan ve organlarımızı tetikleyen dürtüler, herhangi bir zamanda bilinçli olarak özümsevenlere göre, önemli oranda daha fazladır. Bu sebeple algılama süreci boyunca beyin, bu dürtülerden aktif ihtiyaçlarla ilgili olanları olmayanlardan ayırt ederek, aktif olarak ayıklamalı, sınıflandırmalı ve bu fiziksel verilerin kural akışını yorumlamalıdır. İlgisiz olan bilgiler, sonradan hatırlanabilecek şekilde, doğrudan hafızaya geçirilir; bu çoğunlukla, alıcının bilinç ve dikkatini devreye koymadan yaptığı bir iştir. Diğer bir yandan, araştırmayı başlatan ihtiyaçların gereği olarak, kullanılan ilişkili bilgiler, doğrudan doğruya alıcının bilinç düzeyinde birleştirilir.

Algılama, gelen tüm fiziksel dürtülerin ayırt edilmeksizin alındığı ve işlendiği basit ve pasif bir kayıt süreci değildir. Eğer böyle olsaydı, aklımızın doğrudan bilinçli bütün aktiviteler için zamanı olmayacaktı; ferahlama ve dinlenme ümidi olmaksızın süregelen bir karmaşanın içinde aralıksız, vahşi bir duyu akışı oluşacaktı. Basit olarak, duyu organlarımız tarafından kaydedilen dünyadaki tüm değişimlere ve tüm yeni izlenimlere tepki göstermek ve onları analiz etmek için, bilincimizin ve aklımızın yeterli zamanı yoktur. Algılamanın bilinçsiz biyolojik mekanizmalarının, algılamayı nasıl yapacaklarını öğrenmek için zamana ve tecrübeye ihtiyaçları olmasına rağmen, bu mekanizmalar, sınıflamanın çoğunu ve otomatik seçimi gerçekleştirir. Görsel algılama, şaşırtıcı olarak karmaşık ve hayata alışmış bir süreçtir; bilinçli aklın dikkatine ve araya girmesine ihtiyaç duymaksızın işleyen bir süreçtir. [23, s.31]

Görsel algılama süreci içerisinde, niteleyici, beklentisel, duygusal olmak üç aşama söz konusudur.

3.1.1.1. Algılamanın Niteleyici Safhası

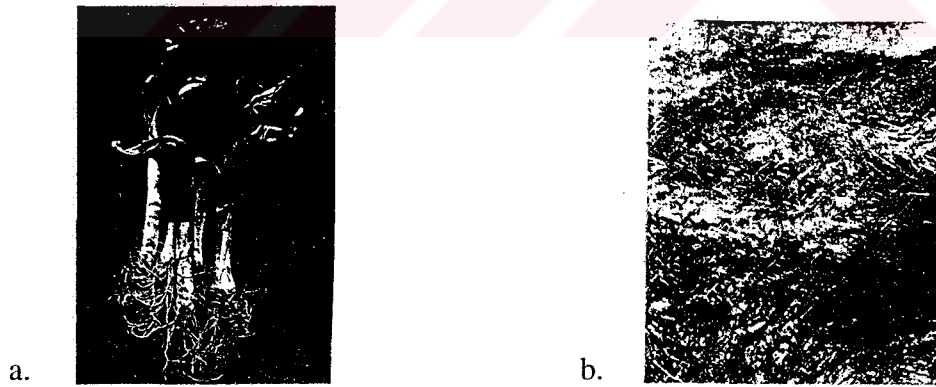

Şekil 3.1. Algılamada bütünlük ve öncelik: 15 nokta ya da 1 daire (23, s.32)

Algılamanın bu safhası boyunca, gözden gelen ham veri yorumlanır, sınıflandırılır ve anlam verilir. Elektriksel dürtüler içinde kodlandırılmış olan bilgi modeli, deneyim filtresi yoluyla ayrılır ve sınıflandırılır. Gelen dürtü, özelliğine göre ve deneyim filtresinde dosyalanmış bulunan objelerle ya da 'diğer, önceki, benzer' durumlarla ilişkilendirilerek sınıflandırılır. Algısal psikolojinin terminolojisinde, modelleri eşleştirme ve dürtüyü sınıflandırma sürecine, algılamanın niteleyici boyutu denir. Niteleyici sınıflandırma girdilerin, tecrübe filtresinde bulunan en yüksek tanınabilir seviyenin sırasına göre sınıflandırılarak basitleştirilmesini gerektirir. Örneğin Şekil 3.1'de 15 nokta , fakat aynı zamanda bir daire de görülmektedir. Ancak daire, 15

noktanın beyin kaydından daha önce algılanır. Algılamanın niteleyici safhası, parçaların arasındaki geneli, görsel alanda algılanabilmiş ve tanınabilmiş bütüncül yapının en üst seviyesini araştırır, arar.

Algılamanın niteleyici safhasını daha iyi anlayabilmek için, Şekil 3.2 incelenebilir. Her bir görüntü, retinanın üstüne düştüğü zaman, henüz bir anlamları olmadan, elektrik enerjisi modellerine dönüştürülür. Eski tecrübeler nedeniyle çoğu insan soldaki resmi, bir anda ve bilinçsizce bazı meyveler ya da bilinçli olarak beş tane pırasa fotoğrafı olarak sınıflandıracaktır. Fakat, sağdaki resmi yorumlamak zor olacaktır. Ortalama bir tecrübe filtresi, şekillerin sınıflandırılmasına imkan tanıyan, benzerlik taşıyan modellerin yeterli stokunu içermez. Bu şekil sınıflandırılmaz ve merak uyandırır. Sınıflandırılmayan görüntü aslında, yeniliklerin merakı kışkırtmasından dolayı kısmen büyüleyici, alışılmamış bir görüntü olduğundan da kısmen tehlikelidir. Bilinmeyen bir görüntüyle karşılaşıldığı zaman, yeni bir element sınıflandırılıncaya kadar biyolojik savunma mekanizmaları, yüksek uyanıklık haline geçilmesine sebep olur. Şekil 3.2.b'deki görüntü, onun tehlikeli olmadığını bildiğimizden dolayı, sadece merakımızı kışkırtır. Fakat, bu sınıflandırılmayan ya da ilişkili görsel uyarıcıların, görsel dikkati fazla arttırdığını bilmek önemlidir. Bu, hiçbir özelliği olmayan ve yarı şeffaf pencerelerin neden rahatsız edici olduğunu ve uzak durulmayı gerektirdiğini açıklamaktadır.

Şekil 3.2. Algılamada sınıflandırma. (23, s.32)

Sınıflandırma ve yorumlamanın niteleyici safhasında, şartlar ve çevrenin önemini görmek için Şekil 3.3'e bakılabilir. Şimdi, Şekil 3.2.b, Şekil 3.3'ün bir parçası olarak tanımlanabilir ve her ikisi de yorumlanabilir: Uzun çimlerin bulanık bir fotoğrafı ve uzun bir baca ve çeşitli ağaçların göle yansımalarının fotoğrafı. Taslağı çizilen alanla

(Şekil 3.2.b) ilgili aynı bilgilerin iki fotoğrafta da mevcut olmasına rağmen, Şekil 3.3'deki çevre şartlarının fotoğrafa eklenmesiyle, ilk fotoğraf tamamen sınıflandırmaya ve yorumlanmaya açık hale gelmiştir. Bu basit deneyim, çevresel faktörlerin algılamadaki önemini ispat etmektedir. [23, s.32-33]

Şekil 3.3. Algılamada çevresel faktörler. (23, s.34)

3.1.1.2. Algılama Sürecinde Beklentiler

Görsel algılamanın bu basitleştirilmiş modelinde, bir kez gelen verinin ayrıldığı ve sınıflandırıldığı, sürecin ikinci ögesi -beklentiler- devreye girer. Oysa ki niteleyici safha, anlık dürtülerin eski deneyimlerle ilişkilendirilmesi sayesinde sınıflandırılmasını içerirken; beklentiler safhası, algılamadaki birbiri arkasına gelen olaylar dizisinin birliğini ve ilişkilerini kurar.

Çevrenin tasarımında beklentiler, insanların yaşadıkları dış mekanlarda yollarını bulabilmeleri gibi günlük aktiviteler için son derece önemlidir ve çevre bu tip ihtiyaçlar için son derece açık ve anlaşılabilir olmalıdır. Eğer bir kişi şehir içinde kaybolursa, caddelerin mantıklı bir düzen içerisinde ve binaların da artarda numaralanmış olmasını bekler ve bu beklentisi doğrultusunda yönünü bulamaya çalışır.

Beklentiler, dikkati yönlendirerek, göz hareketini ve incelenen görüntüleri kontrol ederek gelen uyarıcıların seçimini etkiler: Bakılan bir görüntüdeki algılanılan öğeler, beklentilerle ilişkilidir. Bu sayede beklentiler, görülür dünyanın zihnimize bir uzantısını yaratmamızı sağlarlar.

Bir binadaki insanlar, binanın içerisinde kırmızı bir ikaz gördükleri zaman -üzerinde 'ÇIKIŞ' yazmasa bile- onun tehlike anında çıkış anlamında olmasını beklerler. Bu tip, insanların ortak beklentileriyle tutarlı olarak kullanılmış tasarım öğeleri, iç ve dış mekanlarda biyolojik ihtiyaçların başarılı bir biçimde tatmin edilmesinde, yönelme ve güvenlik açısından zorunlu ve önemli bir rol oynar. [23, s.33-34]

Algılamalarımızın büyük bir çoğunluğu algısal beklentilerimizin etkisi altındadır. Diğer bir deyişle, beklediğimiz şeyi algılarız. Deneyimlerimize dayanarak hem nesnel, hem de sosyal çevremizle ilgili birçok beklenti geliştiririz ve bu beklentiler daha sonra algılamalarımızı sürekli olarak etkiler.

İçinde yetişilen kültür, o an içinde bulunulan ortam, gereksinimler ve benzeri her şey, algısal beklentileri etkiler. Bu nedenle algılamalar 'mutlak' bir gerçek olamaz. Her bir bireyin algılaması, o bireyin 'gerçeğini' oluşturur. [22, s.132,135]

3.1.1.3. Algılamanın Duygusal Öğesi

Algılama sürecinin üçüncü temel öğesi, duygusal öğesidir; çünkü algılama, her bir uyarıcının bizim duygusal ya da değerlendirici tepkilerimizi nasıl etkilediği ile ilgilidir. Niteleyici safhada dürtülerin sınıflandırılması ve beklentilerin de bu sınıflandırma tarafından aktif hale getirilmesi, o ortamda nasıl hissettiğimizi belirleyen duygusal tepkilerimizin ortaya çıkmasına sebep olur. Bu artarda geliş, görsel alandaki herhangi bir öğeye paylaştırılan dikkatin miktarını etkiler: İlginç ya da hoşnutluk verici bir uyarıcı, görsel dikkatin odağında yer alabilir ve bu uyarıcının detayları incelenirken, ilginç olmayan başka bir uyarıcı atlanıp geçilebilir ve görsel hafızada telaştan uzak bir şekilde dosyalanır. Bir uyarıcı tarafından meydana getirilen duygusal tepki o uyarıcının, hafızanın neresinde dosyalanacağını kısmen belirler.

Çevre beklenildiği gibi görüldüğü ve davrandığı zaman, görsel alandaki görüntüler, öğeler ve renkler de beklentileri karşılayıp, ihtiyaçlarla ilişkili olduğu zaman, ilk deneyimler ile yeni uyarıcılar arasındaki ortak ilişkiler doğrulanmış olur. Genel olarak bu, algılayıcıda pozitif bir duygusal tepkiye sebep olur. [23, s.34]

3.1.1.4. Algılamada Beklentiler, Duygular ve Çevre İlişkisi

Algılamanın bu üç safhası, gerçek yaşamda kaçınılmaz bir şekilde birbirinden ayrılmaz kavramlardır. Onları analiz etmek için birbirinden ayırmak gerekse de, gerçekte birbirinden ayrı ele alınamaz kavramlardır. Niteleyici safha, beklentileri aktif hale getirerek ve duygusal tepkileri kışkırtarak, eski deneyimlerimizle bağlantı kurar. Beklentiler, duysal dikkatin birbiri ardı sıra seçeceği uyarıcıları etkiler ve gelişmenin doğasına bağlı olarak, sevinçten korkuya ve duygusuzluğa kadar herhangi bir duyguyu harekete geçirebilir. Bir algının duygusal kalitesi, ona verdiğimiz önemi belirler.

Deneyim filtresinin karmaşık mekanizması, yeni uyarıcılar sınıflandırılırken, beklentileri ve duyguları harekete geçirir. Bu uyarıcılar görsel hafızada dosyalanırken hafıza, sürekli olarak bir sonraki uyarıcı sayesinde güncel hale getirilir. Eğer çevre, ondan beklenildiği gibi davranırsa, deneyim filtresini oluşturan ortak ilişkiler ağı, esasen değişmeden kalacaktır; o anda beyinde, eski deneyimlerle yeni uyarıcı arasında kurulan ilişkiler, bu uyarıcının doğrulanması sayesinde güçlenmiş olacaktır ve bir sonraki algılama sırasında çağırıldıkları zaman, daha güçlü olacaklardır. Fakat, eğer çevre, beklenmedik bir yönüyle karşımıza çıkarsa, zihinde kurulan ilişkilerin doğruluğu, soru işareti yaratır ve başlangıçtaki beklentiler serisini besleyen sonuçtaki ilişkiler, yeniden değerlendirilecektir. Deneyim filtresi bu süreçte değiştirilir, güncel hale getirilir; sonradan gelecek olan özdeş bir uyarıcı, farklı bir dizi beklenti ve duygusal tepkiyi çağırabilir.

Örneğin, en iyi arkadaşımızı gördüğümüzü ve bizi uyarmadan yüzümüze bir yumruk attığını farz edelim. Onu tekrar gördüğümüzde, daha tedbirli ve şüpheli olacağımız kesindir. Bizim deneyim filtremiz, -özel olarak, arkadaşımızın üzerimizdeki imajı- bu son tecrübemiz tarafından zorunlu olarak değişecektir. Bu noktadan sonra, onun bu yaklaşımına farklı tepki göstermemiz gerekecektir. Diğer bir yandan, eğer arkadaşımız, bizim beklediğimiz gibi davranıp bizi selamlasaydı, bu hoş bir karşılaşma olacaktı ve bir sonraki buluşmayı dört gözle bekleyecektik.

Aynı şekilde, içinde pozitif beklentiler ile koşulların algılanmış gerçekliği arasındaki benzerliğin yer aldığı çevre, pozitif bir duygusal tepkiyi getirecektir. Çevre göze, samimi, çekici, uygun ve hoş olarak görünecektir ve onunla ilgili akılda kalanlar da

pozitif olacaktır. Fakat eğer çevre, pozitif beklentilerimizle çelişiyorsa ya da negatif beklentilerimizi doğruluyorsa bu, negatif bir duygusal tepkiyi kışkırtır. Bu durumda çevreyi -beklentilerimizin doğrulaması ya da yalanlaması ile ilgili olarak-, soğuk, çirkin, uygunsuz ya da hoş gitmeyen bir şekilde algılayabiliriz.

Her zaman doğa ya da doğrudan doğruya içinde yaşadığımız çevre hakkında, bilinçli ya da bilinçsiz birtakım beklentilere sahip oluruz. Bu sebeple tasarımcılar, kullanıcıların çevreden pozitif beklentilerini ne kadar iyi tahmin edebiliyor ve sonrasında da sürekli olarak bunu ne kadar doğrulayabiliyorlarsa, o oranda başarılı bir çevre oluşturulması konusunda bilinçliler demektir. Çevresel değerlendirme, her zaman algılayıcının beklentilerine bağlıdır. [23, s.34-35]

3.1.1.5. Algıda Seçici Dikkat ve Algısal Seçimi Etkileyen Faktörler

Dış dünyada olup bitenlerin büyük bir kısmını duyu organlarımız yakalar, ne var ki biz bu enerjilerin farkına varamayız. İnsanoğlu, çevresini seçici bir biçimde algılar. Duyu organlarımızın yakaladığı uyarıcıların ancak bir kısmını seçerek algılarız.

Beynimizin, giren duyu verilerini işleyerek anlamlı bir algı oluşturma kapasitesi son derece sınırlıdır. Bu nedenle beyin, belirli değişkenlerin etkisi altında sürekli olarak seçerek algılar. Bu seçme olayı, algılamının en belirgin özelliklerinden biridir.

Algısal seçimi etkileyen değişkenleri iki temel grupta toplayabiliriz. Bunlardan ilkinin algılanan uyarıcıyla ilgili özellikler, ikincisini de algılayan bireyle ilgili özellikler oluşturur.

- Algısal seçimi etkileyen uyarıcıyla ilgili değişkenler: Dış dünyadaki uyarıcılar, belirli bazı özelliklerine göre dikkatimizi çeker ve hemen algılanırlar. Bu özelliklerden en başta geleni 'uyarıcının değişkenliğidir'. Değişiklik gösteren uyarıcı hemen dikkati çeker.

Bir duyu organı belli bir tür uyarıcıya uzun süre maruz bırakılırsa, duyu organı o uyarıcıya uyum sağlar. Uyarıcıda bir değişiklik olduğu zaman, duyu organı hemen farkına varır. Reklam şirketleri hareket eden görüntülü reklamlarla, uyarıcının bu özelliğinden yararlanmak isterler. Aynı 'hareketin tekrarı' ilk

başlarda dikkati çeker, daha sonra ise bu tekrara uyum sağlanır. Fakat algısal uyum ortaya çıkmadan önce, tekrar edilen uyarıcı tamamen algılanır.

Dikkatimizi çeken uyarıcı özelliklerinden biri de, 'uyarıcının büyüklüğü'dür. Uyarıcı büyüdükçe daha çok dikkatimizi çeker. Aynı şekilde 'uyarıcının şiddeti' de dikkati etkiler. Parlak renkler, yüksek sesler, şiddetli acı, kuvvetli koku hemen dikkatimizi çeker. Renkler arasında, saf renkler, karışık renklerden daha çok dikkatimizi çeker. Tüm saf renkler arasında da, kırmızı ve mavi, sarı ve yeşile göre dikkati daha çok çeker.

- Algısal seçimi etkileyen algılayıcıyla ilgili değişkenler: İçinde bulunduğumuz durumla ilgili 'beklentilerimiz', o durumda bulunan uyarıcılardan hangisini seçeceğimizi önemli derecede etkiler.

'İlgiler' ve o anda içinde bulunulan 'gereksinmeler' de algısal seçim üzerinde etkide bulunur. Örneğin, aynı sokakta yürüyen iki turistten biri mimarsa evlerin yapı biçimlerine dikkat eder, diğeri kedileri seviyorsa sokak kedilerini gözler. Aynı biçimde, aç olan birey lokantadan gelen kokuları hemen fark ederken, tok olan ise bunun farkına bile varmaz.

Aynı şekilde, 'inançlar' ve 'bireysel değerler' de algılayışımız üzerinde etkilidir. [22, s.121-123]

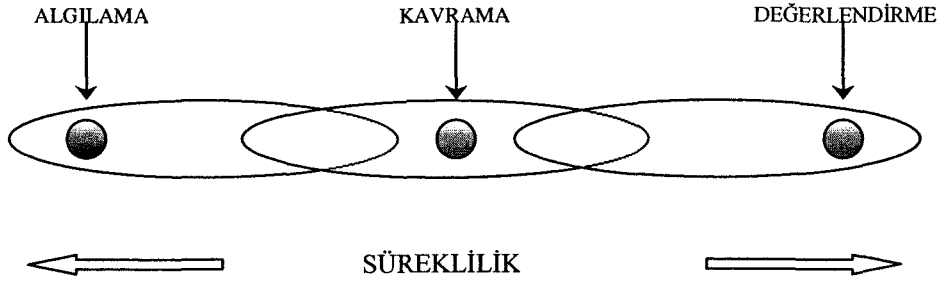
3.1.2. Mekansal Kavrama ve Özellikleri

Algılama ve kavrama süreçleri arasındaki sınırı belirlemek çok güçtür. Bu sebeple, algılama ve kavramanın birbirleriyle iç içe oldukları ve birlikte ele alınmaları gereği yaygınlaşmaktadır.

Algılama, çevreden bilgi alma ve sağlama süreci olarak tanımlanmaktadır. Bu bilgiler, duyu organları tarafından tehlikeleri sezme, mekan içerisindeki nesneleri fark etmek, olayları açıklamak için toplanır ve bireyin duyguları ile karışınca mutluluk veya mutsuzluk etkileri yaratabilir. [20, s.45]

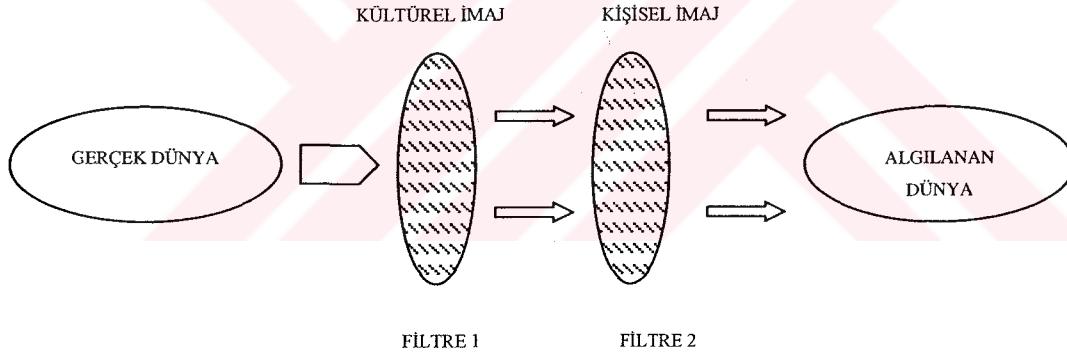
Çevresel algılama, çevrenin doğrudan doğruya duyularla hissedilmesi; kavrama, algılanmış biçimin zihinde bilinmesi, anlaşılması, gruplandırılması ve öğrenilmesi; değerlendirme ise, çevrenin ya da mekanın niteliklerinin algılanması sonunda, belirli

seçimler yapma, davranışlarda bulunma ve belirli kararlar verme sürecidir. Çevrenin ya da mekanın algılanması, kavranması ve değerdendirilmesindeki bu süreklilik Şekil 3.4.'te görölmektedir. [3, s.37]

Şekil 3.4. Çevresel algılama, kavrama ve değerdendirmenin sürekliliğı. (3, s.37)

Gerçek çevreden alınan mesajlar (uyarıcılar) üzerinde, kültürel ve kişilik faktörleri filtre işlevi görmekte ve çevrenin algılanmış biçimi ile gerçek biçimi arasındaki farkları bu filtrelerin nitelikleri belirlemektedir. Gerçek dünya ile bireylerin kişisel ve kültürel özelliklerine göre farklı algılanan dünya arasındaki bu ilişki, Şekil 3.5.'te görölmektedir. [3, s.38]

Şekil 3.5. Algılamada kişisel ve kültürel filtreler. (3, s.38)

Kavrama süreci ise, nesnelerin konumları ve mesafeleri ile binalar, sokaklar ve geniş dış mekanlar hakkında elde ettiğimiz, beynimizde sakladığımız, organize ettiğimiz ve hatırladığımız bilgilerle ilgilenir ve bu bilgilerin öğrenilmesini içerir. Ayrıca mekansal kavrama, -başarılı bir şekilde mekanda dolaşmayı ve yolumuzu bulmamızı sağlayan düşünme sürecini, mesafeleri tahmin etmeyi, yol üzerindeki ipuçlarını fark etmeyi, mekan hakkında haritalar çıkarmayı ve bu haritaları okumayı, genel olarak mekan içindeki farklı bölümlerin gördeli konumlarını anlamayı- kapsar. Mekansal kavrama, mekanların nasıl tasarlandığının, beynimizdeki resimli ve anlamsal imajları

olan zihinsel haritalar ile bağlantılıdır. İçinde yaşanan mekanlar düşünülürse, reklamlarda, metro haritalarında, dergilerde ve her bir bireyin hafızası ve düşüncelerinde bu zihinsel haritaların kanıtlarını bulmak mümkündür. [24, s.29]

Mekansal kavrama -günlük ortamlar hakkında bilgi elde etme, işleme, depolama ve hatırlama yöntemi-, bireylerin hayatlarının farklı safhaları, ortama aşina olma ve mekansal deneyimleri, mekansal ve algısal yetenekleri, önyargı ve eğilimleri ile algılanmış olan mekanın özelliklerinden etkilenir. Örneğin, çocukların mekanı kavrayışı, benlikçi bir tavırdan tasarımcı ve soyut bir tavra kadar bir dizi hızlı gelişen süreci takip ederken, yaşlı insanların kavrayışı da daha genç erişkinlerden daha farklıdır. Eğer yaşlıların deneyimleri, onların hareket ve hissetme kabiliyetlerinin azalması sebebiyle sınırlandırılmışsa, mekansal kavrayış çok iyi bir şekilde yerine getirilemeyecektir. Eğer çevresel hafızaları daha fazla kişiselleştirilmişse bu, bazı oranlarda, genç erişkinlerine göre daha iyi bir kavrayışı getirir. Mekansal kavramada kadın-erkek farklılıkları da bulunmaktadır fakat, bu farklılıklar kadın ve erkeklerin farklı seyahat deneyimlerini yansıtır. Bir ortam içerisindeki deneyimleri bireylere, o mekanın daha iyi organize edilmiş bir kavrama imajını kazandırır. Eğer daha önce o tip mekanların daha iyi bir şekilde organize edilmiş örneklerine şahit olmuşsak, bu bizim algılamakta olduğumuz mekan hakkındaki düşüncemizi etkileyecektir.

Mekansal kavramayı, kavranan mekanın özellikleri de etkiler. Mekansal öğelerden hangileri daha yaygın olarak kullanılmış ve göze çarpan nitelikteyse, onların örnekleri ilk olarak öğrenilecektir. Örneğin, mimari ölçekte yüksek, birbirinden bağımsız, ayırt edilebilecek şekilde biçimlendirilmiş ve sık olarak tekrarlanmış binalar, diğerlerinden daha iyi hatırlanabilmektedir. Kavramayı genel olarak, çevreden aldığımız uyarıcılar ile alışkın olduğumuz uyarıcıların seviyesi arasındaki oran etkilemektedir. [24, s.37-38]

Çevresel algılama ile ilgili araştırmalar, bireylerin karmaşık günlük manzaralara nasıl tepki verdiklerinin anlaşılmasının gerekliliğini vurgular ve bu açıdan önemlidir. Bazen bu tip görünüm -araştırma amacının, henüz inşa edilmemiş binalara karşı nasıl bir tepki verileceğinin anlaşılması yönünde olması gibi- simülasyonlar şeklinde hazırlanmalıdır. Bireylerin mekanla ilgili olarak, farkında olma seviyeleri, adaptasyon dereceleri ve gerekli seçicilikleri, manzaranın ne kadar ağır bir karmaşaya sahip olduğunu ortaya koyar. Bunun anlamı, bireylerin, her zaman ön

planda tuttıkları sağlık ve güvenlik gibi ihtiyaçlarının negatif bir sonucu olarak, manzara içerisindeki bazı önemli öğelerin farkına varamamalarıdır. [24, s.44]

Sonuç olarak denilebilir ki, algılama ve kavrama kişilere göre farklı olabileceği gibi, aynı kişinin algılama ve kavraması zaman içinde değişiklikler gösterebilir. İnsanlar, naif gerçekçilerin ileri sürdükleri gibi, hepimiz için ortak bir dünyayı değil, motivasyonlarının ve çevre ile geçmişteki deneyimlerinin ürünü olan farklı dünyalar algılarlar. Kişilerin toplumsal konumları, faaliyetleri, çevrenin o anki durumuna nasıl geldiği hakkındaki bilgileri, o çevrede yaşama süreleri, etnik ve mesleki grupları, yaş ve cinsiyetleri, görsel algılama ve kavramada farklılıklar yaratır. [20, s.46]

3.2. Kültürel Farklılıklar ve Bireylerin Mekansal Davranış Mekanizmaları

Toplumbilimlerin tarihsel gelişiminde kültür olgusu, insanların öğrenmiş oldukları davranış kalıpları ve tutumlarını ifade eden bir yaşam biçimi olarak tanımlanmaktadır. Bireyler, yaşadıkları toplumda sadece küçük toplumsal grupların üyesi olmakla kalmamakta, aynı zamanda kendileri seçmedikleri halde, daha büyük toplumsal grupların üyeleri olarak karşımıza çıkmakta, vatandaşlık ve belli bir dine mensup olma bu tür grup üyeliklerinin örnekleri sayılmaktadır. Farklı kültürler sadece farklı yaşam biçimlerini değil, dünyayı farklı algılama biçimlerini ve farklı değer sistemlerini de simgelemektedir. Kültür, bazen bilincimiz ve denetimimiz dışında davranışlarımızı belirlemekte, bu denetim bazen de bilinçli olmaktadır.

Mekanı algılama, görsel, işitsel ve dokunma vb. duyularımızın bir birleşimi olarak ortaya çıkmakta ve anlamlandırma ise sadece kültür bileşenine göre değil, algılanan olgu ile ilişkiye, eylem türüne ve duygularımıza göre değişmektedir. Bu noktada kültürün, mekanı belirleyici bir niteliği bulunmaktadır. Farklı kültürlerle ait bireyler, bazen bu ilişkiyi, eylem türünü veya duyguları farklı şekildeki davranışlarla ortaya koyabilmektedir. Farklı kültürlerde mekanların kullanım biçimleri, mekanda kişisel temaslar, kişiler arasındaki uzaklıklar ve kişisel mekan da farklı olmaktadır. Örneğin, Güney Amerika ülkelerinde bireysel mesafelerin, Kuzey Amerika'ya oranla daha kısa olduğu görülmektedir. Kültüre ilişkin unutulmaması gereken nokta, hiçbir mekanın coğrafi, tarihsel, toplumsal ve ekonomik içeriğinden, kısaca kültürel özelliklerinden soyutlanamayacağıdır. [25, s.20]

3.2.1. Mahremiyet

Mekansal insan davranışlarının bir açıklaması olarak mahremiyet, bireysel olarak tek başına olmanın bazı kademelerini oluşturan alanlara girişin sınırlandırılması ile ilişkilidir. Böylece en kesin mahremiyet hissi, dış dünyaya karşı fiziksel bir bariyer oluşturulması ile mümkün olur. [26, s.139]

Mahremiyet, bir kişiye veya gruba diğerlerinin optimum yaklaşma koşulu olarak tanımlanabilir. Bu anlamda, insanlar arasındaki etkileşimi ayarlayan ve düzenleyen, kişiler arasındaki bir sınır-kontrol sürecidir. Zaman içinde herhangi bir anda, bireyin diğerlerine istenen bir erişme ya da erişmek istememe seviyesinin optimal bir derecesi söz konusudur. Bu optimum dereceden sapma, bireyde hoşnutsuzluk yaratır. Burada söz konusu olan, bireyler açısından uygun bir toplumsal ilişki düzeyidir, ne fazla ne az. [27, s.10-11]

Davranışsal düzeyde, çevremizde belirli görünmez durumlar yaratarak mahremiyet sağlamamız mümkündür. Örneğin, rahatsız olduğumuz bakışlardan , onlara rahatsız edici bakışlarla karşılık vererek veya vücudumuzu başka yöne çevirerek kurtulabiliriz. Her zaman oturduğumuz koltuğa bir başkasının oturmasını önlemek için, koltuğun üzerine mülkiyet gösteren belirli kişisel nesneler koyarız. Tüm bu davranışların, toplumsal ilişkileri azaltacak ya da çoğaltıp sıklaştıracak yönde etkileri bulunmaktadır. Optimum düzeyde bir mahremiyet olgusunu, çoğunlukla toplumsal kurallar belirler. [25, s.22]

Birçok insana göre mahremiyetin iki anlamı vardır. Birincisi, diğer insanlardan ayrı olmak, ikincisi de bireyin, diğer bireylerin ya da grupların, kendi kişisel bilgilerine ulaşamayacağına emin olmasıdır. Fakat bu iki günlük anlam, mahremiyetin anlamının sadece bir kısmını ifade eder. Bu açıdan çevre psikolojisinde mahremiyetin göze çarpan bir yönü olarak, mahremiyet süreçlerinin bazen bireylerin daha fazla sosyal etkileşimi aramaları açısından yol gösterici olması gösterilebilir.

Mahremiyet mekanlarla ilgili olarak davranışlarımızı, tercihlerimizi, değerlerimizi, ihtiyaçlarımızı ve beklentilerimizi ortaya koyar. Evlerimizin, iş yerlerimizin, okullarımızın, kamu alanlarımızın ve çeşitli kuruluşlarımızın fiziksel tasarımıyla mahremiyeti kolaylaştırır ya da zarara uğratabiliriz. Örneğin, birinin ya da birilerinin

davetsiz olarak bulunduğumuz mekana girmesi veya bizim hakkımızda onun sahip olmasını istemediğimiz bilgileri elde etmesi ile mahremiyetin işgali ortaya çıkar.

Bazılarımız diğerlerine göre daha fazla mahremiyete ihtiyaç duyarız; bazılarımız farklı çeşit mahremiyet ihtiyacı hissederiz; hepimiz belirli zamanlarda diğer zamanlara göre daha fazla yalnız kalmaya ihtiyaç duyarız. Mahremiyet, kişisel alan, bölgesel davranış ve kalabalık hissi ile ilişkilidir. Bu sebeple mahremiyet, konuşma tarzımız, sözsüz davranışlarımız ve fiziksel gelişimimizin bir parçasıdır. Duygular, kimlik ve kontrol hissini de içeren önemli psikolojik süreçleri kapsar.

Mahremiyetin kendi içinde bu tip birçok ilginç yönü vardır fakat onu anlamak, daha geniş bir amaca hizmet eder: Daha iyi bir çevrenin ve mekanlar zincirinin tasarımını desteklemek. Mahremiyetin nasıl ölçüleceği, hangi kişisel ve koşulsal faktörlerin onu etkilediği ve onun diğer davranış süreçleri ile nasıl ilişkili olduğu bilinmeden, bu amaca ulaşamaz.

Mahremiyet, birey hakkındaki bilgilerin öğrenilmesi açısından, bireye erişebilmenin birey tarafından seçici kontrolü anlamındadır. Bir tercih, beklenti, değer, ihtiyaç ve davranış olarak düşünülebilir. Mahremiyetin anlamı, başkalarından uzaklaşmak olduğu kadar, başkalarına doğru yaklaşmaktır da; mahremiyet yalnızca sosyal etkileşim ve bilgi transferinin sınırlanması değil, aynı zamanda bu koşulların uygunlaştırılmasıdır. Yalnızlık (izolasyon, inziva ya da yakın olmama), samimiyet (arkadaşlar ya da aile ile) ve özgürlük (sınırlamalar ve beklentilerden), mahremiyetin temel öğeleridir.

Bireylerin mahremiyet davranışları, değerleri, tercihleri, ihtiyaçları ve beklentilerindeki farklılıklar, kişisel özellikler, sosyal konumlar, fiziksel ortamlar ve kültür içerisindeki farklılıklardan kaynaklanır. Bazı insanlar, kültürleri, kişilikleri ve diğer özellikleri nedeniyle, diğerlerinden daha az ya da daha fazla mahremiyet ihtiyacı duyarlar. Belirli sosyal durumlar ve fiziksel ortamlar, içinde kim olduğuna bakmaksızın farklı mahremiyet ihtiyaçları meydana getirirler. Kişilik çalışmaları, ortalamadan daha çok mahremiyete ihtiyacı olan bireylerin, kendilerinden daha az emin ve daha endişeli olduklarını ileri sürer. [24, s.172,175,180]

Mahremiyet, Altman [27, s.18] tarafından üç boyutlu bir süreç olarak ele alınmıştır:

- İlk olarak mahremiyet, bir sınır-kontrol mekanizmasıdır. Bireyler yalnızca kendilerini diğerlerinden hariç tutmaya çalışmaz, aynı zamanda kendilerini diğerlerini araştırırken de bulurlar. Bireylere açılan kapı, bu iki yönde hareket eder.
- İkinci olarak mahremiyet, bireyin yalnız kalmak ile başkalarıyla olmak istemesi arasında diyalektik bir karşılıklı etkileşim sürecidir. Bu istekler her zaman mevcuttur fakat, her bir istek farklı zamanlarda üst seviyelerde hissedilirler. Bireyler çok çok fazla yalnız ve ayrı olmak istemezler; samimiyet ve bir arada olma sosyal hareketliliğin esas amacıdır.

Mahremiyet, uygunlaştırıcı bir süreçtir. Bireyler her zaman, gerçeklik ile sosyal etkileşimin arzu ettikleri aktif seviyesinin uygunluğunu bulmaya çalışırlar. Mahremiyette esas olan, istenilen zaman yalnız olmak ve yine istenilen zamanda diğer insanlarla birlikte olmaktır. Fakat bu, herkesin belli bir süreçte aynı miktarda sosyal iletişim istediği anlamına gelmez. Bireylerin sosyallik düzeyi farklılık gösterir ve bu sebeple bazılarımız diğer insanlarla nadir olarak görüşürken, sürekli arkadaşları ile beraber olan diğerleri için ise bu durum bile tatmin edici olmayabilir. Mahremiyet, her birey için doğru miktarda sosyal ilişkiye sahip olmaktır.

Şekil 3.6. Kamu mekanlarında mahremiyet, istenmeyen iletişimlerden kaçınmak anlamındadır; bunu başarmak için, tanımadıklarımıza arkamızı dönmek gibi birtakım sözsüz davranış mekanizmaları kullanırız. (24, s.187)

- Bireyler ve kültürler, mahremiyet düzeylerini ortam içerisinde ayarlarken farklı mekanizmalar kullanırlar. Bunun anlamı, mahremiyetin çok mekanizmalı bir süreç olduğudur. Çoğu insan mahremiyetin kapılar ve duvarlardan ibaret olduğunu düşünür fakat, mahremiyet belirli birtakım mekanizmalar tarafından düzenlenir.

Sözsüz davranışlarımız, bu mekanizmalardan biridir. (Şekil 3.6) Yalnız kalmayı isteyen bir kişi, yanına gelen birine açıkça 'beni yalnız bırak' diyen bir bakışla, bu isteğini yansıtabilir. Sözlü davranışlarımız, bu konudaki diğer bir mekanizmadır.

Giyim tarzı, diğer bir mahremiyet mekanizması olarak kabul edilebilir. Geleneksel Müslüman toplumlarındaki peçe kullanımı ile Kuzey Amerikan toplumlarındaki, hava bulutlu olsa bile, güneş gözlüğü kullanımı buna örnek olarak gösterilebilir. [24, s.187]

Mahremiyetin tasarıma uygulanmasında, mimari mekanların gizlilik içerisinde, açık mekanların da, bireylerin diğerleri ile iletişimlerini düzenlemesi açısından, mahremiyeti maksimize edici şekilde tasarlanması gereklidir.

3.2.2. Kişisel Alan

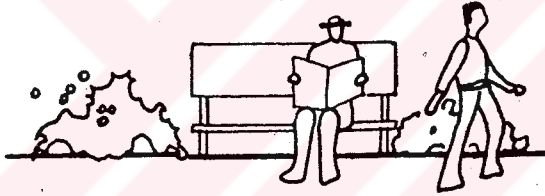
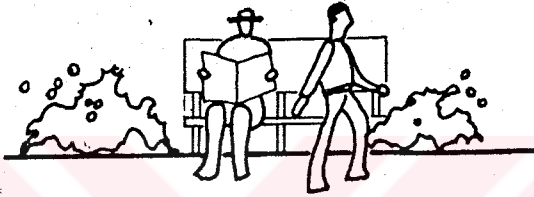
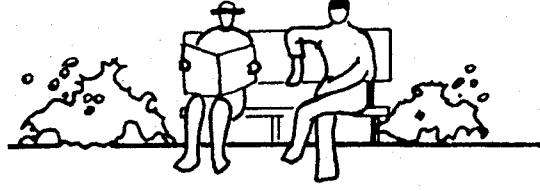
Sommer, her insanın vücudunu çevreleyen, sınırları zihinde çizilmiş, kişisel, sabun köpüğüne benzeyen bir alana sahip olduğunu ve bu alanı her gittiği yere götürdüğünü savunmaktadır. Başkalarının bu alana girmesi mahremiyetin işgali anlamına geleceğinden, engellenecektir. [28, s.26]

Kişisel alan, bireyler arası ilişkilerin coğrafi bir ögesidir. Etkileşim halinde bulunan bireyler arasındaki -yüz yüze ya da yan yana durmak gibi- mesafe ve açı yönelimidir.

Kişisel alanın gerçekte dört temel özelliği vardır:

- Kişisel alan, birey yalnızken sabittir fakat, içinde bulunulan ortama bağlı olarak genişleyip daralabilir.
- Kişisel alan kişisel değil, kişiler arasındadır ve sadece insanlarla etkileşim durumunda mevcuttur.

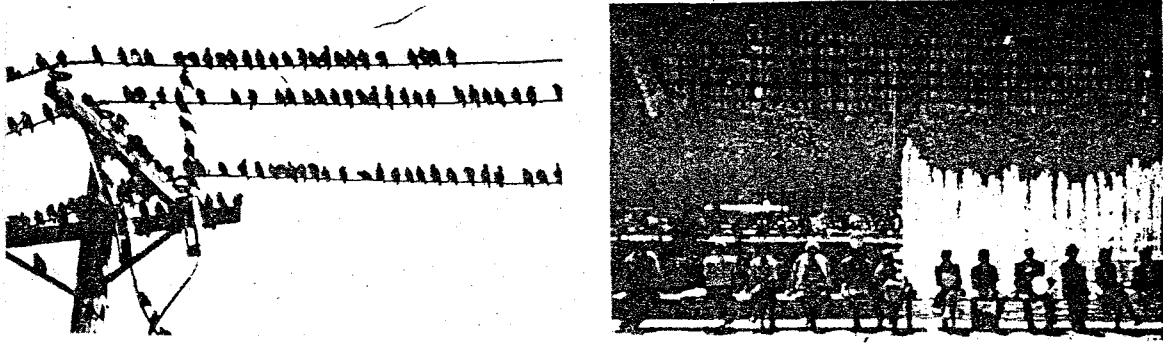
- Yönelme açısı ve göz kontağı gibi sosyal etkileşimin ilgili özelliklerinin, birey için kabul edilmeyen mesafesini vurgular.
- Zorlama durumu söz konusu olduğunda, kişisel alan bir sınırdan çok bir derece veya seviye olarak karşımıza çıkar.

Şekil 3.7. Bir kişisel alan ölçümü (25, s.22)

Kişisel alanın büyüklüğü hakkında 1959'dan bu yana pek çok çalışma yapılmıştır. Fakat bu, tahmin edildiği üzere birtakım kriterlere bağımlı olacaktır: Kişisel (yaş, cinsiyet, kişilik vb.), sosyal, fiziksel ve kültürel faktörler. Kişisel alan, çevrenin özelliğine, alana girenin bir tanıdık veya yabancı oluşuna, kişilerin statü farklarına ve kültürel etkenlere bağlı olarak değişecektir. [24, s.101] Şekil 3.7'de Sommer'in yaptığı bir kişisel alan ölçümü görülmektedir. Bankta oturan birinin yanına oturduğumuzda, o kişi bundan rahatsız olup başka bir yere oturmak üzere oradan ayrılabilir. İnsanlar, yukarıda belirtilen kriterlere göre farklı kişisel alanlara sahip olur ve kişisel alanlarına girildiğinde de tepki gösterirler.

Belirli türler, o türün bireyleri arasındaki mesafeleri sürdürme özelliğine sahiptir. Yani bu mesafeler biyolojik bir değere sahiptir; yiyecek toplama ya da arkadaşlık gibi temel süreçleri düzenlerler. Şekil 3.8'de insanlar ile kuşların birbiriyle uyum gösteren bireyler arası mesafeleri görülmektedir. [24, s.97]

Şekil 3.8. Bireyler arasındaki boşlukları tutarlı kullanan insanlar ve kuşlar gözlemlenerek yapılan bir kişisel alan çalışması. (24, s.97)

Kişisel alan, bir çeşit mesaj gönderme yoludur. Etrafımızdaki insanların birbirleriyle olan mesafeleri bize onların samimiyet dereceleri hakkında bilgi verir. Ayrıca bu mesafeler iç ve dış mekanların tasarımları konusunda da tasarımcılara ışık tutar. Edward Hall (1966), bireyler arasındaki mesafelerin 4 ana kademeli ve kendi içinde yakın ve uzak diye ayrılan toplam 8 aşamasını ortaya koymuştur:

- Samimi mesafe: Yakın durum: 0-15 cm, uzak durum: 15-45 cm (Samimi ve iyi arkadaşlar için.)
- Bireysel mesafe: Yakın durum: 45-75 cm, uzak durum: 75-120 cm (Arkadaşlar ve evli çiftler için.)
- Sosyal mesafe: Yakın durum: 120-200 cm, uzak durum: 200-350 cm (Genellikle iş ilişkilerinde bu mesafe kullanılır.)
- Yabancılar için mesafe: Yakın durum: 350-700 cm, uzak durum: 700 cm ve daha çok. (Dış mekanlarda birbirini tanımayan insanlar için.) [24, s.97]

Bu çerçeve içerisinde kişisel alan, bina ve açık alan tasarımlarının davranışsal temelleri arasında önemlilerinden biridir. Tasarımlarda çok da göz önünde

bulundurulmayan bu tip kriterlerin kullanımı, bireylere diğer bireylerle iletişimlerinde konforlu mekanlar bulmaları açısından, oturma birimleri düzenlemelerinde çeşitlilik ve esneklik sağlayıcı kullanımlar sunmalıdır.

3.2.3. Bölgesel Davranış (Egemenlik Alanı)

Bölge kavramı, hayvanlarınkine benzer bir biçimde, kişilerin veya grupların mülkiyete sahip olma duygusuyla, fiziksel veya toplumsal kural ve simgeler aracılığıyla koruduğu durağan alan olarak tanımlanabilir. Bölgeyi belirleyen simgeler arasında, duvarlar, parmaklıklar, direkler, bahçe düzenleme, malzemelerin doku ve renginde değişiklik sayılabilir. Günlük yaşantımızda sürekli gidilen kahve ve lokantalarda, toplantı salonu ve dersliklerde, parklar ve kamu alanlarında, oturmayı tercih ettiğimiz sandalye ve masalar, genellikle geçmeyi tercih ettiğimiz yollar, sokaklar, bölge kavramının örneklerini oluşturmaktadır. Kişisel alanla bölgeler arasındaki en önemli fark, kişisel alanın kişi ile birlikte taşınmasıdır. Kişisel alanın merkezi insan vücudu olmasına karşın, bölgenin merkezi genellikle insan veya hayvanın evi olmaktadır. [25, s.23]

İnsanlarda bölgesel davranış, fiziksel mekanların, nesnelerin ve fikirlerin kontrolü ile (çoğunlukla şiddetli olmayan anlamdaki, iş, yasa, gelenek ve nesnelerin kişiselleştirilmesi gibi) ilişkili davranış ve deneyimlerin bir modelidir. Bölgesel davranış insanlarda, üzerinde isim yazan tabaklar, evi sınırlandıran çitler, kilit, ve çeşitli bariyerler ile kendisini hissettirir. Yerleşim alanları içerisinde belirli düzenlemeler ve tasarımlar yapılmasının, o yerleşim alanında oturan bireylerin bölgesel davranışlarının arttırılmasında ve o bölgedeki suç oranlarının azaltılmasında önemli etkileri olmaktadır. [24, s.138]

Bölgesel davranış, -kişisel alan kavramında da olduğu gibi- istenilen düzeyde mahremiyetin gerçekleşmesine hizmet eden bir dizi mekanizmadan biridir. Bölgesellik, kişiselleştirmeyi ya da başka bir deyişle, alanların ve nesnelerin işaretlenmesi ile bir kişi veya grup tarafından bir yerin sahiplenilmesini içerir.

Bu konuda yapılan birçok araştırma, mekanı korumak için, işaretlerin ve nesnelerin kullanımı konusuna yol göstermektedir. Sonuçlar genellikle, odaların, sandalyelerin ve oturma yerlerinin korunmasında işaretlerin etkinliğini ve işaret ne kadar kişiselse,

koruyucu değerin o oranda etkin olduğunu göstermektedir. Diğer bir yöndeki araştırmalar da, bir sosyal sistem düzenleyicisi olarak bölgesel davranışların, yaşayabilen bir sistemin korunmasına ve insanlar arasındaki olayların düzenlenmesine yardımcı olmaya nasıl hizmet ettiğini ortaya koymuştur. Başarılı sosyal sistemler farklı gelişimsel modellere ve bölgesel davranışlara sahiptir. [27, s.143-145]

Egemenlik alanı, kişi veya grubun mülkiyetinde olan ya da denetimine, sorumluluğuna verilmiş bir alandır. Sahiplenilmişlikle simgelenir ve sahibiyle psikolojik olarak bütünleşir. Egemenlik alanı davranışının özellikleri şu şekilde ifade edilebilir:

- Mülkiyet (sahip olma veya denetleme hakkına sahip olma)
- Ölçekten bağımsız olma (farklı ölçeklerdeki mekanları kapsama, üzerinde hak iddia etme)
- Yabancılar, dış müdahalelere karşı korunma, koruma
- Tüm gereksinimler hiyerarşisini kapsayan farklı eylemlere hizmet etme
- Kişiyi özelleştirme.

Egemenlik alanı davranışı, bir topluluktaki ilişkilerin tanımlanması ve belirli bir toplumsal düzenin korunmasını sağlayan, birey ve grup sınırlarını oluşturan bir davranış mekanizmasıdır. Egemenlik alanı açısından bir yere sahip olma kişiye, güvenlik ve özgürlük duygusu vermekte; kendine ait olanı koruma, bakma, güzelleştirme isteği uyandırmaktadır. Evin çeşitli bölümleri, iş yerlerinde ofisler, bireyler tarafından sahiplenilir, korunur ve insan yaşamında önemli bir yer tutar. Buna karşın konut bölgelerindeki pasif yeşil alanlar gibi ortak kullanım alanları, daha az korunur ve denetlenirler. Üçüncül öneme sahip olan yerler ise, dersliklerdeki sıralar, sinemalardaki koltuklar, restoranlardaki masalar ve parklardaki banklar vb.dir. Geçici ve kısa süreli mülkiyet duygusu bu tip yerlerde sık rastlanan vandalizm bulgularını da açıklamaktadır. [29, s.103-104]

Kişisel alan ve bölgesel davranış kavramlarının çevre tasarımı doğrudan yansımaları, binalarda ve kentlerde doğrudan görmek mümkün olmaktadır. Büro

mekanlarında mobilyaların belirli kişisel alan ya da bölgesel davranış amacıyla kullanılması, kentlerde sahibi belli olmayan açık alanların giderek çöplük haline gelmesi en belirgin örneklerdir. Tutumlar da çevrenin uyarılarına gösterilen davranışsal ve fizyolojik tepkiler dolayısıyla, çevrenin taşıdığı önem ve anlamın niteliğini etkileyebilmektedir. Tutumlar, farklı biçimlerde ifade edilebilirler. Çevreden gelen herhangi bir uyarı karşısında kişi, ya yeni durumdan kaçınacak, ya da yeni durumu kabullenecektir. Duygusal düzeyde tepkisi, şiddetli tepki veya psikolojik uyum şeklinde olacaktır. İnsan yapısı çevrenin kullanıcı isteklerini karşılaması yönünden başarısız olarak değerlendirilen örnekleri üzerinde yapılan insan-çevre araştırmaları, kullanıcıların genellikle bu tür tepkiler gösterdiklerini ortaya çıkarmaktadır. [25, s.24]

Mahremiyet, kişisel alan ve bölgesel davranış kavramlarından başka kalabalık hissi de, mekansal davranış mekanizmaları arasında yer alır. Kısaca kalabalık hissi, bir kişinin ya da grubun diğerleri ile istenenden daha fazla etkileşimde bulunmasından kaynaklanan ve mahremiyet mekanizmalarının başarılı olarak işlevini yerine getirmede olduğu durumlarda ortaya çıkar: Başarılan mahremiyet, istenenden daha azdır. [27, s.146] Üç önemli yönü vardır:

- Kalabalık hissi, bir takım konumsal faktörlere bağlıdır. Örneğin, birçok insan -bir kişi bile- bize çok yaklaştığında, o mekanı, o kişinin gelişi ile azalmış buluruz ve ihtiyaç duyulan mekanlar, kalabalık ile birlikte istila edilmiş olur.
- Kalabalık hissi, duyguları kapsar ve çoğunlukla negatif yönde etkide bulunur.
- Kalabalık hissi, -nadiren- saldırganlıktan; ortamdaki ayrılma, gözlerini kaçırma ya da sosyal etkileşimi bırakma gibi dramatik eylemlere kadar çeşitli davranışsal tepkilere yol açar. [24, s.145]

3.2.4. Davranış Mekanizmalarının Tasarımda Kullanılması

Mahremiyet, kişisel alan, bölgesel davranış ve kalabalık hissi gibi kavramlar, bireylerin geçmişlerinden, sahip oldukları kültür, toplumsal özellikler ve farklı kişilik özelliklerinden getirdikleri, mekana karşı davranışlarını belirleyen mekanizmalardır. Bu mekanizmaları tasarıma dönüştürmek hiç de kolay değildir. Fakat, genel prensip, diğer insanlardan ayrı olma ve onlarla bir arada olma arasındaki kolay değişime izin

veren duyarlı bir çevre yaratmaktır. Diğerleri ile çok az bir etkileşimi ya da büyük oranda etkileşimi vurgulayan ortamlar, durağan ortamlardır ve bireylerin değişen mahremiyet ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalırlar. Böylece tasarımcılar, bireyler için, diğerleriyle iletişim kurmanın farklı derecelerine olanak tanıyan mekanlar oluşturmak durumundadırlar. [27, s.207]

Kadınların, erkeklerin ve farklı sosyal grupların kişisel alan mekanizmalarının farklı olduğu, araştırmalarla kanıtlanmıştır. [27, s.208] Açık mekanlarda, oturma birimlerinin tasarımında dikkat edilecek noktalardan birini oluşturan kişisel alan kavramı, bu noktadan yola çıkılarak ayarlanmalıdır. Oturma birimleri ile ilgili olarak şu kurallar unutulmamalıdır:

- En çok oturulmak istenen bank, boş olmalıdır.
- Eğer bank dolu ise, diğer bireyden bir uzakta olanı tercih edilir.
- Sırt sırta olan oturma birimi düzenlemeleri, yüz yüze olanlara oranla daha çok tercih edilir.

Tasarımcılar, bu noktaları da göz önünde bulundurarak, kullanıcılara oturma birimlerinde çeşitlilik ve esneklik sağlayan düzenlemelere gitmek durumundadırlar. [24, s.116-117]

Bireyler için bir mekan ne oranda kişiselleştirilmiş ise, o mekanın korunması da o kadar mümkün olur. Bölgesel davranışlar, insanların bir mekanı kontrol etme yöntemlerinden biridir ve sosyal ilişkileri düzenleme ile sosyal sistemleri dengeleme amaçlarına hizmet ederler. Eğer açık mekanlar, diğer alanlara göre ayırt edilebilen, kontrol altına alınabilen veya diğerlerini kolayca izlemeye olanak tanıyan yerler değilse, bu alanlarda suç oranları yükselecek ve kullanıcılar kendilerini güvende hissetmeyeceklerdir. Eğer bunun zıttı söz konusuysa, bu mekanlar amaçlanan fonksiyonun uygun seviyede kontrolüne olanak tanıyorlar demektir. [27, s.209]

Bu davranış mekanizmalarıyla birlikte insan, bir ortamda doğası gereği, çevreyi algılayıp kavrayarak, kendisini kişisel amaçlarına ulaştıracak davranışlara yönelecek ve tercih özgürlüğünü maksimize edecek bir şekilde fiziksel çevresini organize etmeye çalışacaktır. [30, s.172]

3.3. Açık Mekanlarda İnsan Davranışları ve Tercihler

İnsanlar mekanı algılayıp kavradıktan sonra, mekanı değerlendirirken verdikleri tepkileri, davranış ya da tavırlar şeklinde ortaya koyarlar. Mekandan nasıl etkilenildiğinin tavırlara yansımada, kişilere bağı pek çok faktörün rol oynadığı ve bunların hangi davranış mekanizmaları ile ortaya konduğu konusuna, önceki bölümlerde değinilmişti. Bu başlık altında ise, açık mekânın belirli bir takım fiziksel özellikleri, bunların insanlar üzerinde nasıl etkiler uyandırdığı ve davranışlara nasıl yansıdığı ile bu konuya bağı olarak çeşitli kuramlar ve tasarımda göz önünde bulundurulması gerekli kriter üzerinde durulacaktır.

3.3.1. Açık Mekanın Fiziksel Değişkenleri ve Birey Üzerindeki Etkileri

Açık mekân adı altında incelediğimiz ‘peyzaj’ kavramı, şehir, kasaba ve kırsal alanlar gibi farklı ölçeklerdeki dış çevrenin bütünü olarak tanımlanabilir ve peyzaj kavramı doğrudan doğruya doğa ile ilişkilidir. [31, s.93]

Nerede olursak olalım, etrafımızdaki her şey peyzajı oluşturur. Peyzaj sadece toprak, su, hava, binalar, ağaçlar ve caddeler gibi fiziksel öğeler değil, aynı zamanda antropologlar ve sosyologlarca adına kültür denen gelenekler, yasalar, yasaklar ve tutumları içeren tüm sosyal modellerdir. Fiziksel peyzaj, farklı boyutlarda birleşen doğa ve insan kültürünün bir sonucu olarak karşımıza çıkar. Fiziksel peyzaj içerisindeki insani dışavurumlar ya da davranışlar, farklı bireyler tarafından, farklı zaman ve mekanlarda verilen kararlardan doğmaktadır. Peyzaj, kendisini oluşturan doğa ve insan toplulukları gibi statik ya da değişmez değildir. Aksine, sürekli bir gelişme, büyüme, değişme ve ilerleme durumundadır.[32, s.3,7]

İnsanın doğa ile olan ilişkisi tarihin çeşitli dönemlerinde farklı boyutlarda karşımıza çıkmıştır: doğaya hakim olma, ona hükmetme, onun hakimiyetini kabul etme ya da onunla uyumlu bütünleşme gibi. Fakat şüphesiz bunların en sağlıklı olanı doğayla uyum sağlayacak sistem ve standartları oluşturmaya yönelik olanıdır. Bu oluşum sürecinde amaç, yerleşim alanlarını algılanabilir, çağdaş görünümlü, mevcut değerlere saygılı bir peyzaj bütünlüğüne kavuşturmadır. [33, s.54] Bu amaca hizmet eden kollardan biri de peyzaj mimarlığı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Peyzaj tasarımlarında, tasarımda kullanılan malzemelerin özelliklerine göre, iki farklı karakterde öğeden bahsetmek mümkündür: sert peyzaj öğeleri ve yumuşak peyzaj öğeleri. Sert peyzaj öğeleri, yer döşemeleri, çitler, duvarlar ve oturma birimleri gibi insan-yapısı elemanlar iken; yumuşak peyzaj öğeleri ise, tasarımın yeşil ve organik kısmını oluşturan ağaçlar, çalılar, yer örtücüler, çiçekler ve yeşil çitlerdir.

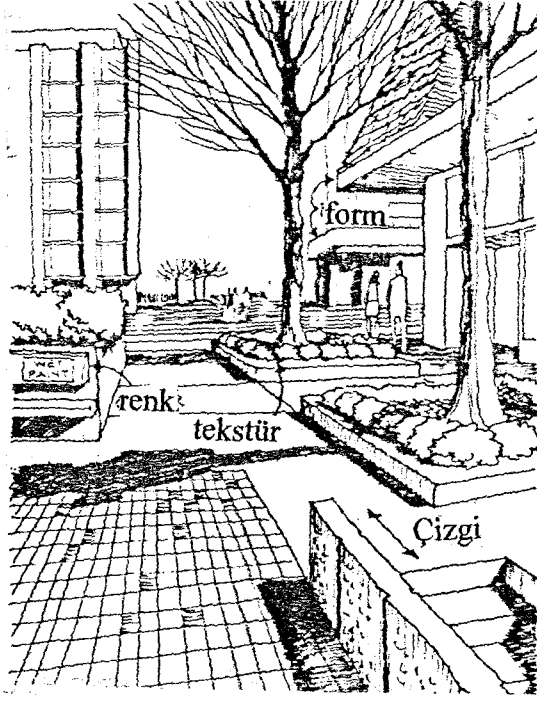
Bu öğeler tasarımda kullanılırken, bir takım ihtiyaçların tatmini doğrultusunda mekanlar oluşturulur:

- İşlevsel mekanlar yaratmak ve bu mekanların arasındaki ilişkiyi sağlamak
- Güvenlik, mahremiyet ve barınak sağlayabilmek için kapalılık yaratmak
- Yön ve görsel perspektif sağlamak
- Farklı seviyelerdeki araziye şekil vermek ve onların mekansal ilişkilerini sürdürmek.
- İklimsel etkileri kontrol etmek ve mikroklima yaratmak
- Gürültü kirliliğini engellemek ve istenmeyen görüntüleri kapatmak.

Diğer ihtiyaçlar bir yana, kapalılık sağlamak, psikolojik ve fiziksel açıdan güvenlik, mahremiyet ve barınak hissi vermek, açık alanlarda sert ve yumuşak peyzaj öğelerinin sağlayabildiği koşullardır. Çitler, ailesel egemenlik alanlarını gösterir ve bu özel alanların sınırlarıdır. Bir ağaç ve gölgesi, güneş ya da yağmur altında barınma ihtiyacı hisseden birey için bir mekanı belirler. Değişen form, renk ve tekstürdeki bitkiler, mekansal kapalılık sağlayan tasarım öğeleridir. [31, s.93-96]

3.3.1.1. Çizgi, Form, Tekstür, Renk

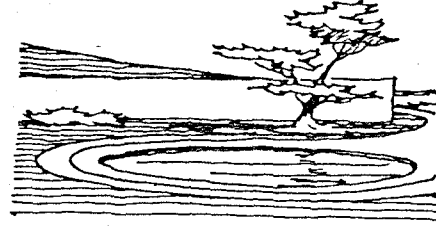
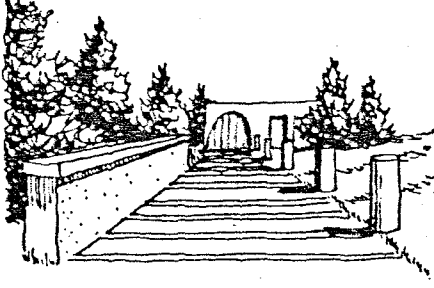
Peyzaj tasarımlarının fiziksel öğeleri sadece, ağaçlar, arazi ve döşeme elemanları değil, aynı zamanda en az bu malzemeler kadar gerçek olarak tasarımda yer alan öğelerdir: Çizgiler, formlar, tekstürler (doku) ve renkler.

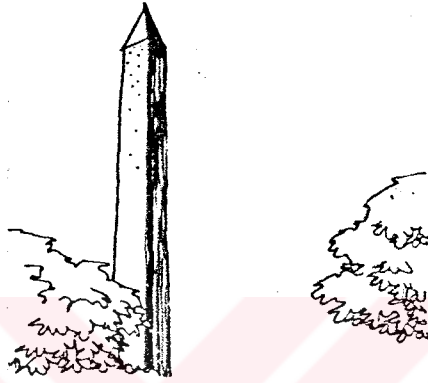
Şekil 3.9. Peyzajda tasarım öğeleri (32, s.37)

Çizgiler, doğrusal hareketi gösteren doğrultular; formlar, kapalı dolaşımı sağlayarak nesneleri tanımlayan dış hatlar; tekstürler, yüzeyler üzerindeki karanlık ve aydınlığın dağılımı; renkler ise, yansıyan ışığın niteliği olarak tanımlanabilir. (Şekil 3.9)

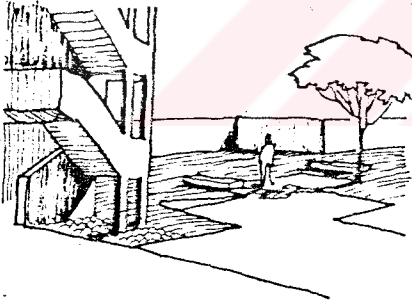
Çizgiler, formlar, tekstürler ve renklerin, insanlar üzerinde duygusal etkiler sağlamak konusunda bir potansiyeli vardır. Formlar serisi, çizginin doğrultusu boyunca, göze ritmik olarak ileri ve geri doğru yol gösterdiğinden dolayı, çizgi ve form birlikte ele alınmalıdır. Düz hatlar, keskin ve otoriterdir; gözü güçlü ve etkili bir biçimde hareket ettirirler. Düz hatları yaratan, doğrusal bir yol boyunca uzanan bir duvar ya da bir ağaç dizisi olabilir. (Şekil 3.10) Diğer bir yandan yatay formlar, gözün yatay hareketine uygun, gözü yormayan, sakin, durgun ve dinlendiricidir. (Şekil 3.10) Yerçekimi ile uygun olarak yatayda, zemin üzerinde uzanırlar. 90° dik formlar, gözü yukarıya doğru hareket ettirdiği için, dinamik bir özelliğe sahiptir; form ne kadar ince olursa, hareket o oranda güçlü ve etkili, yüceltme hissi de o denli büyük olur. Dikey formu oluşturan öge, açık mekanda yer alan bir kule ya da ibreli bir ağaç olabilir. (Şekil 3.11) Çapraz ve zigzag çizgiler, hareketli etkin ve canlıdır; birçok doğrultuda dolaşan birçok hareket söz konusudur. (Şekil 3.11) Eğrisel ve dalgalı hatlar ise, zigzag hatlar kadar dinamik ve enerjik değildir. Kıvrılan bu hatlar, ılımlılık ve rahatlık hissettirirler. (Şekil 3.12) [34, s.37]

Şekil 3.10. Düz hatlar ve yatay formlar (34, s.37-38)

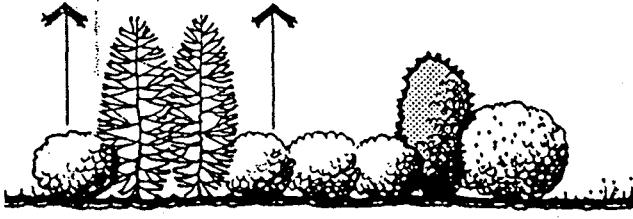
Şekil 3.11. Dikey hatlar (34, s.38)

Şekil 3.12. Zigzag hatlar ve eğrisel hatlar (34, s.38)

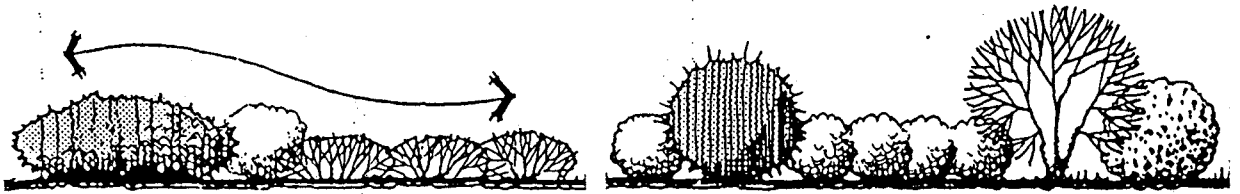
Açık mekandaki yüzeylerden başka, mekan içerisindeki bitkilerin formu da, insanlar üzerinde çeşitli etkiler uyandırır.

- Sütun: İnsanların bakışlarını yukarıya doğru yönlendirir. Çit yaratırken veya duvar oluştururken en çok kullanılan bitki türleridir. (Şekil 3.13)

Şekil 3.13. Sütun formu bitkiler (35, s.95)

- Yayılıcı: Bakışları yanlara doğru yönlendirir. Daha çok sütun formu bitkilerle birlikte zıtlık oluşturarak insanlar üzerinde etkilidir.

Şekil 3.14. Küresel formu bitkiler (35, s.97)

- Küresel: Bakışları nötr tutar. İnsanlar üzerinde pek fazla dikkat çekici etkisi yoktur. Fakat, yoğun bir şekilde fazla sayıda kullanıldığı zaman dikkat çekici etki uyandırır. (Şekil 3.14)

Şekil 3.15. Piramidal formu bitkiler (35, s.97)

- Piramidal: Etkisi, sütun formu ile aynıdır. Ancak, sivri bir tepeyle bitmesi, sütun forma göre daha dikkat çekici olmasını sağlar. Daha çok geometrik düzenlemelerde insanlar üzerinde dikkat çekici etkisi vardır. (Şekil 3.15)
- Sarkık: Bakışları aşağıya doğru yönlendirir. Bu formdaki duvardan sarkıtılan bir sarmaşık veya bir salkım söğüt, insanlara akan suyu anımsatır ve dinlendirici bir etki yaratır. (Şekil 3.16)

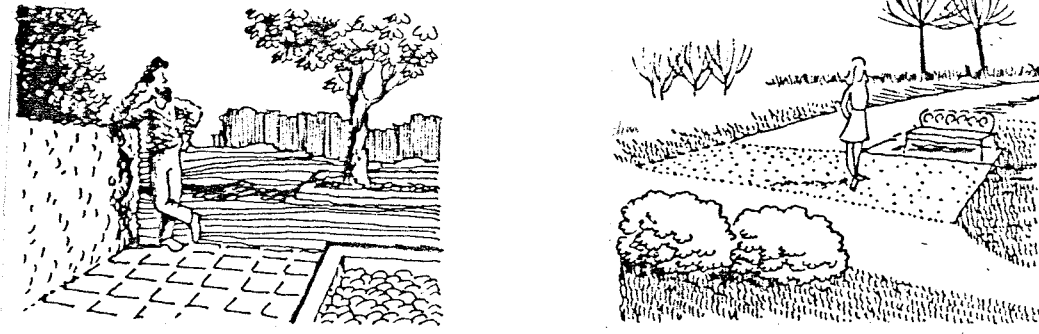
Şekil 3.16. Sarkık formu bitkiler (35, s.98)

- Pitoresk: Net bir formu ve simetrisi olmayan bir ağaç, çok uzaklardan bile dikkat çekebilir. Kesin bir şekli olmadığından, en fazla dikkat çekici bitkisel öğelerden biridir. (Şekil 3.17) [35, s.97-98]

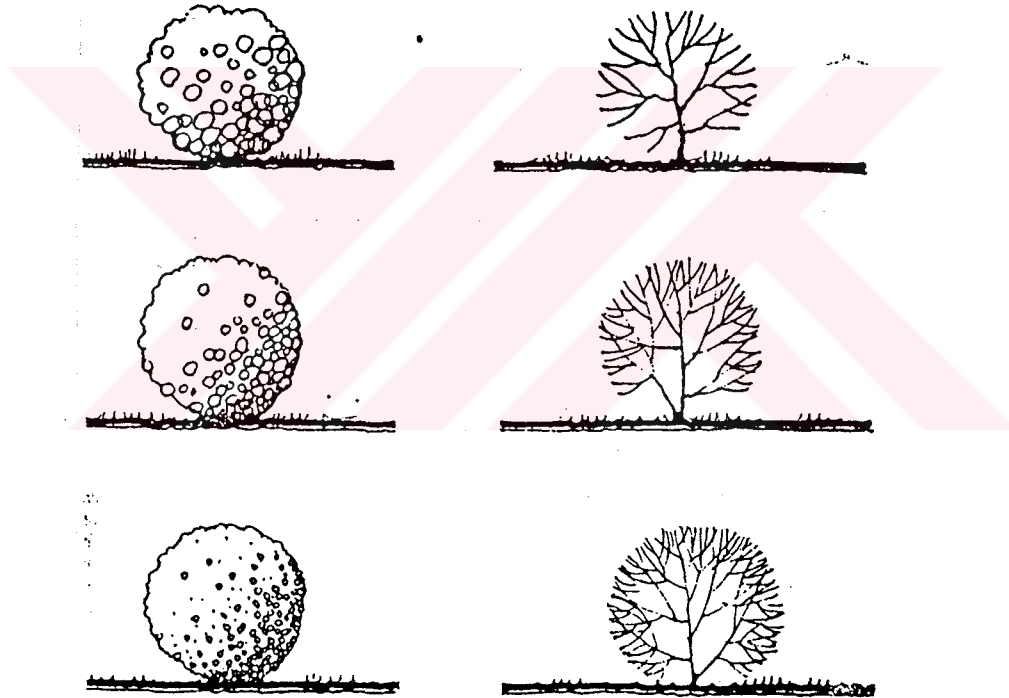
Şekil 3.17. Pitoresk form (35, s.98)

Tekstür konusunu iki yönden incelersek, yüzeyler açısından belirgin sert tekstürlü yüzeyler, düz hatlar gibi gözü alıcı ve otoriter olup, ender durumlarda da can sıkıcı(monoton) ve basittir. Bunun aksine, ince tekstürlü yüzeyler ise bir canlılık ve neşe içerirler. İnce tekstürlü yüzeyler, sert tekstürlü yüzeylere göre daha ince bir ruha sahip oldukları için, algılayanlar üzerinde daha geçici bir etki bırakırlar. (Şekil 3.18) [34, s.37]

Şekil 3.18. Sert tekstürlü yüzeyler ve ince tekstürlü yüzeyler (34, s.39)

İnsanlar üzerindeki etkileri açısından, bitkilerin sahip olduğu tekstürler de önem taşır. Yoğun yapraklı bitkiler insanlar üzerinde daha çok etkilidir; yoğun gölge etkisine sahip oldukları için, insanlar tarafından daha çok tercih edilirler.

Şekil 3.19. Kaba-orta-ince tekstürlü bitkiler (35, s.109)

Kaba tekstürlü bitkiler, kalın dal ve yoğun yaprak yapısına sahip, ince tekstürlüler ise, ince dal ve ince yaprak yapısına sahip bitkilerdir. Kaba tekstürlülerin kış mevsimindeki görünüşleri, ince tekstürlülere göre daha çabuk dikkat çeker ve uzaktan bile fark edilebilir. Kaba tekstürlü bitkiler, mekanda güçlü ve baskın olmalarından dolayı, insanlara daha yakın görünürken; ince tekstürlüler daha

uzaktaymış gibi algılanırlar. Çok miktarda kaba tekstürlü bitkinin aynı mekanda bulunması açık mekanın insanlar tarafından, olduğundan daha küçük algılanmasına sebep olabilir. Bu, büyük mekanlarda mekanın insan boyutuna yaklaşması açısından pozitif bir anlam kazansa da, küçük mekanlar için -insana sıkışmışlık hissi verebileceğinden- istenmeyen bir durumdur.(Şekil 3.19) [35, s.109]

Açık mekandaki diğer bir değişken ise, renktir. Farklı renklerdeki mekan elemanlarının varlığı, gözlemcinin hangi elemanın daha yakın veya daha uzakta olduğu konusunda karar verebilmesini engeller. Kırmızı ve turuncu renkler -mekan elemanları daha uzakta iseler bile-, mavi ve yeşil renkli mekan elemanlarından daha yakındaymış gibi algılanırlar.

Farklı durumlardaki ve farklı boyutlardaki mekan elemanlarının renklerinin yüzeylerinden göze ulaşan renk uyarılarına bağlı renk algılamalarının, gözlemci ile elemanlar arasındaki uzaklığın saptanması, yani mekan algılaması üzerindeki etkisi ile ilgili deneyler yapılmıştır. Açık değerlerdeki renkli yüzeylerin, koyu değerlerdeki renkli yüzeylere göre ölçü bakımından daha büyük algılandıkları saptanmıştır. [36,s.400-401]

Ayrıca sıcak, koyu ve parlak renkler, soğuk, açık ve mat renklere göre daha yakında olarak algılanırlar. [37, s.86]

Oluşturdukları bu tip algı yanılgılarından başka renkler, insanlar üzerinde çeşitli psikolojik etkilere de sebep olurlar. Parlak ve yüksek değerli renkler, insanlar üzerinde canlı ve keyifli bir etki yaratırken, koyu renk tonları da karanlık, loş ve yumuşak bir izlenim yaratırlar. Gri ve kahverengi gibi nötral renkler ise, algılama sırasında fon olarak görev yapar ve benzer türden olmayan renk tonlarının heyecan etkisini yumuşatırlar. [34, s.37]

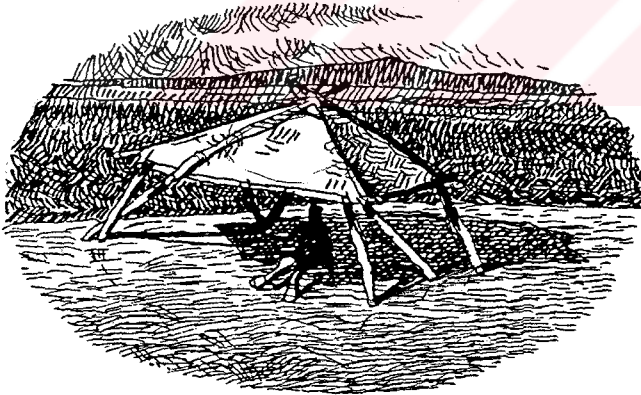
Bitkiler açısından renk kavramını inceleyecek olursak, her bitki, yaprağı, çiçeği, meyvesi, dalı ve gövde kabuğu ile bir çok farklı renge sahiptir. Koyu yeşil renkli yapraklara sahip olan bitkiler, mekana huzur, sakinlik ve eğer çok miktarda kullanılmışlarsa da kederli ve kasvetli bir hava verirler. Aynı şekilde, koyu renk yapraklı bitkiler, içinde bulundukları mekanın, olduğundan daha küçük algılanmasına sebep olabilirler. Bunun aksine aydınlık (parlak) yeşil renkli yapraklara sahip olan bitkiler, mekana bir ferahlık ve havadarlık sağlarlar; insanlar

üzerinde neşe ve heyecan hissi yaratırlar. Tasarım içinde insanların dikkatini tek başına belirli noktalara yönlendiren, sonbahar renkleri ya da mevsimsel çiçek renkleri olan, kırmızı, sarı, mor, beyaz ve pembe gibi renkler, mekana hayat verir ve canlılık kazandırır. [35, s.101]

3.3.1.2. Mekansal açıklık-kapalılık

En basit estetik hareket, ilgisiz olan nesnelerin ilgili olanlardan ayrılarak, duvarlarla çevrilmesidir. Çizgiler, formlar, tekstürler ve renklerin ötesinde, kapalılık kendi içinde, sınırlandırılmış birey üzerinde psikolojik bir etkiye sahiptir. Kapalılık etkisine, bilinçli olarak değer biçilmesi zordur, fakat herkes, etrafının çevrili olmasından etkilenecektir. [34, s.39]

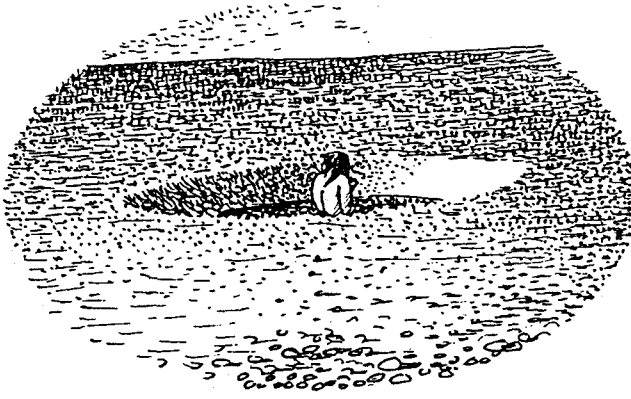
Dış mekanlar, basit psikolojik davranışlara (tutum) sahiptir. Açık bir düzlem üzerinde ürkek bir birey, kendisini bunalmış, yalnız ve savunmasız hisseder. Bu durumda, çok geçmeden kendi yolunu bırakıp, bir barınak veya tanıdık insanlar doğrultusunda yola çıkar. Aynı düzlem üzerinde daha cesur bir birey kendisini, meydan okunmuş ve harekete (eylem) itilmiş hisseder; özgürlük ile hareket ve atılganlık serbestisine sahiptir. [38, s.87]

Şekil 3.20. Barınak (7, s.72)

Burada bireyin bir barınak arama sebebi, kişisel güvenliğini sağlamak ihtiyacındandır. Barınak, üzerimizde yer almasıyla, bizi hava değişiklikleri ve güneşten korur. Bu açıdan, tamamıyla açık bir mekanda, barınağın içi pozitif, dışında kalan alan ise, negatif olarak algılanacaktır. Bu anlamda barınak, önceleri kesin bir

eksikliği -yağmur, güneş- örter gibi görünse de aslında, daha çok psikolojik bir destek elemanıdır. (Şekil 3.20) [7, s.72]

Şekil 3.21. Sınırsız mekan (7, s.68)

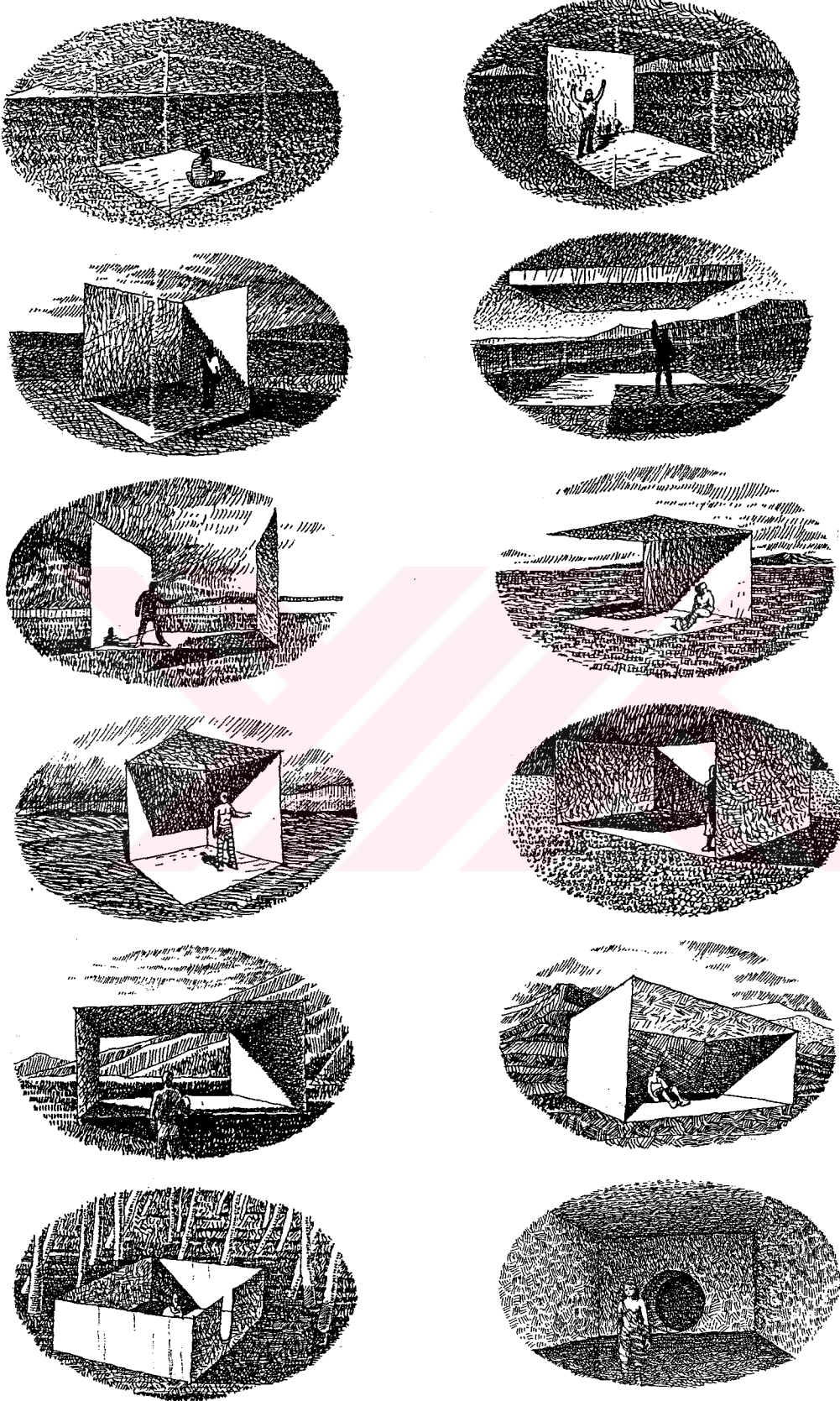
Bir çölde olduğumuzu ve görüşümüz ile yürümemizi engelleyecek hiçbir öge olmadığını düşünürsek, bu durum özgürlük ve coşkunluk hali yaratan bir durum olacaktır. Bu çöle ait sonsuzluk, bir macera hissi de yaratacağından ve kişisel alanımız da sınırsız olduğundan, kimi insanlar için bu, bir çeşit agorafili olarak da algılanabilir. (Şekil 3.21) Burada mekan, bireyin kişisel alanını desteklemediğinden ve 'ben' olgusunu zedelediğinden dolayı negatif bir özelliğe sahiptir ve bireye güven hissi vermez. [7, s.68]

Minimum kişisel kullanım alanını destekleyici olarak, tabandan düşey bir yüzeyin yükseltilmesi, birey açısından korunma gereksiniminin ilk safhasını temsil eder. Her safhada bu mekana, -yatay ve/veya dikey- bir yüzey eklersek, her bir durumda da birey açısından içinde bulunulan alan pozitif, dışarıda kalan alan ise negatif olarak algılanacaktır. (Şekil 3.22) [7, s.82]

Son durumda, yani altı adet yüzeyle kapatılmış bir kapalı mekan içerisinde birey kendisini tamamiyle güvende hisseder; fakat, burada içinde bulunulan mekanın boyutları ile mekanın dışarıyla bağlantısını sağlayacak kapı ve pencerelerin varlığı, bu güvenin hissedilmesinde farklılıklara yol açacaktır.

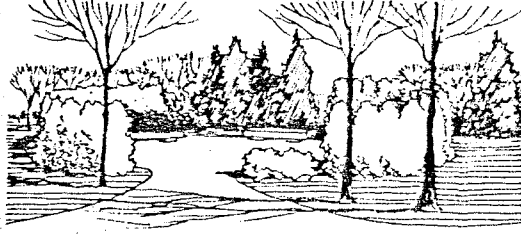
Bu sınıflandırma, dışarıda bulunan negatif ve dinamik bir alan ile, tamamen kapalı kübik bir mekan arasında örtüm ve kapalılık konusunda ilerleyen bir değişiklik olduğunu göstermektedir. Bu mekan durumları, neredeyse ezelden beri mimarlık ve

peyzaj mimarlığı için, göze uygun gelen ve gözü rahatsız etmeyen mekansal geçişleri sağlamak için kullanılmışlardır. [7, s.88]

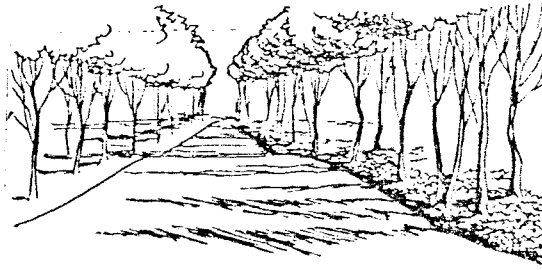
Şekil 3.22. Açık mekandan kapalı mekana doğru mekan durumları (7, s.82-87)

Kapalılığın iki temel özelliği, sınırlandırılmış bireyin alt bilinci üzerinde rol oynar. Bunlardan birincisi, 'hacim'dir; mekanda bireyi çevreleyen boşluk miktarı. Küçük bir odada, yani bireyi çevreleyen hacmin minimum olduğu bir ortamda birey, kendi düşünce ve hislerini tahlil etmek için uygun bir ortama sahip olmuş olur. Bunun aksine, büyük ve boş bir ortamda, başlangıçta hissedilen saygıyla karışık korku, zamanla huzursuzluğa doğru negatif bir hal alır ve bireyin etrafını çevreleyen bu fazla hacim dolayısıyla birey, ortama göre küçüklüğünün farkına varır.

Şekil 3.23. Statik Mekan (34, s.41)

İkinci özellik ise, 'form'dur. Bunun çeşitli şekillerinin olmasına rağmen, en fazla kapalılık sağlayan form, üç ana grupta toplanabilir: İlk olarak, 'statik' (durağan) ya da tam kapalılıktan söz edilebilir. (Şekil 3.23) Statik hacim çoğunlukla kare ya da dairesel olmakla birlikte, hareket hissi vermez, durağandır. Diğer mekanlara göre izole edilmeye ve dikkati merkeze yönlendirmeye ihtiyaç duyan bu tip yerlerin, fonksiyonlara uygunluğu iyi tasarlanmalıdır.

Şekil 3.24. Lineer Mekan (34, s.41)

İkinci olarak, uzun hacimlere sahip olan, her iki ucu açık olan ve belirli bir doğrultusu olan lineer hatlar (kapalılık) söz konusudur. (Şekil 3.24) Mekansal hacim, belirli bir doğrultuda hareket eder ve bu sebeple bireyin gözleri de bu harekete doğru

yönlenir. Böylece lineer hacim, bireyleri içe yönelmiş olan aktivitelere yöneltmediği için, bu mekan içerisindeki hareketler, başka yönlerde doğru olabilir. Bir koridor özelliğine sahip olduğu için, hareketlilik ve sirkülasyon (dolaşım) için oldukça uygundur.

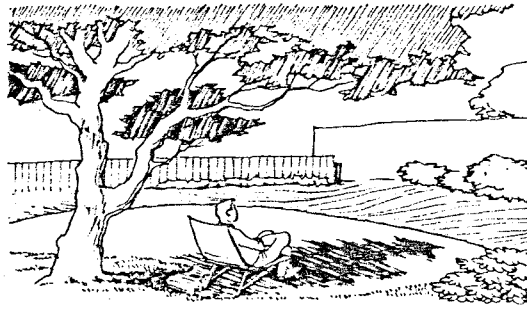

Şekil 3.25. Açık (özgür) mekan (34, s.42)

Üçüncü olarak ise, hiçbir kapalılığa sahip olmayan, tamamıyla açık alanlar söz konusudur. Bu tip alanlar, gözün pek çok doğrultudaki hareketine izin veren dolambaçlı hacimlerdir. Kişisel tercihleri teşvik eden bu tip alanlar, organize edilmemiş aktiviteler için uygundur. [34, s.40]

İç mekanların belirgin bir kapalılığa sahip olduğu, herkes tarafından bilinmektedir fakat, dış mekanlar da en az iç mekanlar kadar üç boyutludur. Açık alan tasarımında birincil amaç, yalnızca iki boyutlu arazi modelleri tasarlamak değil, aynı zamanda, kapalılığın fonksiyonel ve estetik avantajlarının bir araya getirilmesi sayesinde, üç boyutlu hacimler (mekan) yaratmaktır. Peyzaj mimarlığında, dış alanlardaki odalara mekan denir ve bu dış alanların zemini de, taban düzlemi adını alır. Zemin, toprak, su, alçak boylu vejetasyon ve yer döşeme alanlarının her türünü kapsar. Düşey elemanlar, taş, beton, çit, ağaçlar, çalılar ve bina cepheleri ile oluşturulabilir. Tavan ise, tepe düzlemleri olarak belirtilir ve sarkan ağaç dalları, pergolalar, konsol yapıları ve gökyüzüdür. [34, s.40]

Mekansal kapalılık, birtakım fonksiyonlara sahiptir: Mahremiyet sağlamak, mekansal ölçek yaratmak, güneş, rüzgar, ses ve hava kirliliğini engellemek, gizemlilik yaratmak gibi. Burada önemli olan, kapalılık miktarı ve derecesinin o mekanın fonksiyonu ile ilişkili olarak düşünülmesinin gerekliliğidir. [38, s.107] Örneğin, açık bir mekanda bir ağacın tepe çatısı, birey için mekan hissi ya da bir dereceye kadar mahremiyet hissi yaratabilir. (Şekil 3.26) [34, s.42]

Şekil 3.26. Alçak bir tepe çatısı tarafından sağlanan samimi bir mekan (34, s.42)

Mekansal kapalılık, mekanın formu ve içinde yer alan öğelerin konumlarının bir fonksiyonudur, sonucudur. Mekanın kapalılığı ne kadar eksiksizse, o oranda içe dönük bir mekan meydana gelir. Burada önemli olan, tasarımın farklı bölümlerinde, mekansal kapalılığın farklı derecelerini yaratabilmek, tasarımın bütününde mekanın açıklık-kapalılık dengesini sağlayabilmektir. [39, s.118]

Bir orman içerisindeki kapalılığın derecesi kısmen, ağaç gövdeleri ve onların oluşturduğu mekanların etkileri, ağacın yüksekliği ve gözlemciye olan uzaklığı ile tepe çatısının altının görülebilme derecesine bağlıdır. Sık bir ormanda, sürekli bir kapalılık hissi, daha çok açık peyzaj alanlarına alışkın olan insanlar için, oldukça ezici ve bunaltıcı olabilir, klastrofobik bir etki yaratabilir. Örneğin, İngiltere’de peyzaj, baskın bir şekilde açık çim alanlarından oluşur ve bu alanlardan insanlara, geniş manzaralar sunar. Fakat, buna karşın geniş orman alanları ve yoğun bitki örtüsüyle Kanada ve Amerika’nın büyük bir kısmını kaplayan peyzaj alanlarında, kapalılık hissi baskındır. [39, s.119]

3.3.2. Mekansal Değerlendirme ve Tercihler Konusunda Önemli Araştırmalar-Kuramlar

İnsanlar bazı ortamlarda bulunmayı, diğerlerine göre daha çok tercih ederler. Onlar için özel olan bazı mekanlara karşı güçlü duygular beslerler. Belirli alanlar ya da yapılar onlar için bir ‘anlam’ ifade ederken, bazı alanlar tehlikeli görünür. Genel olarak, çevreye değer biçme ve buradaki özel anlamıyla ‘mekana biçilen değer’, mekanın fiziksel özelliklerine ek olarak, en azından altı çeşit bireysel izlenimi içerir ve bunlardan etkilenir:

- Tanımlama

- Değerlendirme
- Güzelliğin yargılanması-estetik
- Duygusal tepki
- Anlamlılık
- Risk ya da güvenlik.

Bir mekan hakkındaki bu altı tip izlenim, bazı durumlarda kısmen çakışabilmektedir. Örneğin, eğer bir mekanın güzel olduğunu düşünüyorsak, o mekan bize iyi duygular hissettiriyordur ve bizim için bir anlamı vardır. Fakat, bunun tersi de söz konusu olabilir. Örneğin, birey için bir anlamı olan bir mekan, o mekanda yaşanan hoşnutluk verici bir tecrübe yerine, bireye korku verici bir tecrübe ile bu anlamı kazanmış olabilir.

Mekanı algılama ve kavramada olduğu gibi, mekansal değerlendirmeyi de etkileyen birtakım kişisel ve çevresel faktörler vardır. İnsanlar bu farklılıklar sebebiyle farklı mekanları tercih ederler: Bireysel özellikler, yaş, kültür, kişilik, ruhsal durum (mizaç) ve deneyimleri içerir. Kişinin mekan yönündeki planları, hedefleri ve amaçları özellikle önemlidir. Çevresel özellikler ise, karmaşa, doğallık, içerik, bakımlılık düzeyi ve benzer özelliklerdir. [24,s.55]

Bireysel tercihler konusunda yapılan araştırmalar sonucunda, tercih edilen şehrsel bölgelerin, doğallık, bakımı yapılmışlık, düzenli görünüm, açıklık ve tarihi önem sebebiyle seçilmiş oldukları görülmektedir. [40, s.41-53]

Benzer türdeki başka bir araştırma, şehrsel mekanların ne kadar kapalılığa sahiplerse, o oranda da hoşnutluk verici olduklarını fakat, bunun doğrulanmasında önemli olan iki değer daha bulunduğunu ortaya koymaktadır: tercih edilen şehrsel manzaralar, içerisinde az araç bulunan ve -makinelere değil- insanlardan kaynaklanan fazlaca gürültünün (canlılık) yer aldığı alanlardır. [41, s.117-130]

Bir diğer araştırmada ise, -tahmin edildiği üzere- bol miktarda ağaçlara ve diğer vejetasyona sahip olan caddelerin daha fazla tercih edildiği görülmektedir. [42, s.2269]

Chicago’da, peyzaj tercihleri ve güvenlik hissi konusunda yapılan bir araştırmaya göre, bir şehir parkındaki aēalarının konumlarının, insanların o ortamda kendilerini güvende hissetmeleri üzerinde küçük bir etkisi olmasına raēmen, tercihler üzerinde bir etkisi olmadığı saptanmıştır. Bununla birlikte, aēaē yoēunluēu ve çim alanlarının bakımlılık seviyesi, tercihler ve güvenlik hissi üzerinde arttırıcı bir etki yaratmaktadır. Sonuç olarak, -bazı araştırmalar ile zıt olabilir- aēaların ve çim alanlarının bakımlı olması, şehir içindeki yerleşimlerde, bireylerin güvenlik hissi üzerinde arttırıcı bir etki saēlamaktadır. [43, s.28-59]

Yine Amerika’da, bir okul kampüsünde, 26 adet bayan kolej ērencisi üzerinde, peyzajın hangi ortamlarda korku ve stres hissettirdiēi üzerine yapılan bir araştırmada, üç temel faktör ortaya konmuştur; fiziksel tuzaklar (yabancılar), gizlenmiş alanlar ve karanlık noktalar. Bir açık mekanda, bir saldırıya karşı potansiyel koruyucu olabilecek insanlar ile saldırıyı gerçekleştirebilecek insanların algılanan özellikleri, bu konuda önemli bir noktayı oluşturur. Faal ve canlı alanlar, potansiyel saldırıcı olabilecek çeteleri barındırmaz ve bayanlar diēerlerini, bir saldırı durumunda potansiyel yardımcılar olarak algırlarlar; mekanı da, bir saldırı için en az olası bir yer olarak deēerlendirirler. Bu bilgiler, park alanlarında korkuyu azaltma ve bireylerin güvenlik hissini arttırma açısından yararlı olabilmektedir. [44, s.291-323]

Başka bir araştırma, rekreasyonel kullanımdaki cinsiyet farklılıklarına deēinmiřtir. Savannah Nehri etrafındaki rekreasyon alanlarında, erkeklerin ve kadınların farklı aktivitelere daha fazla zaman ayırdıkları, bazılarını ise hiç tercih etmedikleri ortaya konmuştur. şöyle ki, erkekler daha çok avlanmak, balık tutmak, yürüyüş ve kampçılık ile meşgul olurken, bayanlar ise erkeklere göre daha fazla fotoēraf çekme ile ilgilenmişlerdir. Toplumsal zellikleri yansıtan rekreasyonel kullanımlar, cinsiyetler arasında da farklılık göstermekte ve bu da, ilerideki planlama ve tasarım çalışmalarına ışık tutarak veri teşkil etmektedir. [45, s.472-486]

Farklı peyzaj stilleri için ortaya konulan görsel tercihler, araştırmacıların sürekli olarak ilgisini çekmektedir. Başka bir araştırmada da, batılı ve batılı olmayan gruplar arasındaki kültürel karşılaştırma ve peyzaj stili ile tercih arasındaki doērudan ilişki incelenmiştir. İlk olarak, Kore, Japon ve batılı peyzaj türleri için tercihlerin karakteristikleri sunulmuş, ikinci olarak da, üç peyzaj ēesi -su, bitkilendirme ve taş- için tercihlerin karakteristikleri analiz edilmiştir. Sonuç olarak ise, bir Koreli grubu

ile batılı turist grubu ele alınarak, bu grupların tercihleri ile ilgili olarak çapraz-kültürel karşılaştırma yapabilmek için fotoğraflı anket uygulanmıştır. Kültürel farklılıklar ne olursa olsun, Japon peyzaj stili ve Japon tarzı peyzaj öğelerinden biri olan su, Koreliler ve batılı turistler tarafından en çok tercih edilendir. Koreliler, batılı peyzaj stilini, kendi peyzaj stillerine göre daha fazla tercih etmektedirler, Koreli peyzaj stiline batılı turistler tarafından en fazla tercih edilmesi gibi. Sonuçta, peyzaj tercihlerini etkileyen faktörler olarak, kültürel farklılıklar ne olursa olsun, peyzaj stili ve elemanları daha önemlidir. [46, s.471-507]

Fakat bunu aksine başka bir grup çalışması ise, kültürün, tercihlerin üstün bir belirleyicisi olduğunun kanıtını sunmaktadır. Eğer kültürler arasında önemli farklılıklar varsa, algılanan peyzaj değerinde de farklılıklar bulunmaktadır. Sonnenfeld (1967), Eskimolar ve Amerikalılar arasında, tercihler açısından önemli farklılıklar keşfetmiştir. [46, s.473]

Bir çok araştırma, tercihlerin, ortamın özelliklerine bağlı olduğu kadar, gözlemcinin özelliklerine de bağlı olarak değiştiğini göstermektedir. Böylece, tercihleri tamamıyla anlayabilmek için, hem gözlemcilerin fikir birliği (tüm gözlemcilerin görsel olarak mekanın özelliklerinin değeri üzerinde hemfikir oldukları durum), hem de zıtlıkları (bazılarının mekandaki bir özelliği tercih ederken, diğerlerinin tercih etmediği durum) araştırılmalıdır. Örneğin, birçok gözlemci, hangi manzaranın güzel olduğu üzerinde hemfikir olabilir fakat, kültürel farklılıklar gözlemcilerin bu tercihlerinde farklılıklar yaratabilir. [24, s.60]

3.3.2.1. Tasarım Kriterleri Açısından Mekansal Değişkenler

Yapılan bu tip araştırmalar sonucunda, mekanların, bireysel tercihleri arttıran önemli değişkenleri ortaya konmuştur: Nasar'a göre, tercih edilen mekanlar için, 'karmaşa' (fazlaca detay ve çok sayıda tasarlanmış öğe), 'tutarlılık' (manzaranın düzenlilik ya da bir arada duruş derecesi) ve 'yenilik' (mekanın görünümündeki daha önce görülmemiş olan farklılıklar) önemli tasarım kriterlerdir. [24, s.59]

Estetik kalite, insanların çevrelerini algılamasındaki önemli bir boyut olarak tanımlanmıştır; memnuniyet ve güzellik gibi değişkenler, çevresel değerlendirmenin

en etkili boyutlarını temsil eder ve estetik faktörler, toplumun memnuniyetinin yargılanması üzerinde önemli etkilere sahiptir. [47, s.33]

Çevreye biçilen estetik değer, mekanın fiziksel değişkenlerinin dört temel sınıflandırması ile ilişkili olarak ortaya konmuştur; karşılaştırmalı, organize edilen, psiko-fiziksel, çevresel ve mekansal değişkenler. Burada, peyzaj tercihleri ile ilgili olarak çevresel ve mekansal değişkenler önem taşır. [47, s.41]

Manzara tercihlerine, mekansal değişkenleri belirleyen, çevresel temelli bir yaklaşım, Appleton'un (1975) manzara(açıklık)-sığınak(korunma) teorisidir. İnsanın evrimsel gelişimini temel alan bu teori, insanların açık alanlar (araziler, kırlar) ile kapalı alanlar (ormanlar, sık ağaçlık yerler) arasında çevreleri tercih ettiklerini ileri sürer. (Şekil 3.27) Açık alanlar manzara sağlar ve aynı noktadan tehlikeleri görme fırsatı verir; kapalı alanlar ise, sığınma imkanı sağlar ve bireye gizlenme fırsatı verir. Bu konuda, gözlemcinin konumu açısından farklı manzara ve sığınakların yer aldığı görüntüleri içeren bir araştırma sonucunda gözlemcinin, açıkça tanımlanmış bir sığınağa yakın fakat, açık bir çimenlik çayıra da kolayca erişebileceği bir mesafede bulunacağı bir yeri tercih etmesi söz konusu olmuştur. [24, s.60]

Şekil 3.27. Jasper Ulusal Parkı, Alberta, Kanada. Alt zemindeki ağaçlar, güçlü bir sığınak etkisini yaratırken, uzaktaki zirveler bunu, manzaranın baskın olduğu bir görüntü haline getirmektedir. (48, s.37)

Mekansal özellikler açısından, algılama konusunda en göze çarpan çalışmalardan biri de, Gibson'un (1977) ortaya koyduğu 'ilgi çekicilik' konusudur. 'İlgi çekicilik', algılanan bir objenin ya da görüntünün, algılayan bireyin ilgisinden ya da

kaygısından ne kadar uzak ya da yakın bir sunuma sahip olduğudur. Algılama, sadece çevre ile ilgili bilgilerle ilişkili değil, aynı zamanda sağlanan bilginin kişisel amaç ve ilgi alanlarına uzaklığının ne ölçüde olduğuyla da bağlantılıdır. [48, s.45]

Diğer bir mekansal değişken ise, 'gizemlilik', manzarada ilerlerken eklenen bilgileri sezinlemektir. Örneğin, bir manzaradaki kıvrılan yollar, gizemlilik özelliği taşır. Kaplan'ın ortaya koyduğu bu teoriye göre, gizemlilik, estetik değeri arttırmalıdır, çünkü, gizem, tasarımdaki merak (ilgi çekicilik) ve tutarlılığı arttıran bir öğedir. Yapılan araştırmalar, bu verilere uygun olarak da, gizemliliğin tercihi arttıran bir faktör olduğunu ortaya koymuştur. (Şekil 3.28) [47, s.41]

Şekil 3.28. Brownsea Adası, Dorset, İngiltere. Kıvrılan yol merak uyandırıyor ve bireyi beklemeye teşvik ediyor (48, s.31)

Evrimsel perspektifin şartlarında, kişisel tercihlerin, hayatta kalmanın daha fazla mümkün olacağı çevre şartlarıyla ilintili oluşu, hemen hiç sürpriz değildir. Fakat bu durum, peyzaj tercihlerinin tartışılmasında bir karakteristik olarak görünmez. Önemli bir sayıdaki peyzaj öğrencisi, tercihlere antipati ile yaklaşır ve tercih düşüncesinin keyfi, kişisel özelliklere dayalı ve rastgele olacağını düşünen pek çok kişi vardır. Fakat, eğer, insanların objelere ve mekanlara olan reaksiyonları, onların amaçlarına bağlı ise, tercihleri yorumlamak için, bu amaçların neler olduğunun bilinmesi gerekir. Çünkü, farklı insanlar farklı amaçlar izlerler ve herhangi bir birey farklı zamanlarda farklı amaçlara sahip olacaktır. Bu açıdan, kişisel amaç kuralsız olarak bireyler arasında dağılmış ve görecelidir. Adlandırılması gereken iki temel bireysel

amaç vardır; ‘anlamalı olma’ ve ‘gerekli olma’. Bunlardan ilki, bireyler tarafından bir mekanın haritasının çizilmesi, karakterize edilmesi ve özetlenmesini kolaylaştırıcı etki yapar. Yani çevre, bireylerin kavrama duyarlılığını arttıran ‘ilgi çekicilik’i içermelidir. İkincisi ise, kişilerin bireysel ihtiyaçlarını karşılayan mekanlar yaratma ile ilgilidir. Bu iki amaç, tercihlerle ilgili olmasına rağmen, bunların insanların hayatta kalma koşuluyla da paralellik gösterdiğini savunan teoriler de vardır; düzen, güvenlik, kapalılık vb. ile merak, meydan okuma, teşvik edicilik vb. kavramların psikoloji literatüründe paralellik göstermesi gibi.

Eğer, bu iki koşul, insanlar için gerçekte yaygın amaçlar ise, bu amaçları destekleyen çevreler tercih edilmiş olmalıdır. Basit düşünülmüş ya da herhangi bir kapalılıktan yoksun (apaçık) peyzaj dizaynları, bu koşulları sağlamadığından dolayı, gerekli ilgi çekicilikten yoksun olup, tercih edilmeyeceklerdir. [48, s.47]

Bunlara bağlı olarak tasarımda bulunması gereken kriterleri şöyle sıralayabiliriz:

- Karmaşa: Tasarımdaki çeşitlilik ve zenginliği içerir.
- Tutarlılık: Resim düzleminin daha kolay organize edilmesi, kavranması ve yapılandırılmasını içerir. Bir manzarada, birinin ilgisini çeken bir şeyler, sonuçta, ya önemli bir objeye, ya bölgeler arası bir sınıra ya da anlamlı bir özelliğe dönüşmelidir. [48, s.48]

Çevresel açıdan ise, ‘doğallık’ tercih edilen bir faktördür. Kaplan (1982), doğayı, yenileyici ve estetik değeriyle, temel bir değişken olarak tanımlar. Bu konudaki geniş kapsamlı bir araştırma, doğal ortamların tercihleri ile, mekandaki doğal elemanların insan-yapımı elemanlara karşı üstünlüğünü gösteren tercihleri ispatlamıştır. Tasarımda, ‘düzen’ ve ‘birlik’e sahip olan ve ‘bakımı yapılmış’, manzara açısından bir ‘açıklık’ sağlayan manzaralar, en çok tercih edilenlerdir. ‘Su’ ögesinin de, manzaranın kalitesini arttırıcı yönde etki yaptığı ortaya konmuştur. Bunun yanında, ağaçsız manzaralar, yapraksız ağaçlı manzaralara göre daha fazla tercih edilmektedir. [47, s.46-47]

Bütün bunlara dayanarak, tercihler açısından ve psikolojik yönden, bir açık mekanın tasarım kriterleri şöyle sıralanabilir:

- Ortalama seviyede bir karmaşa
- Yüksek derecede tutarlılık ve uyum ile düşük bir zıtlık
- Tanıdık (tarihi) öğeler
- Ortalama bir seviyede yenilik (umulandan farklılık)
- Mekan oluşturan, barınak özelliği taşıyan ve güven hissettiren bitkilendirme
- Açık mekanlar (bitkilendirilmiş mekanlardan açık manzaralar sağlayan)
- Gizem öğesi (merak uyandırarak kıvrılan yürüyüş yolları)
- Doğallık ve su öğesi.
- İlgi çekicilik
- Okunabilirlik (mekanda kolayca yön bulmayı sağlayan) [47, s.48-49]

4. YILDIZ VE GÜLHANE PARKLARINDA KONU İLE İLGİLİ ANKET ÇALIŞMASI

4.1. Yıldız ve Gülhane Parklarının Özellikleri

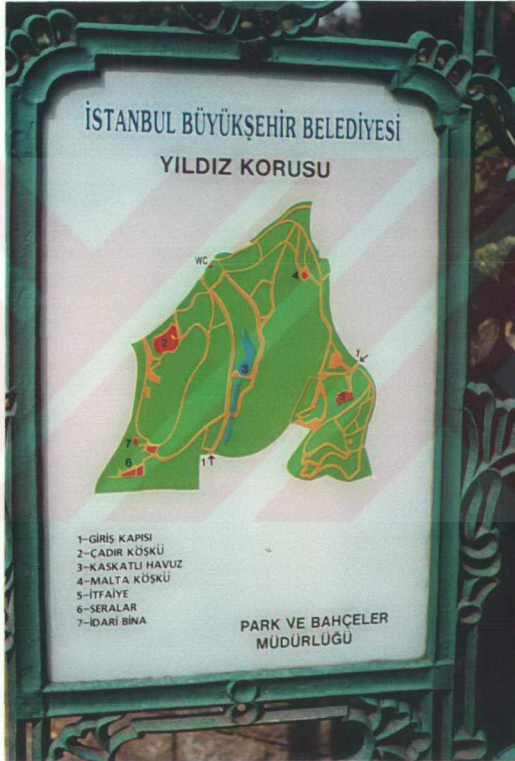
İstanbul'un gerek doğal, gerek tarihi bakımdan en değerli yerlerinden biri olan Yıldız Parkı, Beşiktaş ile Ortaköy arasındaki yamaçları kaplayan büyük koruluktur. Geçmiş çok eskilere kadar uzanmaktadır. İlk Bizans kaynaklarında Dafne olarak adı geçen yeşillikler, bugünkü Yıldız Korusu'nun bulunduğu Beşiktaş sırtlarıdır. Osmanlılar döneminde, içerisine kasırlar ve köşkler yapılan bu alan, yine aynı dönemde Çırağan Sarayında bulunan padişah ve ailelerine hizmet vermiş ve saray da, bugün ana cadde üzerinde hala duran taş ve mermer işlemeli masif köprü ile Yıldız Korusu'na bağlanmıştır. Koru, II. Abdülhamit dönemine kadar, -bazı kaynaklara göre içlerinde serviler, badem ağaçları, akasyalar ve ulu akçaağaçların bulunduğu- doğal bir bitki örtüsüne sahip olup, bu dönemde ise alana, yabancı bahçe mimarları tarafından batı anlayışı içerisinde özel dikimler yaptırılmıştır. [49, s.141-142]

1940 yılında Yıldız Sarayı'nın dış korusu olan yeşillik, Yıldız Parkı adını almıştır. Yıldız Parkı 1979 yılına kadar pek çok el değiştirmiştir fakat, bu tarihte İstanbul Belediyesi'nin Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu (TTOK) ile genel bir sözleşme imzalaması ile, Malta ve Çadır Köşklerinin onarımı, döşemesi ve kullanımıyla beraber bütün parkın bakımı bu kuruma bırakılmıştır. Kurum, aradan geçen 15 yıl içinde, Abdülhamit'ten bu yana geniş bir imara alınamayarak çok bakımsızlaşmış olan 550 dönümlük geniş ağaçlığın yarısından fazla kısmını, tekrar içine girilir ve her yeri gezilir hale getirmiştir.

Bu dönemde uygulanan imar, parkta çimento ve asfalt malzemesi yerine parke taşı, Gebze ve Kandıra taşları ile traverten kaplaması kullanılması; anayollar dışındaki patikaların motorlu araç trafiğine kapatılması ve yürüyüş yolu haline getirilmesi; eski döküm fenerlerinin tekrar üretimi; ağaçların vahşi sarmaşıklardan kurtarılması; yeni

fidan dikimleri; zeminlerin çim kaplanması; uygun setlere taş döşeli balkonların ve seyir noktalarının yapılması ve bunların stil banklarla donatımı; yokuş üstündeki göle ve Çadır Köşkü adasına tarihi tipte kır kahveleri yapımı; köşkler çevresinin yoğun çiçeklenmesinden oluşmuştur. (Şekil 4.1)

Park halen, yönetimi Türkiye Tiring ve Otomobil Kurumu'ndan devralan İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin yönetimi altındadır. [50, s.518-520]

Şekil 4.1. Yıldız Korusu'nun yerleşim planı.

Gülhane Parkı ise, Topkapı Sarayı, Alay Köşkü ve Sarayburnu arasında yer alan parktır. Osmanlı döneminde Topkapı Sarayı'nın dış bahçesi olan alan, dönemin Belediye Başkanı olan Cemil Paşa (Topuzlu) tarafından parka dönüştürülmüştür.

Yaklaşık 100000 m²’lik bir alan üzerine yayılmış olan parkın iki giriş kapısı vardır ve bu iki kapı birbirine, yaşlı çınarların gölgelediği asfalt kaplı, geniş bir yolla bağlıdır. Bu ağaçlı yolun sağında ve solunda çeşitli dinlenme yerleri, gazinolar, yazın kukla temsilleri veren bir tiyatro, çocuk bahçesi, küçük bir hayvanat bahçesi, kahvehaneler ve akvaryum yer alır. Boğaza doğru kıvrılarak inen yokuşun sağında ise, Romalılardan kalma Gotlar Sütunu vardır. (Şekil 4.2.)

g librişim, huş ağağları, Lübnan ve Himalaya sedirleri, yalancı serviler, erguvanlar gibi pek çok ağağ türü ile çeşitli çalı türleri parkı yeşillendirmektedir. Bu  zellikleri ile Gülhane Parkı, tarihi yarımada üzerinde halkın nefes alabileceği yegane yerdir ve kentin, ziyaret potansiyeli en yüksek olan gezi alanlarındandır. [51, s.439]

Aşağıdaki fotoğraflarda, Yıldız ve Gülhane Parklarından farklı kullanımlarına ait manzaralar g r lmektedir.

şekil 4.3. Doğal özelliğe sahip Yıldız Parkı ve dinlenmek için kuytu köşeleri tercih eden insanlar.

Şekil 4.4. Yıldız Parkı'nda, ağacın tepe çatısı altından manzara sağlayan gölet çevresindeki oturma birimleri.

Şekil 4.5. Yıldız Parkı'nda kıvrılarak giden, ilgi ve merak uyandıran (gizem ögesi) patikalar.

Şekil 4.6. Gülhane Parkı'nda, sık ağaçların koruması altındaki piknik ve oturma alanları.

Şekil 4.7. Gülhane Parkı'nda, ağaçların altındaki çim alanları ve oturmak için bu alanları tercih eden insanlar.

Şekil 4.8. Gülhane Parkı'nda tarihi çınarlarla sınırlandırılmış olan ve her iki tarafında da parka hareketlilik sağlayan aktivitelere sahip olan ana yol.

4.1.1. Parkların Tercih Ediliş Amaçları

Yıldız ve Gülhane Parkları, İstanbul'un oldukça büyük ölçekli ve şehrin her yanından çokça kişiye hizmet eden iki önemli rekreasyon alanıdır. Her ikisi de, eski dönemlerde saray bahçesi olma özelliğine sahip olmaları nedeniyle, tarihi ve doğal nitelikleri bir arada barındırırlar. Bunlara rağmen, Yıldız Parkı, bir 'koru' özelliği taşımasından dolayı, sık ağaçlık bir yapı gösterir; doğallık ve sakinlik içeren bir yapısı vardır. Bu doğal ortam içinde bireyler, istedikleri bir aktivite içerisinde yer almakta özgürdürler. Gülhane Parkı ise, sahip olduğu fonksiyonlar ile daha hareketlidir ve sonradan yapılan düzenlemeler ile de doğal olmayan bir özelliğe sahiptir.

Fakat bunların ötesinde, tez içerisinde araştırma alanı olarak bu iki parkın tercih ediliş sebebi, park kullanıcıları arasında gözlemlenmiş olan farklılıklardır. Gözlemlenen bu farklılıklar, kullanıcıların eğitim seviyeleri, gelir düzeyleri, İstanbul'da yaşama süreleri, etnik kökenleri ve dolayısıyla da kültürel seviyeleri

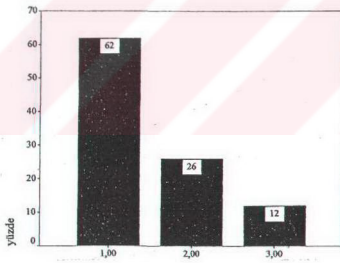
arasındaki farklılıkları ortaya çıkarmaktadır. Anketler ile, bu kişisel özelliklere bağlı olarak, iki park arasındaki bireysel manzara ve mekan tercihlerinin farklılıkları saptanmaya çalışılmıştır.

4.1.2. Anket Çalışmasında Kullanılan Yöntem

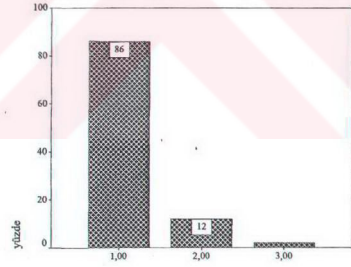
Anket çalışması, Nisan ayı içerisinde yapılmış olup, her iki parkta da 50'şer tane olmak üzere toplam 100 anket yapılmıştır. Her bir park için 50 adet kullanıcıya sorulan soruların, 25'i hafta içi, diğer 25'i de hafta sonu olarak uygulanmıştır. Anket yapılma saatleri olarak, parkların genellikle yoğun olarak kullanıldığı saatler olan öğle ve ikindi saatleri tercih edilmiştir. Yapılan anketlerde cinsiyet açısından kadın ve erkekler arasında yarı yarıya bir oran sağlanmaya çalışılmıştır. Diğer kriterler açısından ise, rasgele bir örneklem söz konusudur.

Anketlerin değerlendirilmesi sırasında Ms Office'97-Excel ve SPSS 10.0 bilgisayar programları kullanılmıştır.

4.2. Anketlerin Değerlendirilmesi ve Sonuçları

Yıldız Parkı

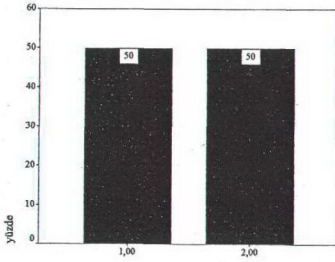
Gülhane Parkı

Şekil 4.9. Yaş.

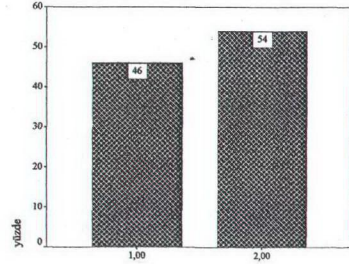
1. 18-30 2. 31-50 3. >51

Yapılan anketlerde, kullanıcıların yaşları açısından mümkün olduğunca rasgele seçim yapıldığından, elde edilen sonuçlar, parkların en çok hangi yaş grubu tarafından

kullanıldığını göstermektedir. Sonuçlar, her iki parkta da, parkların 18-30 yaş grubu olan genç kesim tarafından daha fazla kullanıldığını göstermektedir.

Yıldız Parkı

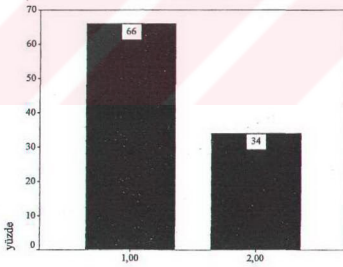

Gülhane Parkı

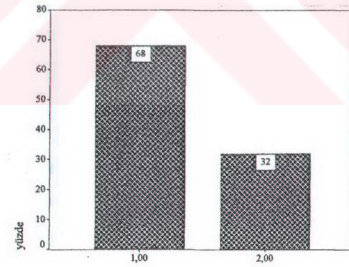
Şekil 4.10. Cinsiyet.

1. Kadın 2. Erkek

Anketlerin yapılması sırasında, cinsiyetler açısından yarı yarıya bir oran sağlanmaya çalışılmıştır. Fakat genel olarak gözlenen, Gülhane Parkı'nda, Yıldız Parkı'na göre daha fazla erkek kullanıcıya rastlandığıdır.

Yıldız Parkı

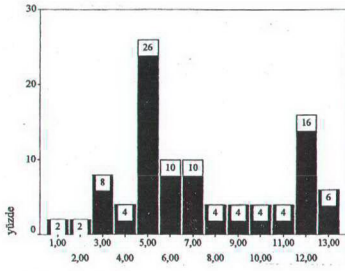

Gülhane Parkı

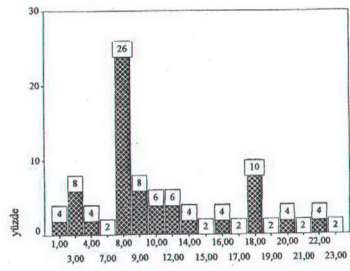
Şekil 4.11. Medeni durum.

1. Bekar 2. Evli

Her iki parkta da yüzde olarak genç kullanıcıların çoğunlukta olması nedeniyle, bekar kullanıcıların da daha fazla bir yüzdeye sahip olması olası bir sonuçtur.

Yıldız Parkı

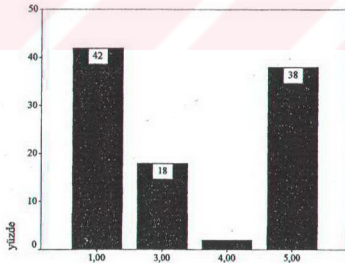

Gülhane Parkı

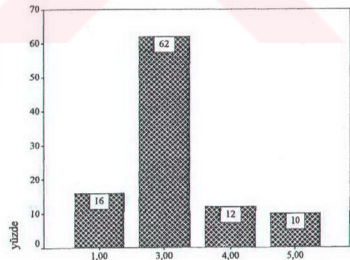
Şekil 4.12. Semt adı.

1. Avcılar	8. Fatih	15. Beykoz
2. Bağcılar	9. Kadıköy	16. B.Çekmece
3. Bahçelievler	10. K.Çekmece	17. Çatalca
4. Bakırköy	11. Sarıyer	18. Eminönü
5. Beşiktaş	12. Şişli	19. Esenler
6. Beyoğlu	13. Üsküdar	20. G. Osman Paşa
7. Eyüp	14. Bayrampaşa	21. Güngören
		22. Kartal

Yıldız ve Gülhane Parkları her ne kadar İstanbul şehri için birer kent parkı niteliğinde olsalar da, her ikisi de öncelikle kendi çevrelerine hitap eden rekreasyon alanlarıdır. Örneğin, Yıldız Parkı en fazla kullanıcıyı Beşiktaş ve Şişli ilçelerinden alırken, Gülhane Parkı da yine aynı şekilde, yakın alanlar olan Fatih ve Eminönü'nden sağlamaktadır.

Yıldız Parkı

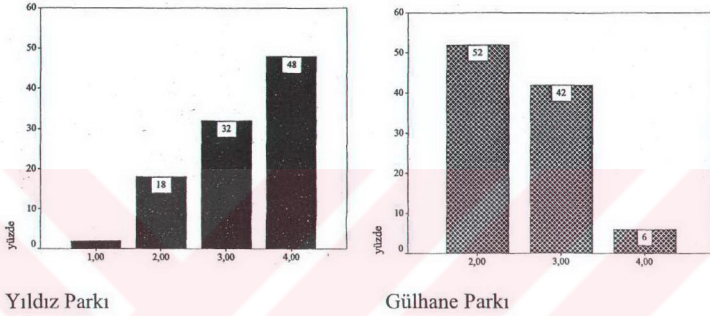

Gülhane Parkı

Şekil 4.13. Araç adı.

1. Yaya	2. Bisiklet	3. T. taşıma aracı	4. Deniz yolu	5. Özel oto

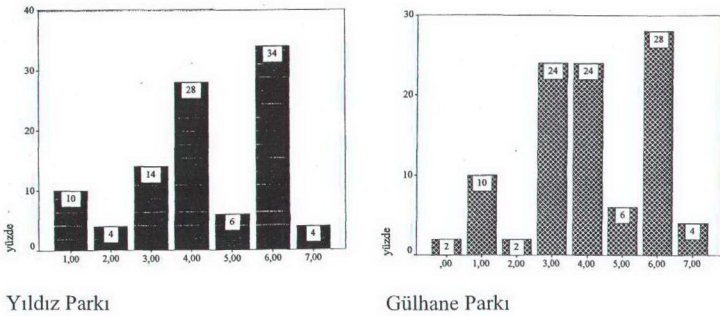
Yıldız Parkı'nda, yüzde olarak parka yaya olarak gelenleri, özel oto ile gelenler izlemektedir. Gülhane Parkı'nda ise parka toplu taşıma aracı ile gelenler, %62 gibi bir oranla daha fazladır. Bu farklılık, başlangıçta da tahmin edildiği üzere, büyük oranda kullanıcıların ekonomik düzeyleri arasındaki farklılıktan ileri gelmektedir. Gülhane Parkı'nda park içerisinden araçların geçişi mümkündür; Yıldız Parkı'na da araçla girilebilir olması dışında, araçla dolaşım ve park etme imkanının da mümkün olması, bu farklılığın diğer bir sebebi olarak gösterilebilir.

Şekil 4.14. Eğitim durumu.

1. Yok (okur-yazar) 2. İlköğretim 3. Lise 4. Üniversite

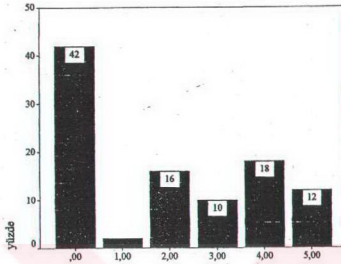
Başlangıçta da tahmin edildiği gibi, kullanıcıların eğitim durumları açısından iki park arasında tamamıyla bir farklılık söz konusudur.

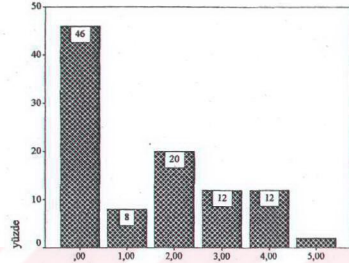
Şekil 4.15. Meslek

- 0.Çalışmıyor 1.Serbest meslek 2.Emekli 3.Ev hanımı 4.Öğrenci
5.Kamu sektöründe ücretli 6.Özel sektörde ücretli 7.Sanatçı

Her iki parkta da, özel sektörde çalışan bireyleri, öğrenciler ve ev hanımları izlemektedir. Fakat meslek gruplarından çok, kullanıcıların gelir seviyelerine bakılırsa, farklılıklar daha net olarak görülecektir.

Yıldız Parkı

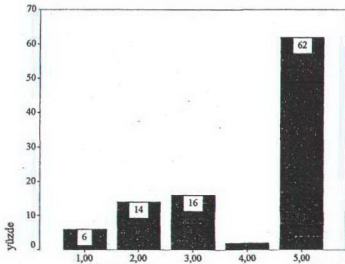

Gülhane Parkı

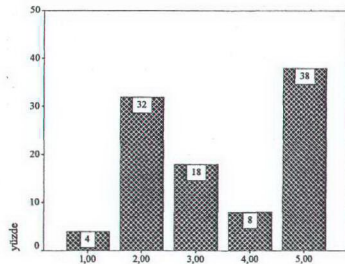
Şekil 4.16. Aylık ortalama gelir.

0. Yok 1.<100 milyon 2.100-200 milyon 3.200-300 milyon
4.300-400 milyon 5.>400 milyon

Bu soruda, bireysel gelirler söz konusudur. Her iki parkta da öğrenci ve ev hanımlarının çokluğu nedeniyle, geliri olmayanlar çoğunluktadır. Sonrasında ise, Yıldız Parkı'ndan yüksek gelir gruplarının, Gülhane Parkı'nda ise düşük gelir gruplarının çoğunlukta olduğu göze çarpmaktadır.

Yıldız Parkı

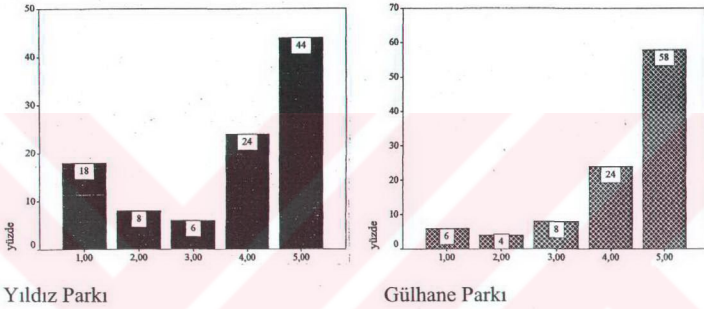

Gülhane Parkı

Şekil 4.17. İstanbul'da yaşama süresi.

1.<1 yıl 2.1-5 yıl 3.6-10 yıl 4.11-15 yıl 5.15 yıldan çok

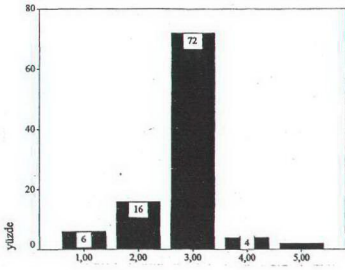
Her iki parkta da 15 yıldan uzun bir süredir İstanbul'da yaşayan kullanıcıların fazla bir orana sahip oldukları görülmektedir. Fakat, bunun yanı sıra, Gülhane Parkı'ndaki 1-5 yıl arası İstanbul'da yaşayanların %32'lik bir oranla ikinci sıraya sahip olması dikkat çekmektedir. Bu grupta yer alan bireylerden en fazla yüzdeye sahip olanları, 18-30 yaş arası, erkek, ilköğretim mezunu ve özel sektörde ücretliler oluşturmaktadır. Bu da, İstanbul'a çalışmak için gelen genç erkek grubun Gülhane Parkı'nı tercih ettiğini göstermektedir.

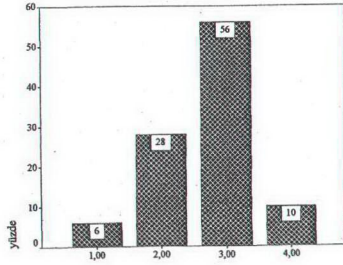
Şekil 4.18. Parka geliş sıklığı

1.Haftada 1'den çok 2.Haftada 1 3.15 günde 1 4.Ayda 1 5.Nadiren

Her iki parkta da park kullanıcılarının çoğunluğu, parklara nadiren geldiklerini belirtmişlerdir. Yine her iki parkta da ikinci seçenek olarak, ayda 1 geliş seçilmiştir. Fakat, Yıldız Parkı'nda %18 gibi bir orana sahip olan grup, parka haftada 1'den çok gelip, parkın sürekli kullanıcıları durumundadır. Bu oranlar, Türkiye'de az olan park kullanımını doğrulamaktadır.

Yıldız Parkı

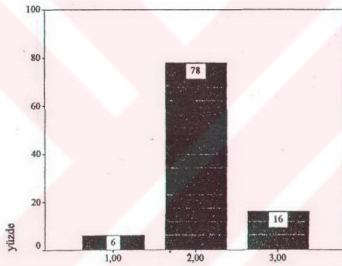

Gülhane Parkı

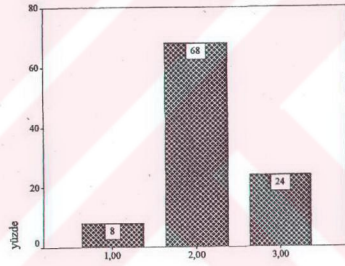
Şekil 4.19. Park kullanım saatleri.

- 1.Sabah (8-11)
- 2.Öğle (11-14)
- 3.İkinci (14-17)
- 4.Akşam (17-20)
- 5.Gece (20'den sonra)

Her iki park da öğle ve ikinci saatlerinde daha yoğun olarak kullanılmaktadır.

Yıldız Parkı

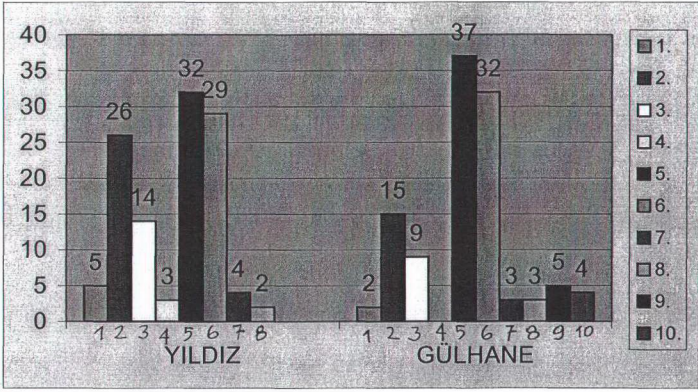

Gülhane Parkı

Şekil 4.20. Parka birlikte gelen kişiler.

- 1.Yalnız
- 2.Arkadaşlar ile
- 3.Aile ile

Her iki parkta da, parka daha fazla arkadaşlar ile bir geliş söz konusudur. Bunu aile izlemektedir. Yalnız gelenlerin sayısı ise çok daha azdır.

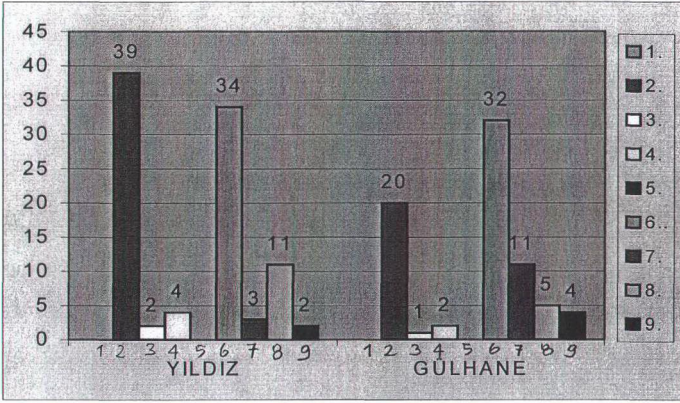
Şekil 4.21. Parka geliş amacı.

1.Spor yapmak (koşu, bisiklet vb.)	6. Oturmak ve dinlenmek
2.Yürüyüş yapmak	7.Yalnız kalmak
3.Piknik yapmak	8.Arkadaş bulmak
4.Köpek gezdirmek	9.Hayvanat bahçesini görmek
5.Dolaşmak ve hava almak	10.Diğer

Tablo 4.1. Yıldız ve Gülhane Parklarında parka geliş amacının yüzdesel olarak seçenklere göre dağılımı.

	1 %	2 %	3 %	4 %	5 %	6 %	7 %	8 %	9 %	10 %	Toplam %
Yıldız	4	23	12	3	28	25	3	2	-	-	100
Gülhane	2	14	8	-	34	29	3	3	4	3	100

Bu soruda 1'den fazla seçenek tercih edilebilmektedir. Her iki parkta da parka geliş amacı olarak 5. ve 6. şıklar olan dolaşmak ve hava almak ile oturmak ve dinlenmek seçenekleri, %30'lar civarında tercih edilmiştir. Fakat, Yıldız Parkı'nda yürüyüş yapmak seçeneği, Gülhane Parkı'na oranla daha fazla tercih edilmiştir. Bireylerin bu parkları kullanımlarındaki amaçları arasında önemli bir farklılık söz konusu değildir.

Şekil 4.22. Park içerisinde oturmak ve dinlenmek için mekan tercihleri.

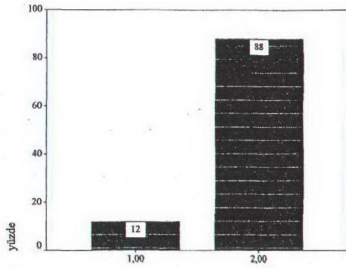
- 1.Bilinçsizce
- 2.Manzaraya açık oluşu nedeniyle
- 3.Manzaraya kapalı (gizli) olması nedeniyle
- 4.Diğer fonksiyonlara yakınlığı nedeniyle (wc, büfe, çıkış kapısı vb.)
- 5.Diğer fonksiyonlara uzak olması nedeniyle
- 6.Mekanın ağaçlarla kapalı bir mekan olması nedeniyle
- 7.Mekanın, açık mekan olması nedeniyle
- 8.Mekanın kullanışlı ve rahat olması nedeniyle
- 9.Diğer

Tablo 4.2. Yıldız ve Gülhane Parklarında mekansal tercihlerin yüzdesel olarak seçeneklere göre dağılımı.

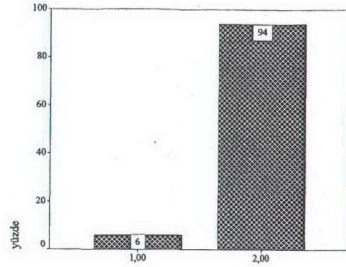
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Toplam
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Yıldız	-	41	2	4	-	36	3	12	2	100
Gülhane	-	27	1	3	-	43	15	6	5	100

Bu soruda 1'den fazla seçenek tercih edilebilmektedir. Yıldız Parkında en fazla tercih edilen seçenek, manzaraya açıklık nedeniyle bir mekanın tercih edildiğini ortaya koyarken; Gülhane Parkı'nda ağaçlarla kapalı bir mekan en fazla tercih edilmektedir. 1 ve 2. seçenekler parklar arasında çapraz olarak yer değiştirmiştir. Bu açıdan her bir park için park kullanıcıları arasında mekansal tercihler açısından farklılıklar vardır. Fakat genel olarak bireyler, daha çok 2 ve 6. seçenekleri tercih

ederek, arkalarını ağaç gibi birtakım nesnelerle sağlama alıp, önlerinde geniş manzaralar istemektedirler. Bu da manzara-sığınak teorisini haklı çıkarır.

Yıldız Parkı

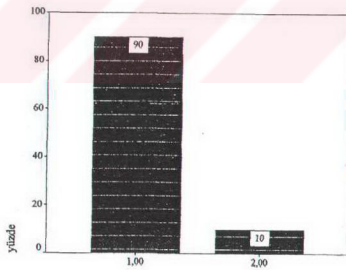
Gülhane Parkı

Şekil 4.23. Kalabalık ortam-tenha ortam tercihi.

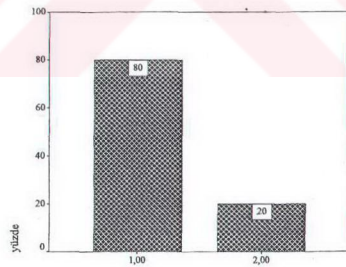
1. Kalabalık

2. Tenha

Her iki parkta da تنها ortamlar, kalabalık ortamlara göre büyük bir oranla daha fazla tercih edilmiştir. Bu da insanların parka gelme amaçları arasında yer alan sakinlik ihtiyacına işaret eder. İnsanlar genellikle park içerisinde sakin ortamlarda yer alıp, bakış açıları içinde insanlar görmek isterler.

Yıldız Parkı

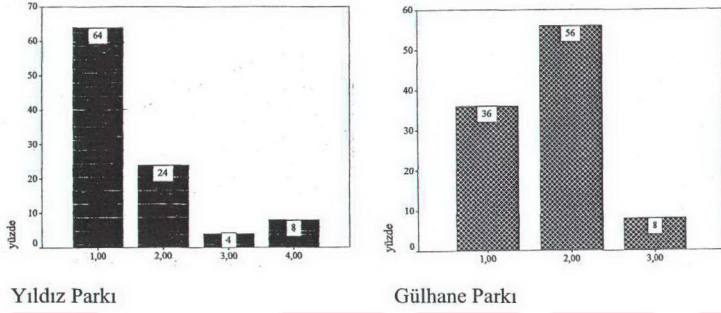
Gülhane Parkı

Şekil 4.24. Üstü açık-üstü kapalı oturma birimi tercihi.

1. Üstü açık oturma birimi

2. Üstü kapalı oturma birimi

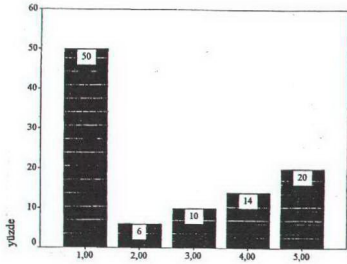
Üstü açık oturma birimlerinin çok daha fazla tercih edilmiş olması, bu tip oturma yerlerinin, bireylerin hava ve güneş gibi doğal ihtiyaçlarını karşılayabilir olmasındandır.

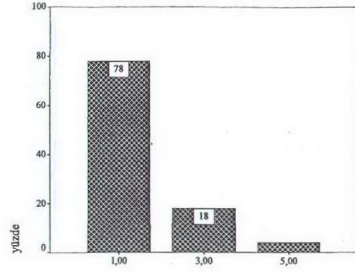
Şekil 4.25. Mevsim tercihi.

1.İlkbahar 2.Yaz 3.Sonbahar 4.Kış

Yıldız Parkı'nda %64'lük bir oranla ilkbahar aylarında park kullanımı söz konusu olurken, Gülhane Parkı'nda %56'lık bir oranla yaz aylarında daha fazla bir kullanım söz konusudur. Çapraz tablolardan elde edilen sonuçlara göre (bkz. Ek-B), Gülhane Parkı'nda yaz aylarındaki park kullanımının büyük oranda gençler tarafından tercih edilip, orta yaşlı ve yaşlıların çoğunlukla ilkbahar aylarını tercih ettiği ortaya konmuştur. Yıldız Parkı'nda ise mevsim tercihinin yaş faktörüne bağlı olmadığı ve parklar arasındaki bu farklılığın da, her bir park kullanıcılarının yaz aylarını geçirme alışkanlıklarındaki farklılıklara bağlı olduğu söylenebilir.

Yıldız Parkı

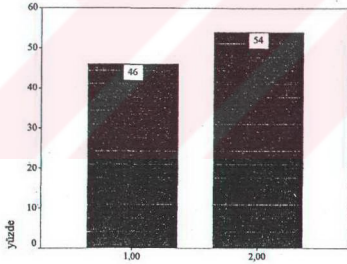

Gülhane Parkı

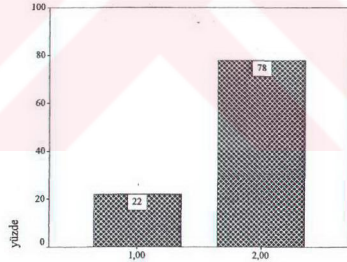
Şekil 4.26. Park içerisinde bireyleri yönlendiren öğe.

1. Ağaçlar ve diğer bitkiler
2. Döşeme elemanları
3. Park donatıları (banklar, çeşmeler, aydınlatmalar)
4. Göllet
5. Diğer

Park içerisinde bireyleri yönlendiren, parka ait öğenin ne olduğu sorulduğunda, her iki parkta da ağaçlar ve diğer bitkilerin %50 ve %78 oranlarında ilk sırada yer aldığı görülmektedir.

Yıldız Parkı

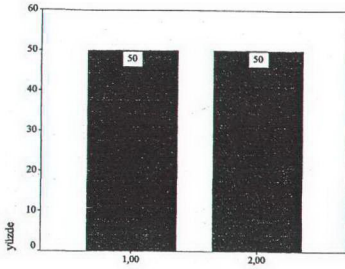
Gülhane Parkı

Şekil 4.27. Park içerisinde aynı yol-farklı yol kullanımları.

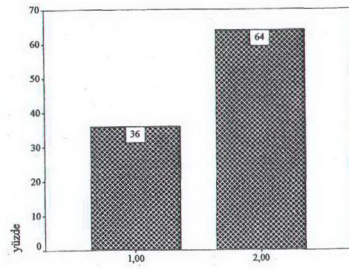
1. Aynı yol
2. Farklı yol

Her iki parkta da, farklı yol kullanımının daha yoğun olarak tercih edildiği görülmekte ise de, Yıldız Parkı, doğal bir yapıya sahip olmasından dolayı, bireylerin aynı yol kullanımına daha fazla sahne olmaktadır. Çapraz tablolara göre, yine Yıldız

Parkı'nda bu doğal özellikten dolayı, gençler ve erkeklerin büyük çoğunluğu farklı yolları kullanırken, yaşlılar ve kadınların büyük çoğunluğu da aynı yolları tercih etmektedir. Gülhane Parkı'nda ise, tüm yaş gruplarının ve cinsiyetlerin yüzdesel olarak çoğunluğu, farklı yolları tercih etmektedir.

Yıldız Parkı

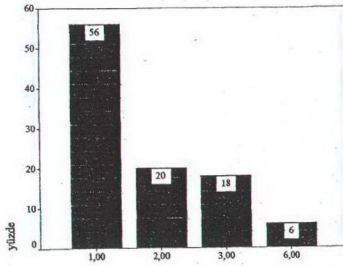
Gülhane Parkı

Şekil 4.28. Park içerisinde ana yol-tali yol kullanımları.

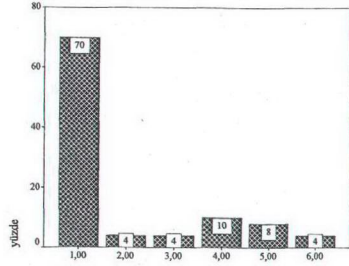
1.Ana yollar

2.Tali yollar

Kullanıcılara park içerisinde daha çok ana yolları mı yoksa tali yolları mı kullandıkları sorulduğunda, Yıldız Parkı'nda yarı yarıya bir oran söz konusu olurken, Gülhane Parkı'nda tali yolların daha fazla kullanıldığı görülmektedir. Bu farklılığın sebebi olarak, yine bir önceki soruda olduğu gibi, parkların doğal ve doğal olmayan özellikleri gösterilebilir. Yıldız Parkı'nda gençler ve erkekler tali yolları kullanırken, Gülhane Parkı'nda yine tüm gruplar çoğunlukla tali yolları kullanmaktadır.

Yıldız Parkı

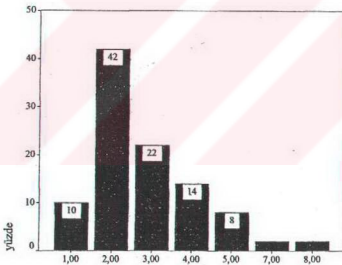

Gülhane Parkı

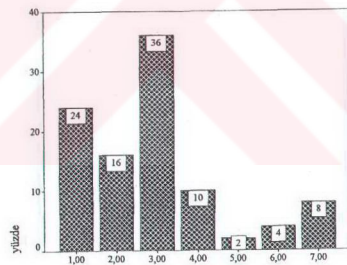
Şekil 4.29. Park içerisinde gezip görülmek istenmeyen alan.

- 1.Yok
- 2.Tenha ve kuytu yerler
- 3.Kirli yerler
- 4.Hayvanat bahçesi
- 5.Kalabalık yerler
- 6.Diğer

Bu sorudaki seçenekler, kullanıcıların soruya verdikleri cevaplar sonucu düzenlenmiştir. Park içerisinde gezip görülmek istenmeyen alanlardan, her iki parkta da yok cevabı ilk sırada yer alırken, Yıldız Parkı'nda تنها ve kuytu yerler, Gülhane Parkı'nda da hayvanat bahçesi ikinci sıraları almıştır.

Yıldız Parkı

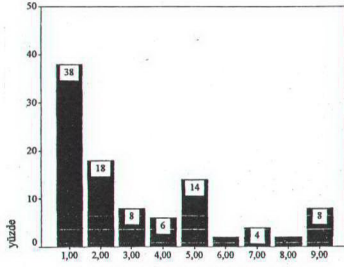

Gülhane Parkı

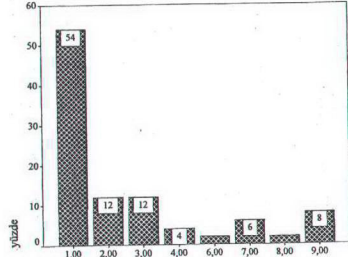
Şekil 4.30. Park içerisindeki rahatsızlık verici öge.

- 1.Yok
- 2.Kirlilik
- 3.İnsan faktörü (rahatsız edici görüntüler, istenmeyen satıcılar, tinerci çocuklar)
- 4.Bakımsızlık
- 5.Taşıtlar
- 6.Kalabalık
- 7.Gürültü
- 8.Diğer

Bu sorudaki seçenekler, kullanıcıların soruya verdikleri cevaplar sonucu düzenlenmiştir. Yıldız Parkı'nda en fazla rahatsız edici öge kirlilik olurken, Gülhane Parkı'nda, insan faktörü, kullanıcıları en fazla rahatsız eden öge olmuştur.

Yıldız Parkı

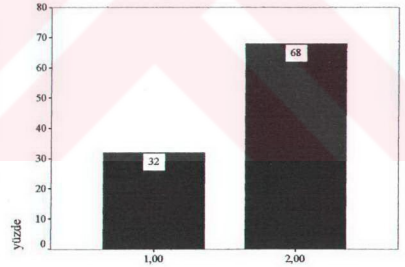
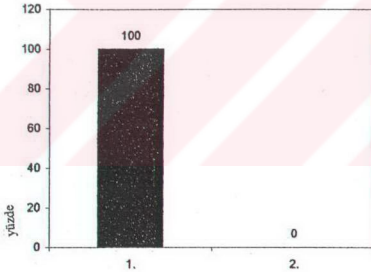

Gülhane Parkı

Şekil 4.31. Etkileyici ve dikkat çekici öğe.

- 1.Yeşillik ve doğa 2.Ağaçlar, çimenler, çiçekler 3.Sakinlik 4.Temiz hava
5.Su ögesi 6.Özgürlük 7.Tarihi özellik 8.Çeşitlilik 9.Diğer

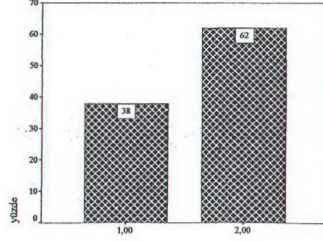
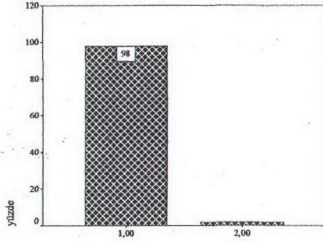
Bu sorudaki seçenekler, kullanıcıların soruya verdikleri cevaplar sonucu düzenlenmiştir. Her iki parkta da yeşillik ve ağaçlar, parkların en etkileyici öğeleri olarak tercih edilmiştir.

Şekil 4.32. Yıldız Parkı için gündüz ve gece güvenlik hissi.

- 1.Kendimi güvende hissediyorum. 2.Kendimi güvende hissetmiyorum.

Yıldız Parkı'nda gündüz, tüm kullanıcılar kendilerini güvende hissederken, geceleri bu oran %32'ye inmektedir ve geceleri parkta kendilerini güvende hissedendenler de büyük oranda erkeklerdir. Bu açıdan kadınlar ve erkekler arasında belirgin bir fark olduğu göze çarpmaktadır.

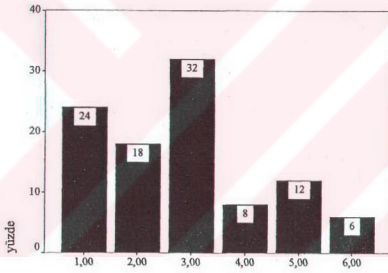

Şekil 4.33. Güllhane Parkı için gündüz ve gece güvenlik hissi.

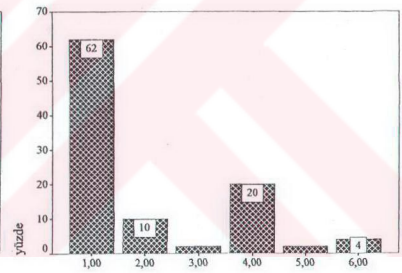
1.Kendimi güvende hissediyorum.

2.Kendimi güvende hissetmiyorum.

Güllhane Parkı'nda gündüz hemen hemen tüm kullanıcılar kendilerini güvende hissederken, gece bu oran %38'e düşmektedir. Güvenlik hissi açısından kadınlar ile erkekler arasında belirgin farklar bulunmaktadır.

Yıldız Parkı

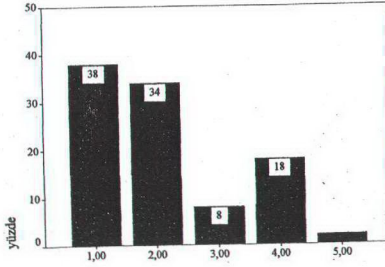

Güllhane Parkı

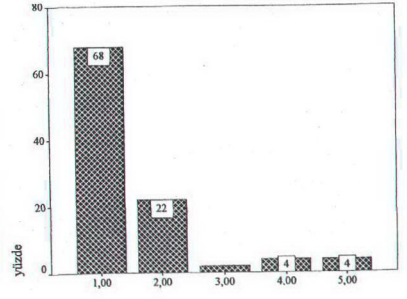
Şekil 4.34. Güven hissettiren alanlar.

1. Her yer
2. Kalabalık yerler
3. Köşkler/çay bahçeleri ve çevresi
4. Ana yol
5. Açık alanlar
6. Diğer

Bu sorudaki seçenekler, kullanıcıların soruya verdikleri cevaplar sonucu düzenlenmiştir. Yıldız Parkı'nda en fazla güven hissettiren alan köşkler ve çevresi olurken, Güllhane Parkı'nda %62 gibi bir çoğunluk park içerisindeki her yerde kendilerini güvende hissettiklerini belirtmişlerdir. Yıldız Parkı'nın doğal niteliği sebebiyle bu tip bir sonuç ortaya çıkmış olsa da, genel olarak parklarda bir güvenlik problemi yoktur.

Yıldız Parkı

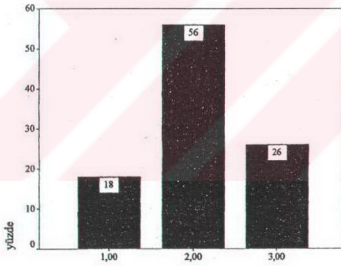

Gülhane Parkı

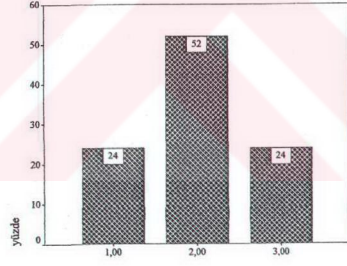
Şekil 4.35. Güven hissettirmeyen alanlar.

1.Yok 2..Tenha ve kuytu yerler 3.Sık ağaçlık yerler 4.Ara yollar 5.Diğer

Bu sorudaki seçenekler, kullanıcıların soruya verdikleri cevaplar sonucu düzenlenmiştir. Her iki parkta da, kullanıcıların çoğunluğuna güven vermeyen alanlar bulunmamaktadır. İkinci dereceden çoğunluk ise تنها ve kuytu yerleri güvenli bulmamaktadır.

Yıldız Parkı

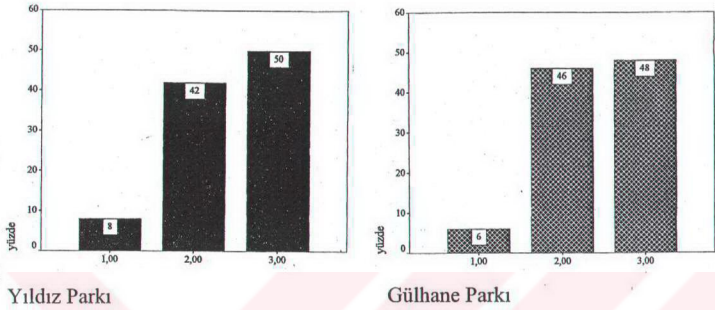

Gülhane Parkı

Şekil 4.36. Güvenlik hissettiren fotoğraf tercihi . (Fotoğraflar için bkz. Ek-A)

Bitkisel öğelerle oluşturulan mekanlara ait fotoğraflar gösterilerek sorulan bu soruda, bireylerin doğuştan gelen güvenlik ihtiyacı sınanıldığında, her iki parkta da tek tarafı bir ağaçlar dizisi ile kapalı, diğer tarafları açık olan çim alanının yer aldığı mekan tercih edilmiştir. Bu açıdan, güvenlik hissinin yaş, cinsiyet ve kültürel faktörler ile bir ilişkisi yoktur. Güvenlik, doğuştan gelen, içgüdüsel bir histir ve her iki parkta da

daha çok ikinci fotoğrafın tercih edilmesi, bireylerin arkadan gelecek tehlikeleri ağaçlar dizisiyle engellemek istemeleri ve açık çim alanına bakarak da görebildikleri noktaları da kontrol altına alma düşüncelerinden kaynaklanmaktadır. (Manzara-sığınak teorisi)

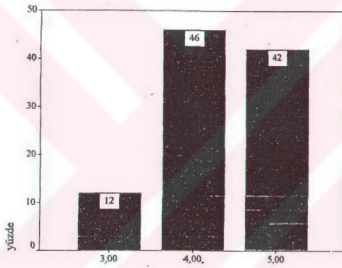
Şekil 4.37. Huzur ve dinlendiricilik hissettiren fotoğraf tercihi. (Fotoğraflar için bkz. Ek-A)

Bir önceki sorudaki fotoğraflar kullanılarak sorulan bu soruda da, bireylerin dinlendiricilik ve huzur vericilik açısından hangi ortamı tercih ettikleri ortaya konmuştur. Her iki parkta da sık ağaçlık bir ormanı gösteren ve kapalı bir mekanı işaret eden 3. fotoğraf, en fazla tercih edilmiştir. Çapraz tablolara göre (bkz. Ek-B), her iki parkta da kadınlar ve orta yaşlılar daha çok 2. Fotoğrafı; gençler ve erkekler ise daha çok 3. fotoğrafı tercih etmişlerdir. Eğitim seviyeleri açısından ise net bir sonuç bulunamamıştır, bir ilişki yoktur. İstanbul'da yaşama süreleri açısından ise her iki parkta da, İstanbul'da 15 yıldan daha uzun bir süredir yaşayanların çoğunluğu, 2. fotoğrafı tercih etmiştir.

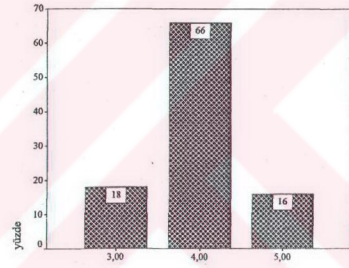
Bunun yanı sıra, anketler sırasında kullanıcılarla yapılan görüşmelere göre, bu tip tercihlerin, bir ölçüde bireylerin -algılamalarını da etkileyen- geçmiş yaşantıları ve beklentileriyle ilişkili olduğu görülmüştür. Şöyle ki, Gülhane Parkı'nda oturmak için bankları değil de, çim alanını seçen bir kullanıcıya, neden çim alanlarını tercih ettiği sorulduğunda; kendisinin Diyarbakırlı olduğu ve orada yaşamış olduğu yerlerin de bu tip alanlar olmasından dolayı, çim alanlarını tercih ettiği öğrenilmiştir. Bu kişi, birkaç yıldır İstanbul'da yaşayan, bir fırında çalışan, düşük gelir düzeyinde yer alan,

erkek bir kullanıcıdır ve fotoğraflarla ilgili tercihleri sorulduğunda da yine, ilk fotoğraf olan, açık çim alanını tercih etmiştir. Bu örnek, mekansal tercihlerin, etnik köken ve geçmiş yaşantılarla ilişkisini ortaya koymaktadır.

Yıldız Parkı'nda anket uygulanan ve fotoğraflarla ilgili tercihlerinin her iki soruda da 3. fotoğraf olduğu öğrenilen bir kullanıcı ile yapılan görüşmeye göre, bu kullanıcının uzun yıllar İsviçre'de kaldığı ve 3. fotoğraftaki sık ağaçlık ormanın, İsviçre'de yer alan, her saatte rahatça dolaşmaya ve koşu yapmaya izin veren ormanlara benzediği için, bu fotoğrafı tercih ettiği saptanmıştır. Birey 3. fotoğrafı hem en fazla güven hissettiren, hem de en dinlendirici fotoğraf olarak tercih etmiştir. Bu birey, orta yaşlı, aranjörlük yapan, yüksek gelir düzeyinde yer alan, erkek bir kullanıcıdır. Bu örnek ise, mekansal tercihlerin, geçmiş yaşantılar, tecrübe edilen mekanlar ve mekansal beklentilerle ilişkisini ortaya koymaktadır.

Yıldız Parkı

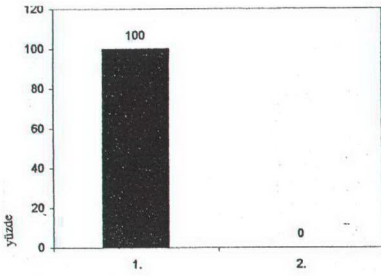

Gülhane Parkı

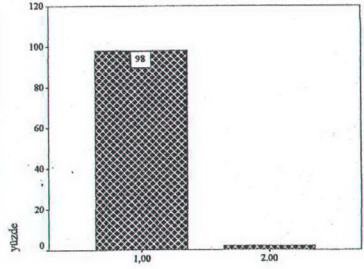
Şekil 4.38. Parkta özgürlük hissi.

1.Çok daha az 2.Daha az 3.Aynı 4.Daha fazla 5.Çok daha fazla

Parkta kendinizi, şehirdeki diğer açık alanlara (cadde, sokak, meydan vb.) göre ne oranda özgür hissediyorsunuz diye sorulduğunda, her iki parkta da büyük oranda 'daha fazla' cevabı alınmıştır. Bu sonuç, bir mekanı açık mekan yapan, insanların kendilerini içinde özgür hissetmeleri koşuluna da uymaktadır. Çapraz tablolara göre (bkz. Ek-A), Yıldız Parkı'nda erkekler, orta yaşlılar ve yaşlıların büyük bir kısmı, park içinde çok daha fazla özgürlük hissederken; Gülhane Parkı'nda tüm grupların yüzdesel olarak çoğunluğu, bu soruya 'daha fazla' cevabını vermiştir.

Yıldız Parkı

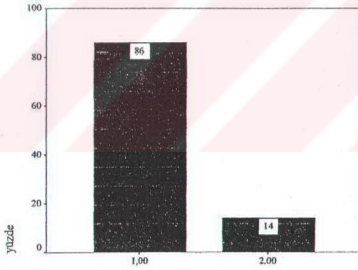
Gülhane Parkı

Şekil 4.39. Parkın hissettirdiği duygular: hoş giden-gitmeyen.

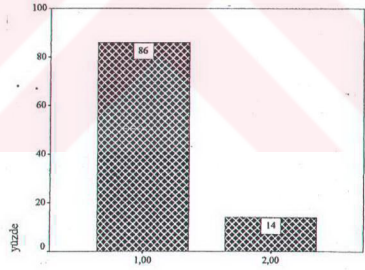
1. Hoş giden

2. Hoş gitmeyen

Son olarak kullanıcılara, parkın onlara hoş giden duygular mı, gitmeyen duygular mı hissettirdiği sorulduğu zaman, %100 ve %98 gibi oranlarla, her iki parkta da hoş giden duygular hissedildiği ortaya çıkmıştır.

Yıldız Parkı

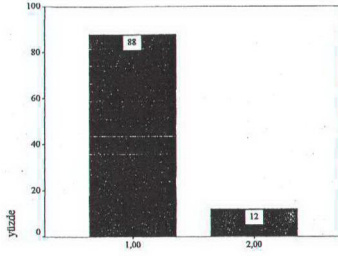
Gülhane Parkı

Şekil 4.40. Parkın hissettirdiği duygular: canlandırıcı-uyku getirici.

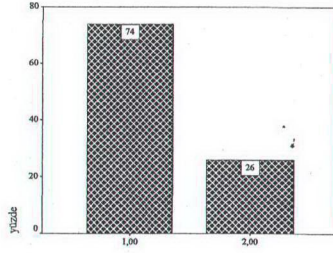
1. Canlandırıcı

2. Uyku getirici

Her iki parkta da %86 oranında canlandırıcı bir etki söz konusudur.

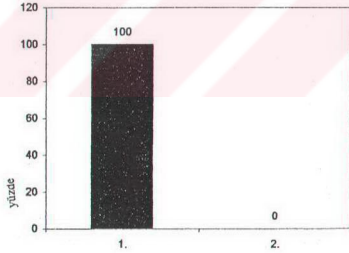
Yıldız Parkı

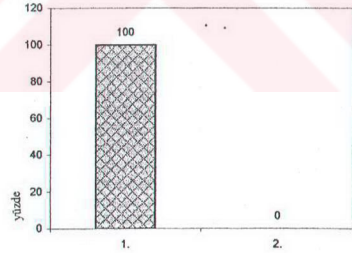
Gülhane Parkı

Şekil 4.41. Parkın hissettirdiği duygular: heyecanlı-kederli.

Her iki parkta da kullanıcılar kendilerini daha çok heyecanlı hissetmişlerdir. Fakat, Gülhane Parkı'nda kendisini kederli hissedenlerin sayısındaki fazlalık, park ortamında büfelerin çaldığı arabesk şarkılardan ve kullanıcıların yapılarından dolayıdır.

Yıldız Parkı

Gülhane Parkı

Şekil 4.42. Parkın hissettirdiği duygular: dinlendirici-sıkıntı verici.

Her iki park da, bireyler üzerinde dinlendirici bir etki yaratmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Büyük şehirler için ortak kullanım alanları ya da konumuzu oluşturan açık mekanlar, sosyal bütünleşmeyi güçlendiren yaşam biçimlerine, kültürel kimliklere ve diğer insanların haklarına saygıyı geliştiren, insanlar arasındaki etkileşimleri pekiştiren özelliğe sahiptir. Toplumun kültürünü, inançları ve değerlerini, kişisel davranışları, sosyal gelişim sürecini yansıtan alanlardır. Ayrıca, bireysel sosyal ve psikolojik ihtiyaçların karşılanmasında da önemli rol oynarlar.

Yıldız ve Gülhane Parkları, İstanbul için bu tip toplumsal ve bireysel ihtiyaçların karşılanması açısından, büyük ölçekli rekreasyon alanlarıdır. Her iki park alanı da, İstanbul'un büyük nüfusuna hizmet etmelerinin yanı sıra, daha fazla çevre semtlerde yaşayan insanlar tarafından kullanılmaktadır. Park kullanıcılarının eğitim seviyeleri ile gelir düzeylerinin farklılık göstermesi, bu alan çalışmasının -başlangıçta da beklenen- temel sonuçlarından biridir. Fakat, bu açıdan parklar arasında tamamiyle bir farklılık söz konusudur. Tezin hazırlanmasındaki amaçlardan biri de, kullanıcıların eğitim ve gelir seviyeleri, ya da bir anlamda kültürel düzeyleri arasındaki bu farklılığın, bireysel mekan tercihlerine nasıl yansıdığının ve hangi bireysel özelliklerin hangi mekansal tercihlerle ilişkili olduğunun bulunmasıdır.

Anket ve gözlem sonuçlarına bakıldığı zaman, bireysel değişkenler açısından bu parklarda yapılan çalışmanın sonuçlarını şu şekilde değerlendirebiliriz:

Yaş ve cinsiyet faktörü, mekansal kullanımı ve tercihleri belirleyen en önemli koşuldur. Özellikle Yıldız Parkı'nda doğal bir ortam içerisinde, mevsim tercihleri, aynı-farklı yol kullanımları, ana-tali yol kullanımları, güvenlik hissi, dinlendiricilik hissi veren fotoğraf tercihi ve özgürlük hissinin sınındığı sorularda kadınlar ve erkekler ile farklı yaş gruplarının tercihlerinin farklı yönlerde olduğu görülmektedir; bu sorular için tercihlerin yaş ve cinsiyetle olan ilişkileri, çapraz tablolarla ortaya konmuştur. Fakat iki park arasında, eğitim seviyeleri ya da diğer bireysel kriterler açısından, mekansal tercihleri belirleyen net bir farklılık bulunamamıştır.

Anket soruları açısından değilse de, kullanıcılarla birebir yapılan görüşmelerde, mekansal tercihlerin etnik köken, farklı mekansal deneyimler, geçmiş yaşantılar ve mekansal beklentilerle ilişkili olduğu söylenebilir. Bu kriterler, bireylerin kültürel düzeyleri ile ilişkili olduğu kadar, farklı mekan algılamaları ile de ilişkilidir. Mekansal tercihler açısından, tezin ulaştığı en önemli sonuç budur.

Bütün bunların yanında, bir açık mekanda bireysel gereksinimlerin karşılanması önemli bir konudur. Her ne kadar her iki parkta da önemli bir güvenlik sorunu yoksa da, güvenlik hissi ile mekan (barınak) hissi bu bireysel ihtiyaçlar arasındadır. Anket sorularından kullanıcıların mekan tercihlerinin öğrenildiği soruda, her iki parkta da - öncelik sıraları değişse de- ağaçlarla kapalı ve manzaraya açık mekan tercihleri yoğun olarak ilk sıralarda yer almıştır. Güvenlik hissi veren fotoğraf sorusunda da ikinci fotoğraf olan, tek taraftan ağaçlarla çevrili, diğer tarafları açık olan çim alanının tercih edilmiş olması, bu mekan tercihlerinin güvenlikle ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Bu sonuç, yurt dışında bu konuda yapılmış araştırmalardan biri olan Appleton'un 'manzara-sığınak' teorisini doğrulamaktadır. Sonuç olarak insanlar, arkadan gelecek tehlikeleri ağaçlar dizisiyle engellemek istemeleri ve açık çim alanına bakarak görebildikleri noktaları kontrol altına alma düşüncelerinden dolayı bu mekanı tercih etmişlerdir. İnsanlar açık mekanla, kapalı mekan arasındaki geçişi rahatlıkla sağlayabilen mekanları daha fazla tercih etmektedirler.

Tercihlerle ilişkili olarak, bu ve buna benzer sonuçların tasarımcılara açık mekan tasarımlarında kattığı önemli değerler söz konusu olmalıdır. Açık mekanlar için mekan tasarımının birincil amacı, kullanıcıların niteliklerine uygun ve her tip kullanıcı ihtiyaçlarını karşılayan, fonksiyon alanları yaratmaktır. Mekansal tasarımda, fiziksel ve fonksiyonel özellikler yanında, insan ve niteliklerinin, toplumsal yapının, kültürel birikimlerin ve hatta yönetim yapısının etkisi yadsınamaz. Buna rağmen genel olarak, tasarım sürecinde nitelikten çok nicelik önem kazanmakta ve bu süreçte kullanıcının estetik, sosyal ve kültürel nitelikleri ve gereksinimleri göz ardı edilmektedir. Bu yaklaşım, zamanla tasarlanan mekanın kullanıcı bulamamasına ve yozlaşarak istenmeyen kullanımlara sahip olmasına sebep olmaktadır.

Bu noktada, toplumsal özelliklere bağlı olan mekansal davranış mekanizmalarının ele alınması gereklidir. Tez kapsamında mahremiyet, kişisel alan ve egemenlik alanı

olarak bahsi geçen bu özellikler, tasarımda esneklik sağlayıcı mekansal çözümlerle ortaya konabilir. Şöyle ki, toplumda yaşayan farklı yaş gruplarının, cinsiyetlerin ve sosyal grupların mahremiyet ve kişisel alan ihtiyaçları farklı olduğundan, diğer insanlardan ayrı olma ve onlarla bir arada olma arasındaki kolay değişime izin veren mekanlar yaratmak, tasarıma esneklik kazandırabilmektedir. Diğerleri ile çok az bir etkileşimi ya da büyük oranda etkileşimi vurgulayan ortamlar, durağan ortamlardır ve bireylerin değişen iletişim ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalırlar. Böylece tasarımcılar, bireyler için, diğerleriyle iletişim kurmanın farklı derecelerine olanak tanıyan mekanlar oluşturmak durumundadırlar. Sosyal ilişkileri güçlendirecek, kullanıcıların birbirlerine yakınlaşmalarını sağlayacak düzenlemeler yapılması gerektiği gibi, insanların bir parka ilk aşamada dinlenmek için geldiklerini de düşünerek, buna hizmet eden tasarımlar da ortaya konmalıdır. Bir açık mekan içerisinde oluşturulan sırt sırta olan oturma birimi düzenlemeleri, yüz yüze olanlara oranla daha çok tercih edilir. Burada, ikisi arasındaki dengenin sağlanması önemlidir.

Kullanıcı psikolojisi açısından, bir açık mekanın temiz tutulması, o mekanın ne oranda sahiplenildiği ile ilgilidir. İnsanlar, birinci derecede sahiplendikleri evleri ve özel eşyaları gibi nesneleri daha fazla özen göstererek korurlar. İşte, parklar gibi açık mekanların kullanıcı tarafından benimsenmesi ve arada duygusal bir bağ kurulması, bilinçli kullanıcının mekana zarar vermesini engelleyebilir. Bu, o toplumun bölgesel davranışları ile ilişkili bir konudur. Bunun yanı sıra, sürekli temiz tutulan ve bakımı yapılan bir mekana zarar verilmesi de daha az mümkün olur.

Daha fazla kullanıcıya hitap eden açık mekanların yaratılması açısından, göz önünde bulundurulması birey ile ilgili ve mekanla ilgili tasarım kriterleri söz konusudur. Birey ile ilgili kriterler şu şekilde özetlenebilir:

- Sosyo-ekonomik kriterler: Bunlar, eğitim ve gelir düzeyi, meslek ve yaşam tarzı gibi özelliklerdir. Kullanıcıların eğitim, gelir ve meslek durumları, onların toplum içindeki rol ve statülerini belirleyen kriterler olarak önemlidir. Bu özelliklere göre, kullanıcıların yaşam tarzı şekillenmektedir. Bu yaşam tarzı, onların mekanda davranışsal bir tarz ortaya koymalarına da sebep olmaktadır. Gelir seviyesi yükseldikçe, yaşam standartları ve tarzı da üst seviyede olacağından, kalitenin yanında fonksiyonel çeşitlilik de aranacaktır. Örneğin,

sağlıklı yaşama özen gösteren bir kullanıcı grubu için, yürüme parkuru olan bir alan tasarlamak gerekecektir.

- Demografik kriterler: Alan çalışmasında da ortaya konulduğu gibi, yaş faktörüne göre, kullanıcıların ihtiyaçları, istekleri, yapabilecekleri ve davranışları farklılık göstermektedir. Yaşa göre, kullanıcıların aktivitelerinde ve fonksiyon çeşitliliğinde değişiklikler olacaktır. Örneğin, genç olan bir kullanıcı basketbol ve futbol gibi fiziksel güç gerektiren bir aktiviteyi tercih ederken, yaşlı kullanıcı yürüyüş ya da gelir seviyesi ve ilgi alanına göre golf oynamayı tercih edebilir.

Yine aile yapısına göre, pasif ve aktif rekreasyon talebi söz konusu olabilmektedir. Küçük çocuklu aileler, çocuk parklarını; gençler spor alanları gibi aktif rekreasyon alanlarını; yaşlı çiftler ise, piknik alanları, oturma birimleri, yürüme ve güneşlenme gibi daha pasif rekreasyon alanlarını tercih edebilirler.

- Kültürel kriterler: Kültürel özelliklerden etnik köken de, mekansal davranışın belirleyicilerindendir. Farklı kültürden gelen bir bireyin tanımadığı, yabancı olduğu bir sosyal gruba ve bu sosyal grubun insanlarına daha yakın olacağı kamusal mekanlara alışması zordur. Bir alışkanlıklar bütünü olan kültürel yapının değişmesi de zordur; Gülhane Parkı'nda, kır kültürünü, oturmak için çim alanlarını seçerek şehirde sürdürmek isteyen bireyler gibi. Örneğin bir Avrupa ülkesinde, piknik alanlarında mangal yakmak, tüp kullanarak çay demlemek söz konusu olmazken, ülkemiz için bu gayet doğal bir davranıştır. Farklı kültürler, farklı nitelikteki mekanları yaratmaktadır.
- Psikolojik kriterler: Psikolojik kriterler, bireyin özelliklerine bağlı olduğu kadar, mekanın fiziksel özelliklerinin birey üzerinde yarattığı etkilere de bağlıdır. Bireylerin psikolojik özelliklerinin bilinmesi mümkün olmadığından, mekanın bireysel psikolojiler üzerinde etkisi bulunan fiziksel özellikleri bu konuda önem kazanmaktadır.

Mekanda insan psikolojisi ve mekansal tercihler açısından, yurt dışında bu konuda yapılmış çalışmalar da göz önünde bulundurularak, mekansal tasarım kriterlerini şöyle sıralayabiliriz:

- Mekan oluşturan, barınak özelliği sağlayan ve güven hissettiren bitkilendirme.

- Bitkilendirilmiş mekanlardan manzaralar sağlayan açık çim alanları.
- Merak uyandırarak kıvrılan yürüyüş yolları. (gizem öğesi)
- Mekanda kolayca yön bulmayı sağlayan, mekansal okunabilirlik.
- Doğal niteliğe sahip rekreasyon alanları.
- Mekanın dinlendiriciliğini ve kalitesini arttıran su öğesi.
- Ortalama bir seviyede yenilik (umulandan farklılık)
- Bakımı yapılmışlık.
- İlgi çekicilik sağlayan tasarım öğeleri.

Sonuç olarak, tüm bu kriterler değerlendirilerek tasarlanmış açık mekanların, sağlıklı bir kent yaşantısının sağlanması ve park kullanımlarının arttırılmasında büyük katkıları olacaktır.

KAYNAKLAR

- [1] Keleş, R., 1993. Çevrebilim, Ankara
- [2] Hançerlioğlu, O., 1977. Felsefe Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- [3] Rapoport, A., 1977. Human Aspects of Urban Form, London.
- [4] Altan İ., 1992. Mimarlık ve Şehircilikte Mekan, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- [5] Çubuk, M., Yüksel G., Karabey, H., 1978. Kentsel-Kamusal Dış Mekanlar, Yapı Dergisi, Sayı 30, Kasım-Aralık 1978.
- [6] Ashihara, Y., 1981. Exterior Design in Architecture, New York.
- [7] Cousin, J., 1980. L'espace Vivant, Editions du Moniteur, Paris.
- [8] Trancik, R., 1986. Ending Lost Space-Theories of Urban Design, New York.
- [9] Sözen, M., Tanyeli, U., 1994. Sanat Sözlüğü, İstanbul.
- [10] Ashihara, Y., 1983. The Aesthetic Townscape, London.
- [11] Tanyeli, U., 1997. Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, İstanbul.
- [12] Spreiregen, P.D., 1965. Urban Design-The Architecture of Towns and Cities, The American Institution of Architects, U.S.A.
- [13] Giritlioğlu, C., 1991. Şehirselle Mekan Öğeleri ve Tasarımı, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.
- [14] Madanipour, A., 1996. Urban Design and Dilemmas of Space, Environment and Planning D: Society and Space, volume 14.
- [15] Wingo Jr., L., 1969. Cities and Space-The Future of Urban Land, London.
- [16] Oktay, D., 1999. Kentsel Ortak Mekanların Niteliği ve Kent Yaşamındaki Rolü, Yapı Dergisi, Şubat 1999.
- [17] Altman, I., Rapoport, A., Wohlwill, J., 1980. Human Behavior and Environment, New York.
- [18] Lynch, K., 1990. City Sense and City Design, Edited by Tridib Banerjee, Michael Southworth, Cambridge, Massachusetts.

- [19] **Taylor, L.**, 1979. Urban Open Spaces, Academy Editions, London.
- [20] **Ayran, N.**, 1983. Mimari Tasarlama Sürecine ve Yapma Çevrenin İnsan Üzerindeki Etkilerine Yaratıcılık Bakış Açısından Bir Yaklaşım, Doktora Tezi, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- [21] **Sartain, A.Q., North, A.J., Roystange, J., Chapman, H.M.**, 1967. Psychology: Understanding Human Behavior, London.
- [22] **Cüceloğlu, D.**, 1994. İnsan ve Davranışı, Remzi Kitabevi, 5. Basım, İstanbul.
- [23] **Lam, W.M.**, 1977. Perception and Lighting-Formgivers for Architecture, New York.
- [24] **Gifford, R.**, 1997. Environmeltal Psychology-Principles and Practice, Second Edition, U.S.A.
- [25] **Çakın, Ş.**, 1988. Mimari Tasarım, İnsan ve Çevre, İstanbul.
- [26] **Canter, D., Stringer, P.**, 1975. Environmental Interaction-Psychological Approaches to Our Physical Surroundings, London.
- [27] **Altman, I.**, 1975. The Environment and Social Behavior: Privacy, Personal Space, Territory, Crowding, U.S.A.
- [28] **Sommer, R.**, 1969. Personal Space-The Behavioral Basis of Design, New Jersey.
- [29] **Gür, Ş.Ö.**, 1996. Mekan Örgütlenmesi, Gür Yayıncılık, Trabzon.
- [30] **Proshansky, H.M., Ittelson, W.H., Rivlin, L.G.**, 1976. Environmental Psychology-People and Their Physical Settings, Second Edition, U.S.A.
- [31] **Gibbert, F.**, 1969. Walls for Enclosure, in Techniques of Landscape Architecture, Edited by A.E. Weddle, Heinemann, London.
- [32] **Eckbo, G.**, 1969. The Landscape We See, McGraw-Hill Book Company, New York.
- [33] **Karaman, A.**, 1989. Kentsel Peyzaj, Yapı Dergisi, Nisan 1989.
- [34] **Molnar, D.J., Rutledge, A.J.**, 1986. Anatomy of a Park-The Essentials of Recreation Area Planning and Design, New York.
- [35] **Booth, N.K.**, 1989. Basic Elements of Landscape Architectural Design, New York.
- [36] **Macaubrey C.**, The Effect of Colour on Apperent Size. (bkz. kay.no.4)
- [37] **Danby M.**, 1964. Architectural Design, Oxford University Press, London.
- [38] **Simonds, J.O.**, 1961. Landscape Architecture-The Shaping of Man's Natural Environment, New York.

- [39] **Bell, S.**, 1993. *Elements of Visual Design in the Landscape*, London.
- [40] **Nasar, J.**, 1990. The Evaluative Image of the City, *Journal of the American Planning Association*, 56.
- [41] **Nasar, J.**, 1987. Environmental Correlates of Evaluative Appraisals of Central Bussiness District Scenes, *Landscape and Urban Planning*, 14.
- [42] **Wong, K.K.**, 1990. *Scenic Quality and Cognitive Structures of Urban Environments: The Role of Scene Attributes and Respondent Characteristics*, Dissertation Abstracts International, 51.
- [43] **Kuo, F.E., Bacaicoa, M., Sullivan, W.C.**, 1998. Transforming Inner-City Landscapes: Trees, Sense of Safety, and Preference, *Environment and Behaviour*, volume 30, no 1.
- [44] **Nasar, J.L., Jones, K.M.**, 1997. Landscape of Fear and Stress, *Environment and Behaviour*, volume 29, no 3.
- [45] **Burger, J., Sanchez, J., Gibbons, J.W., Gochfeld, M.**, 1998. Gender Differences in Recreational Use, Environmental Attitudes, and Perceptions of Future Land Use at the Savannah River Site, *Environment and Behaviour*, volume 30, no 4.
- [46] **Yang, B-E., BrownT.J.**, 1992. A Cross-Cultural Comparison of Preferences for Landscape Styles and Landscape Elements, *Environment and Behaviour*, volume 24, no 4.
- [47] **Altman, I., Zube, E.H.**, 1989. *Public Places and Spaces*, New York.
- [48] **Nasar, J.L.**, 1988. *Environmental Aesthetics-Theory, Research and Applications*, New York.
- [49] **Yaltırık, F., Efe, A., Uzun, A.**, 1997. Tarih Boyunca İstanbul'un Park, Bahçe ve Koruları, *Egzotik Ağaç ve Çalıları*, İstanbul.
- [50] Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Cilt 7, 1994, İstanbul.
- [51] Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Cilt 3, 1994, İstanbul.

EK-A

**YILDIZ PARKI VE GÜLHANE PARKI'NIN KULLANICI-AÇIK MEKAN
ETKİLEŞİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ**

ANKET FORMU

Anketin yapıldığı park: a.Yıldız Parkı b.Gülhane Parkı
Anketin yapıldığı zaman: a.Hafta içi b.Hafta sonu

I-Kullanıcının Sosyo-Ekonomik Yapısıyla İlgili Bilgiler:

1.Yaş

- a.18-30
- b.31-50
- c. >51

2.Cinsiyet

- a.Kadın
- b.Erkek

3.Medeni Durum

- a.Bekar
- b.Evli

4.Hangi semtte oturuyorsunuz?

Semt adı:.....

5.Parka hangi araçla geliyorsunuz?

- a.Yaya
- b.Bisiklet ile
- c.Toplu taşıma aracı ile
- d.Deniz yolu ile
- e.Özel oto ile

6.Eğitim durumunuz nedir?

- a.Yok
- b.İlköğretim
- c.Lise
- d.Üniversite

7.Mesleğiniz nedir?

Meslek adı:.....

8.Aylık ortalama geliriniz nedir?

- a.100 milyondan az
- b.100-200 milyon
- c.200-300 milyon
- d.300-400 milyon
- e.400 milyondan çok

9.Kaç yıldır İstanbul'da yaşıyorsunuz?

- a.1 yıldan az
- b.1-5 yıl
- c.6-10 yıl
- d.11-15 yıl
- e.15 yıldan çok

II-Kullanıcının Parkı Kullanımıyla İlgili Bilgiler:

10.Parka hangi sıklıkta geliyorsunuz?

- a.Haftada 1'den çok
- b.Haftada 1
- c.15 günde 1
- d.Ayda 1
- e.Nadiren

11.Parkı hangi saatlerde kullanıyorsunuz?

- a.Sabah (8-11)
- b.Öğle (11-14)
- c.İkindi (14-17)
- d.Akşam (17-20)
- e.Gece (20'den sonra)

12.Parka kimlerle gelmeyi tercih ediyorsunuz?

- a.Yalnız
- b.Arkadaşlar ile
- c.Aile ile
- d.Diğer.....

13.Parka geliş amacınız ya da parkı tercih etme sebebiniz nedir?

- a.Spor yapmak (koşu, bisiklet vb.)
- b.Yürüyüş yapmak
- c.Piknik yapmak
- d.Köpek gezdirmek
- e.Dolaşmak ve hava almak
- f.Oturmak ve dinlenmek
- g.Yalnız kalmak
- h.Arkadaş bulmak
- ı.Hayvanat bahçesini görmek
- j.Diğer.....

14.Park içerisinde oturmak ve dinlenmek için seçtiğiniz mekanları, mekanın hangi özellikleri nedeniyle tercih edersiniz?

- a.Bilinçsizce
- b.1.Manzaraya açık oluşu nedeniyle
- 2.Manzaraya kapalı (gizli) olması nedeniyle
- c.1.Diğer fonksiyonlara yakınlığı nedeniyle (wc, büfe, çıkış kapısı vb.)
- 2.Diğer fonksiyonlara uzaklığı nedeniyle
- d.1.Mekanın ağaçlarla kapalı bir mekan olması (etrafındaki bitkilerin sıklığı) nedeniyle
- 2.Mekanın, açık mekan olması (etrafındaki bitkilerin azlığı) nedeniyle
- e.Mekanın kullanışlı ve rahat olması nedeniyle
- f.Diğer.....

15.Park içerisinde oturmak ve dinlenmek için kalabalık ortamları mı, تنها ortamları tercih ediyorsunuz? Neden?

- a.Kalabalık.....
- b.Tenha.....

16. Üstü açık olan oturma birimlerini mi, kapalı olanları mı tercih edersiniz?Neden?

- a.Üstü açık olan.....
- b.Üstü kapalı olan.....

- 17.Parkı hangi mevsimde daha çok kullanıyorsunuz? Neden?
a.İlkbahar.....
b.Yaz.....
c.Sonbahar.....
d.Kış.....
- 18.Park içerisinde gitmek istediğiniz mekana doğru yol alırken, hangi faktörün buna daha fazla yardımcı olduğunu düşünüyorsunuz?
a.Ağaçlar ve diğer bitkiler
b.Döşeme elemanları
c.Park donatıları (banklar, çeşmeler, aydınlatmalar)
d.Gölet
e.Diğer.....
19. Parkın içinde dolaşırken sürekli olarak aynı yolları mı kullanıyorsunuz? Neden?
a.Evet.....
b.Hayır.....
- 20.Park içerisinde daha çok ana yolları mı yoksa tali yolları tercih ediyorsunuz? Neden?
a.Ana yollar.....
b.Tali yollar.....
- 21.Park içerisinde, özellikle gezip görmek istemediğiniz alanlar var mı? Varsa neresi ve neden?
.....
- 22.Parkta sizi en çok rahatsız eden öge hangisidir?
.....
- 23.Parkta sizi en çok etkileyen ve dikkatinizi çeken öge hangisidir?
.....
- 24.Parkta kendinizi güvende hissediyor musunuz?
Gündüz: Gece:
a.Evet a.Evet
b.Hayır b.Hayır
- 25.Parkta kendinizi en çok güvende hissettiğiniz ve hissetmediğiniz mekanlar neresidir? Neden?
Güven hissettiren:.....
Güven hissettirmeyen:.....
- 26.Hangi fotoğraftaki ortamda kendinizi daha güvende hissedersiniz?
a.
b.
c.
- 27.Hangi fotoğraftaki ortamı huzur verici ve dinlendirici buluyorsunuz?
a.
b.
c.
- 28.Parkta kendinizi, şehrin diğer açık alanlarına (cadde, sokak,meydan vb) göre ne kadar özgür hissediyorsunuz?
a.Çok daha az
b.Daha az
c.Aynı
d.Daha fazla
e.Çok daha fazla

29.Son olarak parktan ayrılırken, parkın size hissettirdiği duygular nelerdir?

a_1.Hoşa giden b_1.Canlandırıcı c_1.Heyecanlı

2.Hoşa gitmeyen 2.Uyku getirici 2.Kederli

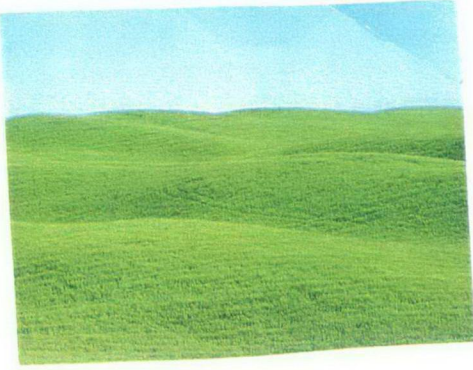
d_1.Dinlendirici

2.Sıkıntı verici

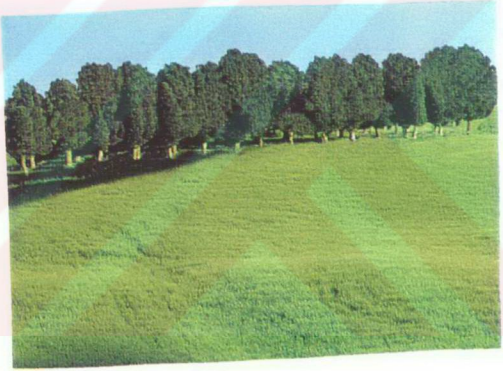

26. ve 27. anket soruları için fotoğraflar.

a.

b.

c.

EK-B

ÇAPRAZ TABLOLAR

GÜLHANE PARKI'NDA YAŞ,CİNSİYET VE EĞİTİM İLE DİNLENDİRİCİLİK HİSSİ VEREN FOTOĞRAF TERCİHİ ARASINDAKİ İLİŞKİ-ÇAPRAZ TABLO

			FOTO_DİN			Total
			1,00	2,00	3,00	
YAŞ	1,00	Count	3	18	22	43
		% within YAŞ	7,0%	41,9%	51,2%	100,0%
	2,00	Count		5	1	6
		% within YAŞ		83,3%	16,7%	100,0%
	3,00	Count			1	1
		% within YAŞ			100,0%	100,0%
Total	Count	3	23	24	50	
	% within YAŞ	6,0%	46,0%	48,0%	100,0%	

			FOTO_DİN			Total
			1,00	2,00	3,00	
CİNSİYET	1,00	Count	1	12	10	23
		% within CİNSİYET	4,3%	52,2%	43,5%	100,0%
	2,00	Count	2	11	14	27
		% within CİNSİYET	7,4%	40,7%	51,9%	100,0%
	Total	Count	3	23	24	50
		% within CİNSİYET	6,0%	46,0%	48,0%	100,0%

			FOTO_DİN			Total
			1,00	2,00	3,00	
EGİTİM	2,00	Count	1	15	10	26
		% within EGİTİM	3,8%	57,7%	38,5%	100,0%
	3,00	Count	2	6	13	21
		% within EGİTİM	9,5%	28,6%	61,9%	100,0%
	4,00	Count		2	1	3
		% within EGİTİM		66,7%	33,3%	100,0%
Total	Count	3	23	24	50	
	% within EGİTİM	6,0%	46,0%	48,0%	100,0%	

**GÜLHANE PARKI'NDA YAŞ,CİNSİYET VE EĞİTİM İLE GÜVENLİK
HİSSİ VEREN FOTOĞRAF TERCİHİ ARASINDAKİ İLİŞKİ-ÇAPRAZ
TABLO**

			FOTO_GÜV			Total
			1,00	2,00	3,00	
YAŞ	1,00	Count	11	21	11	43
		% within YAŞ	25,6%	48,8%	25,6%	100,0%
	2,00	Count	1	5		6
		% within YAŞ	16,7%	83,3%		100,0%
	3,00	Count			1	1
		% within YAŞ			100,0%	100,0%
Total	Count	12	26	12	50	
	% within YAŞ	24,0%	52,0%	24,0%	100,0%	

			FOTO_GÜV			Total
			1,00	2,00	3,00	
CİNSİYET	1,00	Count	4	15	4	23
		% within CİNSİYET	17,4%	65,2%	17,4%	100,0%
	2,00	Count	8	11	8	27
		% within CİNSİYET	29,6%	40,7%	29,6%	100,0%
	Total	Count	12	26	12	50
		% within CİNSİYET	24,0%	52,0%	24,0%	100,0%

			FOTO_GÜV			Total
			1,00	2,00	3,00	
EĞİTİM	2,00	Count	6	14	6	26
		% within EĞİTİM	23,1%	53,8%	23,1%	100,0%
	3,00	Count	4	11	6	21
		% within EĞİTİM	19,0%	52,4%	28,6%	100,0%
	4,00	Count	2	1		3
		% within EĞİTİM	66,7%	33,3%		100,0%
Total	Count	12	26	12	50	
	% within EĞİTİM	24,0%	52,0%	24,0%	100,0%	

**YILDIZ PARKI'NDA YAŞ, CİNSİYET VE EĞİTİM İLE DİNLENDİRİCİLİK
HİSSİ VEREN FOTOĞRAF TERCİHİ ARASINDAKİ İLİŞKİ-ÇAPRAZ
TABLO**

			FOTO_DİN			Total
			1,00	2,00	3,00	
YAŞ	1,00	Count	2	11	18	31
		% within YAŞ	6,5%	35,5%	58,1%	100,0%
	2,00	Count	2	7	4	13
		% within YAŞ	15,4%	53,8%	30,8%	100,0%
	3,00	Count		3	3	6
		% within YAŞ		50,0%	50,0%	100,0%
Total	Count	4	21	25	50	
	% within YAŞ	8,0%	42,0%	50,0%	100,0%	

			FOTO_DİN			Total
			1,00	2,00	3,00	
CİNSİYET	1,00	Count	2	12	11	25
		% within CİNSİYET	8,0%	48,0%	44,0%	100,0%
	2,00	Count	2	9	14	25
		% within CİNSİYET	8,0%	36,0%	56,0%	100,0%
	Total	Count	4	21	25	50
		% within CİNSİYET	8,0%	42,0%	50,0%	100,0%

			FOTO_DİN			Total
			1,00	2,00	3,00	
EĞİTİM	1,00	Count		1		1
		% within EĞİTİM		100,0%		100,0%
	2,00	Count	1	5	3	9
		% within EĞİTİM	11,1%	55,6%	33,3%	100,0%
	3,00	Count	1	8	7	16
		% within EĞİTİM	6,3%	50,0%	43,8%	100,0%
	4,00	Count	2	7	15	24
		% within EĞİTİM	8,3%	29,2%	62,5%	100,0%
	Total	Count	4	21	25	50
		% within EĞİTİM	8,0%	42,0%	50,0%	100,0%

**YILDIZ PARKI'NDA YAŞ,CİNSİYET VE EĞİTİM İLE GÜVENLİK HİSSİ
VEREN FOTOĞRAF TERCİHİ ARASINDAKİ İLİŞKİ-ÇAPRAZ TABLO**

			FOTO_GÜV			Total
			1,00	2,00	3,00	
YAŞ	1,00	Count	6	16	9	31
		% within YAŞ	19,4%	51,6%	29,0%	100,0%
	2,00	Count	2	8	3	13
		% within YAŞ	15,4%	61,5%	23,1%	100,0%
	3,00	Count	1	4	1	6
		% within YAŞ	16,7%	66,7%	16,7%	100,0%
Total	Count	9	28	13	50	
	% within YAS	18.0%	56.0%	26.0%	100.0%	

			FOTO_Güv			Total
			1,00	2,00	3,00	
CİNSİYET	1,00	Count	4	16	5	25
		% within CİNSİYET	16,0%	64,0%	20,0%	100,0%
	2,00	Count	5	12	8	25
		% within CİNSİYET	20,0%	48,0%	32,0%	100,0%
Total		Count	9	28	13	50
		% within CİNSİYET	18,0%	56,0%	26,0%	100,0%

			FOTO_GÜV			Total
			1,00	2,00	3,00	
EGİTİM	1,00	Count	1			1
		% within EGİTİM	100,0%			100,0%
	2,00	Count	1	7	1	9
		% within EGİTİM	11,1%	77,8%	11,1%	100,0%
	3,00	Count	4	7	5	16
		% within EGİTİM	25,0%	43,8%	31,3%	100,0%
	4,00	Count	3	14	7	24
		% within EGİTİM	12,5%	58,3%	29,2%	100,0%
Total		Count	9	28	13	50
		% within EGİTİM	18,0%	56,0%	26,0%	100,0%

**YAŞ VE CİNSİYET İLE GECE GÜVENLİK HİSSİ KARŞILAŞTIRMASI-
ÇAPRAZ TABLO**

Yıldız Parkı

			GECE		Total
			1,00	2,00	
YAŞ	1,00	Count	6	25	31
		% within YAŞ	19,4%	80,6%	100,0%
	2,00	Count	6	7	13
		% within YAŞ	46,2%	53,8%	100,0%
	3,00	Count	4	2	6
		% within YAŞ	66,7%	33,3%	100,0%
Total	Count	16	34	50	
	% within YAŞ	32,0%	68,0%	100,0%	

			GECE		Total
			1,00	2,00	
CİNSİYET	1,00	Count	3	22	25
		% within CİNSİYET	12,0%	88,0%	100,0%
	2,00	Count	13	12	25
		% within CİNSİYET	52,0%	48,0%	100,0%
	Total	Count	16	34	50
		% within CİNSİYET	32,0%	68,0%	100,0%

Gülhane Parkı

			GECE		Total
			1,00	2,00	
YAŞ	1,00	Count	16	27	43
		% within YAŞ	37,2%	62,8%	100,0%
	2,00	Count	3	3	6
		% within YAŞ	50,0%	50,0%	100,0%
	3,00	Count		1	1
		% within YAŞ		100,0%	100,0%
Total	Count	19	31	50	
	% within YAŞ	38,0%	62,0%	100,0%	

			GECE		Total
			1,00	2,00	
CİNSİYET	1,00	Count	3	20	23
		% within CİNSİYET	13,0%	87,0%	100,0%
	2,00	Count	16	11	27
		% within CİNSİYET	59,3%	40,7%	100,0%
	Total	Count	19	31	50
		% within CİNSİYET	38,0%	62,0%	100,0%

YAŞ VE CİNSİYET İLE MEVSİM TERCİHLERİ İLİŞKİSİ-ÇAPRAZ
TABLO

Yıldız Parkı

			MEVSİM				Total
			1,00	2,00	3,00	4,00	
YAŞ	1,00	Count	21	7	1	2	31
		% within YAŞ	67,7%	22,6%	3,2%	6,5%	100,0%
	2,00	Count	7	4	1	1	13
		% within YAŞ	53,8%	30,8%	7,7%	7,7%	100,0%
	3,00	Count	4	1		1	6
		% within YAŞ	66,7%	16,7%		16,7%	100,0%
Total	Count		32	12	2	4	50
	% within YAŞ		64,0%	24,0%	4,0%	8,0%	100,0%

			MEVSİM				Total
			1,00	2,00	3,00	4,00	
CİNSİYET	1,00	Count	20	2	1	2	25
		% within CİNSİYET	80,0%	8,0%	4,0%	8,0%	100,0%
	2,00	Count	12	10	1	2	25
		% within CİNSİYET	48,0%	40,0%	4,0%	8,0%	100,0%
	Count		32	12	2	4	50
	% within CİNSİYET		64,0%	24,0%	4,0%	8,0%	100,0%

Gülhane Parkı

			MEVSİM			Total
			1,00	2,00	3,00	
YAŞ	1,00	Count	14	26	3	43
		% within YAŞ	32,6%	60,5%	7,0%	100,0%
	2,00	Count	3	2	1	6
		% within YAŞ	50,0%	33,3%	16,7%	100,0%
	3,00	Count	1			1
		% within YAŞ	100,0%			100,0%
Total	Count		18	28	4	50
	% within YAŞ		36,0%	56,0%	8,0%	100,0%

			MEVSİM			Total
			1,00	2,00	3,00	
CİNSİYET	1,00	Count	10	12	1	23
		% within CİNSİYET	43,5%	52,2%	4,3%	100,0%
	2,00	Count	8	16	3	27
		% within CİNSİYET	29,6%	59,3%	11,1%	100,0%
	Count		18	28	4	50
	% within CİNSİYET		36,0%	56,0%	8,0%	100,0%

**YAŞ VE CİNSİYET İLE ANA YOL/TALI YOL KULLANIMI İLİŞKİSİ-
ÇAPRAZ TABLO**

Yıldız Parkı

			ANA_TALI		total
			1,00	2,00	
YAŞ	1,00	Count	13	18	31
		% within YAŞ	41,9%	58,1%	100,0%
	2,00	Count	9	4	13
		% within YAŞ	69,2%	30,8%	100,0%
	3,00	Count	3	3	6
		% within YAŞ	50,0%	50,0%	100,0%
Total	Count	25	25	50	
	% within YAŞ	50,0%	50,0%	100,0%	

			ANA_TALI		Total
			1,00	2,00	
CİNSİYET	1,00	Count	15	10	25
		% within CİNSİYET	60,0%	40,0%	100,0%
	2,00	Count	10	15	25
		% within CİNSİYET	40,0%	60,0%	100,0%
	Total		25	25	50
			50,0%	50,0%	100,0%

Gülhane Parkı

			ANA TAL I		Total
			1,00	2,00	
YAŞ	1,00	Count	15	28	43
		% within YAŞ	34,9%	65,1%	100,0%
	2,00	Count	2	4	6
		% within YAŞ	33,3%	66,7%	100,0%
	3,00	Count	1		1
		% within YAŞ	100,0%		100,0%
Total	Count	18	32	50	
	% within YAŞ	36,0%	64,0%	100,0%	

			ANA_TALI		Total
			1,00	2,00	
CİNSİYET	1,00	Count	9	14	23
		% within CİNSİYET	39,1%	60,9%	100,0%
	2,00	Count	9	18	27
		% within CİNSİYET	33,3%	66,7%	100,0%
	Total		18	32	50
			36,0%	64,0%	100,0%

**YAŞ VE CİNSİYET İLE AYNI YOL/FARKLI YOL KULLANIMI İLİŞKİSİ-
ÇAPRAZ TABLO**

Yıldız Parkı

			AYNI YOL		Total
			1,00	2,00	
YAŞ	1,00	Count	11	20	31
		% within YAŞ	35,5%	64,5%	100,0%
	2,00	Count	9	4	13
		% within YAŞ	69,2%	30,8%	100,0%
	3,00	Count	3	3	6
		% within YAŞ	50,0%	50,0%	100,0%
Total	Count	23	27	50	
	% within YAŞ	46,0%	54,0%	100,0%	

			AYNI YOL		total
			1,00	2,00	
CİNSİYET	1,00	Count	14	11	25
		% within CİNSİYET	56,0%	44,0%	100,0%
	2,00	Count	9	16	25
		% within CİNSİYET	36,0%	64,0%	100,0%
	Total	Count	23	27	50
		% within CİNSİYET	46,0%	54,0%	100,0%

Gülhane Parkı

			AYNI_YOL		Total
			1,00	2,00	
YAŞ	1,00	Count	9	34	43
		% within YAŞ	20,9%	79,1%	100,0%
	2,00	Count	1	5	6
		% within YAŞ	16,7%	83,3%	100,0%
	3,00	Count	1		1
		% within YAŞ	100,0%		100,0%
Total	Count	11	39	50	
	% within YAŞ	22,0%	78,0%	100,0%	

			AYNI YOL		total
			1,00	2,00	
CİNSİYET	1,00	Count	7	16	23
		% within CİNSİYET	30,4%	69,6%	100,0%
	2,00	Count	4	23	27
		% within CİNSİYET	14,8%	85,2%	100,0%
	Total	Count	11	39	50
		% within CİNSİYET	22,0%	78,0%	100,0%

ÖZGEÇMİŞ

Özdil Baştürk 1975 yılında Devrek/Zonguldak'ta doğdu. İlköğrenimini Bursa'da tamamladı. Bursa Atatürk Lisesi'nden 1992 yılında mezun olduktan sonra, aynı yıl İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nü kazandı. 1997 yılında mezun olarak Şehir Plancısı unvanını aldı. Aynı yıl, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladı. Halen, Peyzaj Planlama Programında öğrenimini devam ettirmektedir.